

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЛОПАТА ОЛЬГА АНДРІЇВНА

УДК 341.232 : 343.148 : 351.74 (477)

ДИСЕРТАЦІЯ
МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ
МВС УКРАЇНИ

12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність»
(081 – Право)

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії)

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **О.А. Лопата**

Науковий керівник **Чорноус Юлія Миколаївна**

доктор юридичних наук, професор

Київ–2017

АНОТАЦІЯ

Лопата О.А. Міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» (081 – Право). – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2017.

Дисертацію присвячено формуванню теоретичних положень та практичних рекомендацій міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України у сфері судово-експертної діяльності.

За результатами проведених досліджень визначено поняття міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України як діяльності судово-експертних підрозділів та судових експертів Експертної служби МВС України щодо взаємодії з компетентними суб'єктами іноземних держав та міжнародних організацій, що ґрунтується на нормах міжнародного і національного законодавства й спрямована на вирішення завдань судово-експертної діяльності.

З'ясовано, що правовою засадою міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України є Конституція України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Закон України «Про судову експертизу», інші закони України та нормативно-правові акти України. Особливе значення у правовому регулюванні застосовуваних заходів міжнародного співробітництва мають міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Наголошено на доцільності укладення міжнародних міжвідомчих договорів між МВС України та компетентними суб'єктами іноземних держав, які регламентуватимуть засади реалізації судово-експертної діяльності.

Визначено, що міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України реалізується згідно з напрямками, рівнями та формами. Виділено такі

напрями: міжнародне співробітництво у кримінальному, цивільному, господарському, адміністративному, виконавчому провадженні, поза провадженням (за науковим та навчально-методичним напрямом); рівні: двостороннього співробітництва, регіональний, світовий; форми: визначення й забезпечення міжнародних стандартів судово-експертної діяльності, проведення судової експертизи в порядку міжнародної правової допомоги, залучення фахівців з інших держав та участь у таких заходах вітчизняних судових експертів; забезпечення функціонування та використання даних криміналістичних обліків й інформаційно-пошукових систем; обмін інформацією; проведення занять, стажувань, конференцій, підвищення кваліфікації та ін. Окреслені положення пропонується закріпити законодавчо.

Членство Експертної служби МВС України (ДНДЕКЦ МВС України) у Європейській мережі судово-експертних установ (ENFSI), компетентність лабораторій згідно з вимогами ДСТУ ISO/IEC 17025 має важливе значення для забезпечення повноцінного міжнародного співробітництва в судово-експертній діяльності. Наголошено на необхідності поглиблення такої співпраці. Сьогодні Експертна служба МВС України має значні досягнення в організаційному, матеріально-технічному, науковому, навчально-методичному, кадровому забезпеченні судово-експертної діяльності. Триває робота з приведення до високих міжнародних стандартів лабораторій регіональних науково-дослідних центрів Експертної служби МВС України. Наголошено на доцільності членства в ENFSI інших вітчизняних суб'єктів судово-експертної діяльності.

Сформовано основні напрями удосконалення судово-експертної діяльності Експертної служби МВС України за результатами вивчення практики держав Європейського Союзу: гармонізація законодавства України, практики його реалізації відповідно до міжнародних стандартів та досвіду європейських держав у сфері судово-експертної діяльності; приведення методик експертних досліджень відповідно до міжнародних стандартів, їх уніфікація з методиками європейських держав; залучення новітніх досягнень науки і техніки; визнання висновків експертів джерелом доказів під час

досудового розслідування судами іноземних держав, міжнародними судовими установами та ін.

Органи досудового розслідування України, за необхідності проведення судової експертизи в межах міжнародної правової допомоги, зобов'язані дотримуватися вимог міжнародних договорів України, КПК України, криміналістичних рекомендацій зі збирання та надання необхідних матеріалів, підготовки та призначення експертизи. Координація діяльності з виконання запиту є завданням центральних (уповноважених), компетентних органів запитуваної держави. Даний напрям потребує подальшого розроблення, пов'язаний з реалізацією положень КПК України, збільшенням кількості злочинів, під час розслідування яких необхідні заходи міжнародного співробітництва.

Укрбюро Інтерполу при вирішенні поставлених завдань і необхідності проведення криміналістичних або інших досліджень, що потребують спеціальних знань, здійснює співробітництво з Експертною службою МВС України. Такі питання найчастіше виникають у зв'язку з ідентифікацією розшукуваних осіб, викрадених автотransпортних засобів та культурних цінностей, дослідження підроблених документів і грошових знаків. Ця форма співробітництва є перспективною, зважаючи на динаміку сучасної злочинності, процеси глобалізації, що стосуються як правоохоронної, так і злочинної діяльності.

Розроблено пропозиції стосовно доповнення та удосконалення КПК України, Закону України «Про судову експертизу», проекту Закону України «Про судово-експертну діяльність в Україні» у контексті розглянутих у роботі питань.

Ключові слова: судово-експертна діяльність, Експертна служба МВС України, міжнародне співробітництво, судова експертиза, експертна методика, міжнародні стандарти.

SUMMARY

Lopata O.A. International cooperation of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. – Qualifying scientific work on the manuscript.

The thesis for the degree of Candidate of Legal Sciences (Doctor of Philosophy) in specialty 12.00.09 «Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic examination; Operational search activity» (081 – Law). – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2017.

The dissertation is devoted to the formation of theoretical positions and practical recommendations of International cooperation of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in the field of forensic expert activity.

The results of the studies defined the concept of international cooperation of the Expert Service of MIA of Ukraine as activity of the forensic departments and forensic experts of the Expert Service of MIA of Ukraine on cooperation with the competent entities of the foreign states and international organizations, based on the norms of international and national legislation and aimed at solving the tasks of forensic expert activity.

It was found that the Constitution of Ukraine, international treaties ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine, the Law of Ukraine «On Forensic Examination» and other laws of Ukraine and regulations of Ukraine are the legal principles of international cooperation of the Expert Service of MIA of Ukraine. The international treaties of Ukraine ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine have particular importance in the legal regulation of the applicable measures of international cooperation. It is emphasized on the expediency to conclude international interdepartmental agreements between the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and competent bodies of the foreign states that will regulate the principles of realization of forensic expert activity.

It is determined that international cooperation of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine is implemented in accordance with the directions, levels and forms. The following **areas** are highlighted: international

cooperation in the criminal, civil, economic, administrative, executive proceedings, out-of- proceedings (in the scientific and methodical direction, information exchange); **levels:** of bilateral cooperation, regional, world; **forms:** definition and provision of international standards of forensic expert activity, forensic examination in the order of international legal assistance, involvement of specialists from other states and participation in such events; ensuring the operation and exchange of criminal records data, information retrieval systems, international scientific and methodological cooperation. These provisions are proposed to be consolidated by law.

Membership of the Expert Service of MIA of Ukraine (State Scientific Research Forensic Center SSRFC of Ukraine) in the European Network of Forensic Science Institutes (ENFI), the competence of laboratories in accordance with DSTU ISO / IEC 17025 is essential to ensure proper international cooperation in forensic expert activities. It is emphasized on the need to deepen this cooperation. Today, the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine has significant achievements in the organizational, material and technical, scientific, educational and methodological, personnel provision of forensic expert activity. Work is in progress to bring the laboratories of the regional scientific research centers of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine to the high international standards. It is emphasized on the expediency of membership of other domestic entities of forensic expert activity in ENFSI.

The main directions of improvement of forensic expert activities of the Expert Service of MIA of Ukraine on the results of study of the practice of the states of the European Union are formed: harmonization of the legislation of Ukraine, its practical implementation in accordance with international standards and experience of the European countries in the field of forensic expert activities; bringing the methods of the expert researches in accordance with international standards, their unification with the methods of the European states; attracting of the latest achievements of science and technology; recognition of experts' conclusions as a source of evidence during pre-trial investigation by foreign courts, international judicial institutions, etc.

The bodies of preliminary investigation of Ukraine, if necessary to conduct forensic examination in the framework of international legal assistance, are obliged to comply with the requirements of international treaties of Ukraine, the Criminal Procedure Code of Ukraine, forensic guidelines for the collection and provision of the necessary materials, preparation and appointment an examination. The coordination of the implementation of the request is the task of the central (authorized), competent authorities of the requested state. This direction needs further development related to the implementation of the provisions of the CPC of Ukraine, an increase in the number of crimes, the investigation of which requires the necessary measures of international cooperation.

The Ukrainian bureau of Interpol, in solving its tasks and the need for criminological or other studies requiring special knowledge, cooperates with the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. Such questions often arise in connection with the identification of wanted persons, stolen motor vehicles and cultural property, the study of forged documents and banknotes. This form of cooperation is promising, considering the dynamics of the modern crime, the processes of globalization, dealing with both law enforcement and criminal activity.

The proposals have been worked out on complementing and improving the CPC of Ukraine, the Law of Ukraine «On Forensic Examination», the draft of Law of Ukraine «On Forensic expert activity in Ukraine» in the context of the issues discussed in the work.

Keywords: forensic expert activity, Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, international cooperation, forensic examination, expert methodology, international standards.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Черноус Ю. М., Лопата О. А. Правові засади міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності. *Криміналістичний вісник: наук.-практ. зб.* 2016. № 1 (25). С. 6–12.

2. Лопата О. А. Поняття і зміст судово-експертної діяльності. *Міжнародний юридичний вісник: зб. наук. пр. Нац. ун-ту Держ. податкової служби України.* 2016. Вип. 1 (3). С. 45–52.

3. Лопата О. А. Зміст, завдання та форми міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності. *Visegrad Journal on Human Rights.* 2016. Aug. P. 97–103.

4. Черноус Ю. М., Лопата О. А. Поняття та завдання судово-експертної діяльності у сучасних реаліях. *Криміналістика і судова експертиза: міжвідомчий наук.-метод. зб.* 2016. Вип. 61. С. 3–12.

5. Лопата О. А. Експертна служба МВС України та Укрбюро Інтерполу: актуальні завдання співробітництва. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2017. № 2. С. 147–150.

6. Лопата О. А. Міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України. *Міжнародний юридичний вісник: зб. наук. пр. Нац. ун-ту Держ. податкової служби України.* 2017. Вип. 2-3 (6-7). С. 259–264.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Лопата О. А. Регламентация проведення експертизи за умови міжнародного співробітництва згідно КПК України. *Застосування положень КПК України: проблеми та шляхи їх вирішення» (до 3-ї річниці КПК України): зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. (Ірпінь, 20 листоп. 2015 р.).* Ірпінь: Ун-т ДФС України, 2015. С. 220–224.

8. Лопата О. А. Права експерта при проведенні експертизи. *Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку:* матеріали ІХ Всеукр.

студент. наук.-практ. конф. (Ірпінь, 11 берез. 2016 р.). Ірпінь: Ун-т ДФС України, 2016. С. 21–24.

9. Лопата О. А. Поняття суб'єкта судово-експертної діяльності. *Теорія і практика судової експертизи*: зб. матеріалів круглого столу (Київ, 12 трав. 2016 р.) / редкол.: Кобилянський О. Л., Черноус Ю. М., Свобода Є. Ю. Київ: ННІ № 2 НАВС, 2016. С. 204–207.

10. Лопата О. А. Співробітництво Експертної служби МВС України та Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI). *Актуальні питання експертно-криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності*: зб. матеріалів конф. (Київ, 25 листоп. 2016 р.) / редкол.: Кобилянський О. Л., Комаринська Ю. Б., Свобода Є. Ю. Київ: ННІ № 2 НАВС, 2016. С. 157–160.

11. Лопата О. А. Європейська мережа судово-експертних установ (ENFSI): перспективний напрям взаємодії. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності*: тези Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 3 берез. 2017 р.). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2017. С. 837–841.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	11
ВСТУП	12
РОЗДІЛ 1. ЗМІСТ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ У СФЕРІ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
1.1. Поняття та завдання судово-експертної діяльності Експертної служби МВС України за сучасних реалій.....	21
1.2. Правові засади міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України у сфері судово-експертної діяльності	49
1.3. Напрями, рівні і форми реалізації міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України у сфері судово-експертної діяльності	70
Висновки до розділу 1.....	113
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ ТА КОМПЕТЕНТНИХ СУБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	
2.1. Міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України та Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI).	116
2.2. Запровадження досвіду судово-експертної діяльності у державах Європейського союзу до Експертної служби МВС України.....	128
Висновки до розділу 2.....	144
РОЗДІЛ 3. ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	
3.1. Проведення судової експертизи у порядку міжнародної правової допомоги Експертною службою МВС України.....	146
3.2. Співробітництво Експертної служби МВС України та Укрбюро Інтерполу	164
Висновки до розділу 3	185
ВИСНОВКИ	187
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	192
ДОДАТКИ.....	219

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ENFSI – European Network of Forensic Science Institutes – Європейська мережа криміналістичних наукових установ (ENFSI);

ДНДЕКЦ МВС України – Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України;

ДНК – Дезоксирибонуклеїнова кислота;

ДСТУ ISO/IEC 17025:2006 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій» — ДСТУ ISO/IEC 17025;

Експертна служба Міністерства внутрішніх справ України – Експертна служба МВС України;

ЄС – Європейський Союз;

КК України – Кримінальний кодекс України;

КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України;

МВС України – Міністерство внутрішніх справ України;

Мін'юст України – Міністерство юстиції України;

НЦБ Інтерполу – Національне центральне бюро Інтерполу;

ООН – Організація Об'єднаних Націй;

п. – пункт;

ст. – стаття;

СНД – Співдружність незалежних держав;

США – Сполучені Штати Америки.

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Суспільна потреба в результативному розслідуванні злочинів потребує підвищення ефективності судово-експертної діяльності шляхом поліпшення судово-експертного забезпечення досудового розслідування та судового розгляду, удосконалення правового регулювання судово-експертної діяльності, розширення кола вирішуваних експертних завдань, розроблення експертних методик відповідно до міжнародних стандартів, ефективного проведення судової експертизи під час надання міжнародної правової допомоги, залучення кращого європейського та світового досвіду. Успішність вирішення поставлених завдань значною мірою залежить від здійснення належного міжнародного співробітництва судово-експертних установ і безпосередньо Експертної служби МВС України.

Експертна служба МВС України є системою державних спеціалізованих установ судової експертизи, діяльність якої спрямовує і координує Міністерство внутрішніх справ (МВС) України, здійснює судово-експертне забезпечення діяльності Національної поліції України, МВС України, інших правоохоронних органів. Відповідно до статистичних даних у 2016 р. та за шість місяців 2017 р. Експертна служба МВС України виконала 227,2 тис. (114,3 тис.) судових експертиз, 50,6 тис. (24,3 тис.) перевірок за криміналістичними обліками, взяла участь у проведенні 5,2 тис. (2,5 тис.) слідчих (розшукових) дій, 1,1 тис. (383) оглядів місць подій з використанням пересувних криміналістичних лабораторій, залучалася до 300 (270) науково-практичних заходів, у тому числі 34 (58) міжнародних та ін.

Новим й актуальним напрямом діяльності Експертної служби МВС України є міжнародне співробітництво, якому сприяє членство Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру (ДНДЕКЦ) МВС України в Європейській мережі судово-експертних установ (ENFSI), що включає в себе 68 провідних судово-експертних установ із 36 країн Європи,

компетентність лабораторій Експертної служби МВС України згідно з вимогами ДСТУ ISO/IEC 17025. Практичні працівники (91,9%) зазначили важливість висвітлення проблематики міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України відповідно до євроінтеграційного напрямку розвитку, необхідністю протидії міжнародній злочинності.

Теоретичне підґрунтя дисертації становлять фундаментальні роботи вчених, присвячені різним питанням розслідування злочинів, зокрема: Ю. П. Аленіна, В. П. Бахіна, В. Д. Берназа, Р. С. Белкіна, О. А. Буханченка, А. Ф. Волобуєва, В. І. Галагана, В. Г. Гончаренка, В. Я. Горбачевського, І. В. Гори, В. А. Журавля, А. В. Іщенко, І. І. Когутича, В. А. Колесника, В. О. Коновалової, В. С. Кузьмічова, В. В. Лисенка, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'янчикова, О. І. Мотляха, Д. Й. Никифорчука, О. В. Одерія, Ю. Ю. Орлова, М. А. Погорецького, М. В. Салтевського, О. В. Таран, В. В. Тіщенко, Л. Д. Удалової, В. Г. Хахановського, П. В. Цимбала, К. О. Чаплинського, С. С. Чернявського, Ю. М. Черноус, В. М. Шевчука, В. Ю. Шепітька, Б. В. Щура та ін.

Концептуальним засадам судово-експертної діяльності присвячено праці зарубіжних та вітчизняних учених: Т. В. Аверьянової, І. А. Алієва, В. Д. Арсеньєва, С. Ф. Бичкової, М. Є. Бондар, А. І. Вінберга, Ф. Е. Давудова, Ф. М. Джавадова, Н. І. Клименко, В. В. Ковальнової, Ю. Г. Корухова, В. К. Лисиченка, Н. Т. Малаховської, О. М. Моїсеєва, Е. Б. Сімакової-Єфремян, М. Я. Сегая, І. В. Пирога, О. Р. Россинської, І. Я. Фрідмана, О. Р. Шляхова, М. Г. Щербаковського.

Питання міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні розглядали О. І. Виноградова, Т. С. Гавриш, І. В. Лешукова, А. Г. Маланюк, П. Г. Назаренко, М. І. Пашковський, А. С. Сизоненко.

Водночас міжнародне співробітництво у сфері судово-експертної діяльності, зокрема, що реалізує Експертна служба МВС України, не було предметом окремого наукового дослідження у вітчизняній літературі. Сьогодні існує потреба в комплексному висвітленні даної тематики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015 та Плану заходів щодо її реалізації, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р., Стратегії розвитку Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України на період до 2020 р. та Плану заходів щодо її реалізації, затверджених наказом МВС України від 15 березня 2017 р. № 229, Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затверджених наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2014–2017 рр., схвалених Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол № 28 від 29 жовтня 2013 р). Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ (протокол № 22 від 25 листопада 2015 р.).

Мета і задачі дослідження. *Мета* роботи полягає у формуванні теоретичних положень та практичних рекомендацій міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України у сфері судово-експертної діяльності.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *задачі*:

- розкрити поняття та завдання судово-експертної діяльності Експертної служби МВС України за сучасних реалій;
- визначити правові засади міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України;
- сформулювати напрями, рівні та форми міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України;
- розкрити зміст міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України та Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI);

– охарактеризувати судово-експертну діяльність у державах Європейського Союзу та запропонувати напрями запровадження кращого досвіду в Експертній службі МВС України;

– висвітлити засади проведення судової експертизи в порядку міжнародної правової допомоги Експертною службою МВС України;

– розкрити зміст співробітництва Експертної служби МВС України та Укрбюро Інтерполу;

– розробити пропозиції щодо удосконалення законодавства та практики його застосування в контексті питань, що розглядаються в роботі.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають під час міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України у сфері судово-експертної діяльності.

Предмет дослідження – міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети, з урахуванням об'єкта та предмета дослідження, у роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи, які є засобами наукового пошуку, зокрема, *методи формальної логіки* (аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія, абстрагування) – для детального усвідомлення змісту питань, що розглядаються (у всіх розділах дисертації); *спеціально-правові методи: порівняльно-правовий* – під час аналізу норм матеріального і процесуального права національного та міжнародного законодавства, наукових категорій, визначень та підходів (у всіх розділах дисертації); *історико-правовий* – для розкриття змісту основних понять дисертації: «міжнародне співробітництво», «судова експертиза», «судово-експертна діяльність» на основі наукових поглядів та положень чинного законодавства (розділ 1); *системно-структурний* – для формулювання завдань Експертної служби МВС України (розділ 1), визначення засад співробітництва Експертної служби МВС України з Європейською мережею судово-експертних установ (ENFSI), судово-експертними установами держав Європейського Союзу (розділ 2), органами досудового розслідування України та Укрбюро

Інтерполу (розділ 3); *метод системного аналізу* – для визначення напрямів удосконалення судово-експертної діяльності Експертної служби МВС України відповідно до кращого досвіду іноземних держав і міжнародних стандартів (розділи 2, 3); *статистичний* – при ілюстрації теоретичних висновків даними державної і відомчої статистики, для узагальнення результатів вивчення емпіричних джерел (у всіх розділах дисертації); *соціологічний* – для підтвердження наукових висновків даними анкетування працівників Експертної служби МВС України (у всіх розділах дисертації).

Емпіричну базу дослідження становлять систематизовані матеріали офіційної статистичної звітності й аналітичні матеріали МВС України, Експертної служби МВС України, Національної поліції України, Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України, Державної судової адміністрації України за 2013–2017 рр.; дані, отримані при вивченні 68 кримінальних проваджень з розслідування злочинів міжнародного характеру із застосуванням заходів міжнародного співробітництва протягом 2012–2017 рр.; результати анкетувань 260 судових експертів Експертної служби МВС України в Київській, Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Черкаській, Харківській, Хмельницькій областях та в м. Києві. Використано власний досвід автора, набутий під час експертної практики упродовж 2015–2017 рр.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням теоретичних засад та практичних рекомендацій міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України у сфері судово-експертної діяльності. У дослідженні сформульовано та обґрунтовано низку нових положень і висновків, зокрема:

вперше:

– визначено поняття міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України як діяльності судово-експертних підрозділів та судових експертів Експертної служби МВС України щодо взаємодії з компетентними суб'єктами іноземних держав та міжнародних організацій, що ґрунтується на нормах

міжнародного і національного законодавства й спрямована на вирішення завдань судово-експертної діяльності;

– виокремлено форми міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України: формування й забезпечення міжнародних стандартів судово-експертної діяльності; проведення судової експертизи в порядку міжнародної правової допомоги; залучення фахівців з інших держав для вирішення завдань судово-експертної діяльності та участь у таких заходах вітчизняних судових експертів; забезпечення функціонування та використання даних криміналістичних обліків й інформаційно-пошукових систем; обмін інформацією; проведення занять, стажувань, конференцій, підвищення кваліфікації та ін.;

– сформовано основні напрями удосконалення судово-експертної діяльності Експертної служби МВС України за результатами вивчення практики держав Європейського Союзу: гармонізація законодавства України, практики його реалізації відповідно до міжнародних стандартів та досвіду європейських держав у сфері судово-експертної діяльності; приведення методик експертних досліджень відповідно до міжнародних стандартів, їх уніфікація з методиками європейських держав; залучення новітніх досягнень науки і техніки; визнання висновків експертів джерелом доказів під час досудового розслідування, судами іноземних держав, міжнародними судовими установами та ін.;

удосконалено:

– поняття судово-експертної діяльності Експертної служби МВС України відповідно до вирішуваних завдань за сучасних реалій;

– положення щодо виділення загальних та окремих завдань судово-експертної діяльності Експертної служби МВС України й обґрунтування серед них такого загального завдання, як здійснення міжнародного співробітництва;

– погляди щодо правової основи міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України з урахуванням пріоритету міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

– характеристику міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України та ENFSI, напрями удосконалення вітчизняної судово-експертної діяльності відповідно до вимог цієї міжнародної організації;

– практичні рекомендації щодо співробітництва Експертної служби МВС України та Укрбюро Інтерполу при вирішенні завдань розслідування злочинів і необхідності проведення досліджень, що потребують спеціальних знань;

дістало подальший розвиток:

– характеристика судово-експертної діяльності відповідно до її розгляду як пізнавальної діяльності судового експерта, особливостей практичної реалізації на рівні відомства;

– положення щодо змісту напрямів, рівнів та форм міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України у сфері судово-експертної діяльності;

– пропозиції щодо удосконалення діяльності Експертної служби МВС України, які ґрунтуються на вивченні досвіду судово-експертної діяльності в державах Європейського Союзу: Федеративної Республіки Німеччина, Великої Британії, Польщі, Латвії та Литви;

– теоретичні засади та практичні рекомендації проведення судової експертизи в порядку міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено в:

– *законотворчу діяльність* – при внесенні змін і доповнень до КПК України, Закону України «Про судову експертизу», проекту Закону України «Про судово-експертну діяльність в Україні» з питань удосконалення правового регулювання судово-експертної діяльності та застосування заходів міжнародного співробітництва (акт впровадження Інституту законодавства Верховної Ради України від 28 грудня 2016 року);

– *практичну діяльність* – при удосконаленні судово-експертної діяльності та реалізації заходів міжнародного співробітництва (акт впровадження Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України від 23 червня 2017 року, акт впровадження Київського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України від 6 червня 2017 року);

– *освітній процес* – під час викладання навчальних дисциплін: «Криміналістика», «Розслідування окремих видів злочинів» та ін., у процесі підвищення кваліфікації експертів та інших категорій практичних співробітників, підготовки лекцій, планів-конспектів семінарських та практичних занять (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 15 червня 2017 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертацію виконано автором самостійно. Усі сформульовані положення та висновки є результатом особистих досліджень автора. Окремі положення дисертації викладено в статтях, підготовлених у співавторстві: «Правові засади міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності» (особистий внесок автора – 50 %, 0,25 друк. арк.); «Поняття та завдання судово-експертної діяльності у сучасних реаліях» (особистий внесок автора – 70 %, 0,3 друк. арк.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дослідження оприлюднено в доповідях і виступах на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та засіданні круглого столу: «Застосування положень КПК України: проблеми та шляхи їх вирішення (до 3-ї річниці КПК України)» (м. Ірпінь, 20 листопада 2015 р.); «Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Ірпінь, 11 березня 2016 р.); «Теорія і практика судової експертизи» (м. Київ, 12 травня 2016 р.); «Актуальні питання експертно-криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності» (м. Київ, 25 листопада 2016 р.); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності» (м. Хмельницький, 3 березня 2017 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено в 11 наукових працях, серед яких п'ять статей – у наукових фахових виданнях України з юридичних наук, одна стаття – у міжнародному науковому виданні, а також у п'яти тезах доповідей на науково-практичних конференціях та круглому столі.

Структура дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, що включають у себе сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (219 найменувань на 28 сторінках) і трьох додатків на 16 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 234 сторінки, з яких обсяг основного тексту – 191 сторінка.

РОЗДІЛ 1. ЗМІСТ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ У СФЕРІ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Поняття та завдання судово-експертної діяльності за сучасних реалій

Сучасний стан боротьби зі злочинністю потребує підвищення ефективності судово-експертної діяльності, а саме: вдосконалення правового регулювання, розширення кола вирішуваних експертних задач, підвищення достовірності та обґрунтованості експертних висновків, удосконалення методології судово-експертних досліджень, розробки експертних методик відповідно до міжнародних стандартів, забезпечення належного міжнародного співробітництва під час розслідування кримінальних правопорушень та ін.

Комплекс перелічених та інших заходів покликаний вдосконалити криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, а його реалізація залежить від високого рівня забезпечення та організації судово-експертної діяльності. У зв'язку з цим, вивчення судово-експертної діяльності є обов'язковою передумовою теоретичного осмислення її поняття, сутності та завдань, у тому числі й при реалізації заходів міжнародного співробітництва.

Дослідженням судово-експертної діяльності у її різноманітних проявах приділялася увага багатьма вченими, зокрема Т.В. Аверьяною [4], І.А. Алієвим [4], В.Д. Арсеньєвим [5], С.Ф. Бичковою [17], Р.С. Белкіним [9], М.Є. Бондарь [13], О.А. Буханченком [15], А.І. Вінбергом [19], Ф.Е. Давудовим [29], Ф. М. Джавадовим [32], А.А. Ейсманом [215], А.В. Іщенком [52], Н.І. Клименко [60], Ю.Г. Коруховим [68], М.В. Салтевським [130], Е.Б. Сімаковою-Єфремян [134, 135], М.Я. Сегаєм [131], І.В. Пирогом

[102], О.Р. Россинською [127], В.В. Тіщенком [146-148], Ю.Д. Юрчишиним [218], А.Р. Шляховим [212].

Сьогодні потребують уваги питання, пов'язані із висвітленням поняття та змісту судово-експертної діяльності на сучасному етапі розвитку суспільства, визначенням місця та значення міжнародного співробітництва у даній сфері, враховуючи різноманіття вирішуваних завдань.

Судово-експертна діяльність завжди привертала увагу вчених й, як галузь наукового знання, складалася впродовж багатьох десятиліть. В результаті наполегливої роботи вчених була створена загальна методологічна основа судової експертизи.

Її теоретичну підґрунтя складає загальна теорія судової експертизи (В.Д. Арсеньєв [6], А.І. Алієв, Т.В. Аверьянова [4], Р.С. Белкін [8], С.Ф. Бичкова [17], Ю.Г. Корухов [69], А.Р. Шляхов [213]), чи судово експертологія (А.І. Вінберг, Н.Т. Малаховська [20], В.С. Митричев [91], О.О. Ейсман [216]).

Крім того, що її складу вчені відносять теорії судово-експертної ідентифікації, діагностики і ситуатології (судово-експертного ситуативного аналізу), систему вчень, методів і методик судової експертизи. З цього приводу видається доречним навести думку Р.С. Белкіна та А.І. Вінберга про те, що загальними законами розвитку науки, які заслуговують самої прискіпливої уваги, є закон безперервності накопичення наукового знання, закон інтеграції та диференціації наукового знання, закон зв'язку та взаємного впливу науки та практики [10, с. 53].

Умовами, що сприяли вирішенню завдання щодо створення загальної теорії судової експертизи, стали: наявність великого емпіричного матеріалу щодо окремих родів (видів) експертиз, створення на цій основі окремих теорій, в яких знайшли відображення наукові основи та закономірності певних видів експертиз; розробка принципів, методологічних, правових та організаційних основ різних родів судових експертиз, виділення з цього об'єму загального, що повинно бути притаманне будь-якому роду експертизи, в тому числі й

створюваному; наявність проміжних теоретичних розробок щодо окремих проблем судової експертизи, що відображені в монографіях, статтях, навчальній і методичній літературі; система методів і методик експертного дослідження, що постійно удосконалюються і відображають загальний науково-технічний прогрес; наявність розвиненої системи державних судово-експертних установ у різних відомствах країни, що координують свою практичну і наукову діяльність [71, с. 428].

Мета загальної теорії судової експертизи (судової експертології) полягає першочергово в систематизації накопичених до даного часу категорій всіх родів (видів) судових експертиз: поняття предмета експертизи, об'єктів дослідження, експертних завдань, методів експертного дослідження, спеціальних знань експерта, поняття експертної компетенції й компетентності, технології експертного дослідження та вирішенні багатьох інших завдань.

Пік наукових досліджень у цій сфері наступив у 80-х та першій половині 90-х років. Зусиллями ряду вчених (І.А. Алієва, Т.В. Аверьянкової, Ю.Г. Корухова) у ті часи були сформульовані концептуальні основи вказаної загальної теорії, її структура та функції.

До нинішнього часу ця діяльність пройшла у своєму розвитку три етапи:

а) перший етап – накопичення емпіричних знань, розробка і удосконалення наукових методів, засобів і методик дослідження речових доказів;

б) другий – узагальнення емпіричного матеріалу і формування окремих експертних теорій;

в) третій – систематизація накопичених знань і формування загальної теорії судової експертизи [3, с.257-258].

Проте процес розвитку науки про судову експертизу далеко не завершений. Діалектика наукового пізнання з очевидністю свідчить про нескінченність цього процесу, а нові дослідження в галузі судової експертизи лише підтверджують цю істину.

Наприклад, А.В. Іщенко веде мову про «теорію судової експертології» та відносить її до фундаментальних теорій криміналістики, що сформувалися й продовжують формуватися у її межах [51, с.116].

За словами М.Г. Щербаковського, нині можна вважати вже сформованою загальну теорію судової експертизи, що ґрунтується на єдності інтегрованої природи всіх родів та видів судових експертиз. Ця нова галузь виділилася із криміналістики і є самостійним науковим напрямом, що включає як теоретичні, так і практичні аспекти [214, с. 11-12].

М.Я. Сегай веде мову про судову експертологію як юридичну науку про судово-експертну діяльність, об'єктом якої є діяльність держави, юридичних та фізичних осіб по забезпеченню правосуддя незалежною і кваліфікованою експертизою, яку здійснюють професійні експерти, а предметом цієї науки є закономірності функціонування правових, методологічних і організаційних засад судово-експертної діяльності [131, с. 25-26]. Таким чином, в систему науки судової експертології входять як концептуальні основи судово-експертної діяльності в цілому, так і особливості їх використання спеціальним судово-експертними галузями знань. Перші складають загальну частину науки, другі – її особливу частину [131, с. 31-32]. Цю точку зору поділяє й Ю.Б. Форіс [199, с.45-48].

Ми також згодні з думкою Т.В. Аверьянової, Р.С. Белкіна, Ю.Г. Корухова, О.Р. Россинської, про те, що загальна теорія судової експертизи як модель практичної діяльності покликана відобразити специфіку пізнавальної праці експерта, методологію судово-експертних досліджень, концептуальні напрями їх загального розвитку: математизації, комп'ютеризації, автоматизації експертних проваджень. Але головним призначенням загальної теорії є розробка єдиних принципів і положень. Вона представляє собою систему знань, що розкривають закони, ознаки й відносини досліджуваного об'єкта (судово-експертної діяльності) і на цій основі сприяє постійному додаванню нового знання про судову експертизу. Таким чином, сформовані принципи і виявлені закономірності покликані допомогти експертизі кожного роду незалежно від

того, на якій ступені розвитку вона знаходиться, привести свою окрему теорію (чи створити, якщо її ще немає) у відповідність із загальнотеоретичними розробками, уникнути помилок емпіричного пошуку, прискорити процес розвитку [71, с. 440].

Отже, кількісне зростання теоретичних знань про судову експертизу, власне природній стан речей викликав якісний крок вперед: виникнення проблемної наукової ситуації, вирішення якої стало можливим лише шляхом створення загальної теорії судової експертизи, яка була покликана об'єднати «відкриті у даній сфері закони до єдиної об'єднуючої підстави» [3, с. 258].

Слід погодитися із твердженням, що однією із закономірностей розвитку криміналістики є систематизація накопичених у ній наукових знань. При цьому під системою криміналістики слід розуміти внутрішній структурний поділ науки (на частини, розділи, галузі), що виражає узгодженість і єдність складових підрозділів, а також закономірне і послідовне їх розташування, обумовлене відмінностями безпосередніх завдань, змісту і методів дослідження [198, с. 42-52].

Не вдаючись до наукових дискусій щодо вказаних методологічних питань, визнаємо цілком переконливими думки вчених про те, галузь знання, що має своїм предметом вивчення судову експертизу, через особливості об'єкту та предмету пізнання, застосовуваних методів дослідження, набула самостійного характеру, що є предметом окремого наукового дослідження. У своїй роботі звернемо безпосередню увагу на характеристику судово-експертної діяльності на сучасному етапі розвитку, ті завдання, на вирішення котрих вона спрямовується.

Як слушно зауважує О.І. Жеребко, сьогодні вже склалося досить чітке розуміння того, що судово-експертна діяльність має офіційний статус державно-правової форми діяльності державних органів. Вона відбувається шляхом організації і проведення судових експертиз під час здійснення правосуддя і спрямована на встановлення істини. Це потребує її розгляду як певного стану динамічної системи, функціонування якої має місце з

урахуванням судово-правової реформи, що здійснюється в Україні. На сьогоднішній день Україна та її законодавство все більше наближаються до цивілізованих світових стандартів у сфері прав людини, що передбачає удосконалення всіх сфер законодавства, в тому числі й кримінально-процесуального та законодавчих норм, якими врегульовано судово-експертну діяльність. Між тим загальна теорія судової експертизи може слугувати лише основою для теорії судово-експертної діяльності, до того ж тією основою, у якій розглядаються й розробляються філософсько-світоглядні й методологічні питання судової експертизи. Сьогодні у вітчизняній науці є тенденція дослідження не лише проблем теорії судової експертизи, а й вирішення проблеми – на рівні судово-експертної діяльності. Однак і досі існує проблема з невизначеністю розуміння сутності судово-експертної діяльності, її принципів та організаційних основ. Дослідження сутності судово-експертної діяльності неминуче зумовлює необхідність пошуку відповіді на запитання відносно того, чи є керованим цей процес у цілому, або чи є судово-експертна діяльність системним явищем, та у чому саме полягає її сутність [44, с.9].

Відповідно до точки зору, висловленої вченими, судово-експертна діяльність є системою дій і пов'язаних з ними правовідносин, що здійснюються в процесі судочинства уповноваженими органами і особами з призначення, організації і проведення судових експертиз [71 с. 440].

На переконливу думку Г.О. Стрілець, судово-експертна діяльність – це врегульована законодавством діяльність судово-експертних установ, спрямована на проведення незалежних судових експертиз шляхом об'єктивного, повного і всебічного дослідження з дотриманням сучасних досягнень науки і техніки, організація роботи судово-експертних установ в цілому і їхніх структурних підрозділів, їх науково-методичне і інформаційне забезпечення, підбір і підготовка судово-експертних кадрів [141, с. 13].

Існують точки зору, що не слід обмежувати судово-експертну діяльність – діяльністю, що відбувається лише в межах судово-експертних установ, хоча переважна більшість експертиз проводиться саме в спеціалізованих експертних

зкладах. Як вказують В.Т. Маляренко, Ю.П. Аленін, в якості судових експертів можуть залучатися як співробітники судово-експертних установ, так і обізнані особи, для яких проведення судової експертизи не є обов'язковим [196, с. 479].

Враховуючи певну дискусійність питання, ми підтримуємо позицію Т.В. Аверьянової, що розширене розуміння суб'єкта експертизи слід вважати невірним. Ні суд, ні інші учасники процесу не можуть бути суб'єктами експертного дослідження. Призначення судової експертизи є правовою підставою для її проведення; однак це жодною мірою не впливає на сутність експертного дослідження, на вибір експертної методики, застосування тих чи інших методів, формулювання висновку. Тому суб'єктом будь-якого дослідження (і експертне не виключення) виступає його безпосередній виконавець. У даному випадку – це лише судовий експерт.

За таких умов можна вважати суб'єктами експертного дослідження експертні організації? Звичайно, адже в межах такої організації проводяться експертні дослідження, організація забезпечує належні умови [2, с. 36].

Отже, ми згодні з позицією Т.В. Аверьянової, що під суб'єктом судової експертизи слід розуміти особу – спеціаліста (чи особу, яка володіє спеціальними пізнаннями) в галузі науки, техніки, мистецтва чи ремесла, і наділену відповідно до кримінально-процесуального законодавства відповідними правами та обов'язками [2, с. 29].

Таким чином, ґрунтуючись на проведених теоретичних та практичних дослідженнях вважаємо, що судово-експертна діяльність безпосередньо пов'язана із практичною діяльністю судового експерта, проте її не слід розглядати з точки зору організації праці чи з точки зору діяльності інших учасників розслідування, так чи інакше пов'язаних із її проведенням. У своїх дослідженнях ми вже торкалися питань правового статусу судового експерта [84, с. 21-24]. Тобто, специфіка судово-експертної діяльності обумовлює необхідність її дослідження з точки зору пізнавальної діяльності судового експерта та його практичної діяльності.

У професійній діяльності судового експерта проявляються, по-перше, властивості, притаманні будь-якій діяльності – її суспільний характер, цілеспрямованість, планомірність, систематичність, засоби та прийоми здійснення [77, с. 21-24], по-друге, властивості, які характеризують роботу судового експерта як особливий різновид, пов'язаний з проведенням судових експертиз.

Особливий характер виконуваних експертом функцій, спеціальна мета проведених експертом досліджень, правове регулювання основ та порядку їх проведення відрізняє експертну діяльність від інших видів людської діяльності. Усе це повинно визначати специфіку в підготовці та підборі експертних кадрів, в порядку призначення на посаду та ін.

Суспільний характер діяльності експерта проявляється, насамперед, в тому, що вона направлена на зміцнення правопорядку та законності. Діяльність судового експерта є однією з ланок складної системи заходів з попередження та розслідування кримінальних правопорушень. Суспільний характер діяльності експерта надає можливість використовувати досягнення науки та техніки як для розробки спеціальних прийомів збору, дослідження та оцінки доказів, так і для наукової організації праці та керування діяльністю експерта. Через це судовий експерт повинен уміти випробовувати та оцінювати нові засоби та прийоми роботи з доказами, впроваджувати їх в практику своєї роботи.

Цілеспрямованість експертної діяльності проявляється не в розслідуванні та участі у здійсненні правосуддя, а в тому, що за допомогою спеціальних досліджень об'єкта виявляються нові доказові факти, сприяючи цим встановленню органами розслідування та судом об'єктивних обставин кримінального провадження. Після того, як мета діяльності сформульована, продумана, встановлені шляхи та засоби її досягнення, приймається рішення, направлене на реалізацію відпрацьованого плану дій.

Планомірність діяльності експерта діяльності має свої особливості та є однією з основних умов проведення експертного дослідження, включи в себе: планування всієї діяльності експерта, тобто перспективне або поточне

планування; планування конкретного експертного дослідження, тобто відповідної системи і послідовності власних дій.

Крім того, експертна діяльність здійснюється систематично, в порядку встановленому законодавством і пов'язана з безпосереднім виникненням різноманітних відносин з широким колом учасників.

Судово-експертна діяльність представляє собою вид юридичної діяльності та крім розглянутих загальних рис, характеризується особливостями. Під час реалізації судово-експертної діяльності у сфері кримінального провадження, дані особливості виражаються:

- по-перше, в тому, що КПК України [74], Закон України «Про судову експертизу» 1994 року [120], інші нормативно-правові акти, у тому числі й ряд підзаконних, встановлюють процесуальні форми та порядок використання в кримінальному провадженні результатів судово-експертної діяльності;

- по-друге – всі дії, з яких складається діяльність судового експерта, або безпосередньо регулюються законом, або, спираючись на нього, визначаються ним в основних рисах. А саме: відносини експерта з суб'єктом, що залучив експерта, з іншими учасниками кримінального процесу; права та обов'язки експерта; вимоги, що висувуються до висновку експерта. Діяльність експерта обмежена і встановленими термінами. Все це надає роботі експерта яскраво виражений нормативний характер;

- по-третє – метою експертної діяльності є виявлення доказових фактів в результаті застосування до об'єкту дослідження спеціальних пізнань. Причому отримані під час проведення експертизи висновки є джерелами доказів, а фактичні дані під час проведення експертизи отримує не безпосередньо слідчий, як це має місце під час проведення слідчих (розшукових) дій, а експерт у відповідності до поставлених завдань;

- по-четверте – доказове значення висновку експерта оцінюється не тільки зі сторони його змісту, але і суворого дотримання порядку залучення експерта та проведення експертизи, порушення якого позбавляє висновок експерта доказового значення. Так, наприклад, судовій практиці відомі

численні випадки відхилення висновку експерта як джерела доказів на тій підставі, що експерт при обґрунтуванні своїх висновків вийшов за межі своїх знань і присвоїв собі непритаманні функції судових і слідчих органів з оцінки наявних у справі доказів [2, с. 33]. Тому законодавець встановив гарантії одержання об'єктивного, достовірного висновку експерта, які проявляються в можливості відводу експерта, його процесуальному статусі та відповідальності;

– по-п'яте – експерт звільнений від функцій збирання доказової інформації у кримінальному провадженні та повинен, провівши експертне дослідження, керуватися виключно обставинами кримінального провадження, що відносяться до предмету судової експертизи та своїми спеціальними знаннями. Однак висновок експерта, які і будь-який інший доказ, може виявитись сумнівним або навіть невірним з різних причин. Експерту можуть бути надані неправильні вихідні дані або неналежні об'єкти. Може виявитись недостатньо надійною використана ним методика, і, нарешті, експерт може припуститись помилки [1], що рідко, але зустрічається в експертній практиці. Тому експертний висновок, які і будь-який інший доказ, перед тим, як бути використаним, повинен підлягати ретельній, всебічній перевірці та критичній оцінці.

Здійснюючи свою професійну діяльність, експерт в процесі дослідження має право на ініціативу. Він вправі за власною ініціативою, окрім запропонованих йому досліджень, провести й інші, які на його думку, необхідні для встановлення обставин, що мають значення по справі, але з приводу яких експерту не були поставлені питання. Таким чином, під експертною ініціативою слід розуміти здатність експерта до самостійних активних дій, що проявляються у сфері експертної діяльності за наступними напрямками: встановлення обставин, що мають значення для справи, але з приводу яких експерту не були поставлені питання; рекомендації слідчому або суду змінити формулювання запитання, поставленого перед експертом; заява клопотань про виїзд експерта на місце події; рекомендації про проведення додаткових слідчих дій з метою виявлення, вилучення та надання у розпорядження експерта

окремих матеріалів; рекомендації про проведення додаткових допитів з метою отримання показань про походження окремих речових доказів [82, с. 45-52].

Однак, всі перелічене застосовується в окремих випадках, що слід розглядати скоріш як виняток, який крім того, не має належної правової регламентації, однак зустрічається а практиці.

Серед проблем судової експертизи суттєве значення має проблема необхідної законодавчої регламентації експертної ініціативи. Проблема у цій сфері полягає в тому, що праву експерта не відповідає фактично нічий обов'язок реалізувати ту додаткову інформацію, яку за власною ініціативою отримує експерт. Складається досить складна ситуація: ініціатива експерта може залишитися нереалізованою, його висновки – невикористані. Найбільш часто приходиться зустрічатися з подібною ситуацією, коли за ініціативою експерта розроблюються ті чи інші профілактичні рекомендації.

Ця проблема неодноразово була в полі зору вчених, наприклад, була висловлена пропозиція Г.О. Стрілець щодо доповнення кримінального процесуального законодавства положеннями наступного змісту: «Якщо в процесі дослідження експерт встановить факти, які можуть мати значення для справи, з приводу яких не були поставлені запитання, він повідомляє про це орган, який призначив експертизу, і погоджує з ним подальші дії», що свідчить про право експертної ініціативи [141, с.11].

Однак ми вважаємо, що ефективність ініціативних висновків та пропозицій експерта безпосередньо залежить від законодавчого роз'яснення обов'язку суб'єкта, що призначив експертизу, реагувати на результати експертної ініціативи.

У загальних рисах характеризує судово-експертну діяльність Закон України «Про судову експертизу» 1994 року. Підкреслимо, що вперше на законодавчому рівні термін «судово-експертна діяльність» було введено вказаним Законом України «Про судову експертизу». Сам закон не має визначення цього поняття, але розкриває його сутність в преамбулі та у окремих статтях Закону.

Так, в преамбулі сказано, що він визначає правові та організаційні основи судово-експертної діяльності «з метою забезпечення правосуддя України незалежною кваліфікованою та об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки та техніки» [120].

Власне судова експертиза, згідно ст. 1 Закону, може бути визначена як «дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду» [120].

Включення в Законі України «Про судову експертизу» у зміст судово-експертної діяльності її правових основ, на переконання М.Я. Сегая, дає підстави для більш широкого тлумачення поняття «судово-експертна діяльність». По-перше, це поняття, в якому метою діяльності є забезпечення правосуддя науково обґрунтованою, об'єктивною та незалежною експертизою, визначає сутність державної політики в галузі судової експертизи, яка п. 14 ст. 92 Конституцією України визнана невід'ємною складовою правосуддя, а її основи визначаються виключно законами України. По-друге, суб'єктами цієї діяльності є не тільки учасники кримінального провадження, а й органи державної влади, які здійснюють правозабезпечуючу, правозастосовну та організаційну функції з належного забезпечення правосуддя судовою експертизою. По-третє, правове і організаційне забезпечення по суті є лише супроводом головної ланки судово-експертної діяльності – науково-методичного забезпечення проведення експертиз атестованими судовими експертами. Отже, робить висновок М.Я. Сегай, судово-експертна діяльність може бути визначена як заснована на конституційних засадах діяльність органів державної влади, юридичних і фізичних осіб із забезпечення правосуддя незалежною, об'єктивною, кваліфікованою, такою, що спирається на досягнення науки і техніки, судовою експертизою [131].

Визначення судово-експертної діяльність дається в проекті закону України «Про судово-експертну діяльність», де у п. 15 ч. 1 ст. 1 зазначено, що це «особливий вид діяльності, пов'язаної з організацією та проведенням

судових експертиз, експертних досліджень, спрямованих на забезпечення уповноважених осіб (органів), юридичних та фізичних осіб незалежними, кваліфікованими та об'єктивними висновками, орієнтованими на максимальне використання досягнень науки та техніки, створенням і удосконаленням науково-методичної бази у галузі криміналістики і судової експертизи, а також державним управлінням у цій сфері» [121]. Визначаються й принципи судово-експертної діяльності (ст. 3), до яких відносяться законність, незалежність, об'єктивність і повнота дослідження.

Законодавчо суб'єкти судово-експертної діяльності визначаються у ст. 7 Закону України «Про судову експертизу», до яких відносяться державні спеціалізовані установи, а також у випадках і на умовах, визначених Законом, судові експерти, які не є працівниками зазначених установ. До державних спеціалізованих установ належать: науково-дослідні установи судових експертиз Мін'юсту України; науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України; експертні служби МВС України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України. Виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз.

Важливо, що згідно ст. 9 Закону України «Про судову експертизу» 1994 року, експертиза може бути проведена експертом, що включений до державного Реєстру атестованих судових експертів, ведення якого покладено на Міністерство юстиції України.

Також законодавець звертає увагу на різні види забезпечення судово-експертної діяльності: науково-методичне та організаційно-управлінське (ст. 8 Закону України «Про судову експертизу» 1994 року); фінансове та організаційне забезпечення (розділ III), а саме інформаційне забезпечення (ст. 20), кадрове забезпечення (ст. 21).

Розділ 4 Закону України «Про судову експертизу» 1994 року регламентує важливий напрям реалізації судово-експертної діяльності, а саме міжнародне співробітництво у галузі судової експертизи. З цього погляду розкривається:

- 1) проведення судової експертизи за дорученням відповідного органу чи особи іншої держави (ст. 22);
- 2) залучення фахівців з інших держав для спільного проведення судових експертиз (ст. 23);
- 3) міжнародне наукове співробітництво (ст. 24).

Таким чином, здійснення судово-експертної діяльності підпорядковано досягненню ряду завдань. Завдання, що виникають в процесі цієї діяльності, можуть бути розділені на загальні та окремі.

Загальними є завдання, які стоять перед суб'єктами реалізації судово-експертної діяльності в цілому, а саме: організація роботи судово-експертних установ та їх підрозділів; залучення спеціальних знань під час досудового розслідування і судового розгляду; проведення судових експертиз; забезпечення функціонування криміналістичних обліків та інформаційно-пошукових систем; впровадження в експертну практику нових методів досліджень, сучасних експертних методик; здійснення міжнародного співробітництва; підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації співробітників; удосконалення науково-методичної бази у галузі криміналістики і судової експертизи.

Відповідно до особливостей діяльності Експертної служби МВС України, загальні завдання були визначені наступним чином:

- організація роботи судово-експертних установ та їх підрозділів (визначили 85,4 % опитаних судових експертів, Додаток А);
- залучення спеціальних знань під час досудового розслідування і судового розгляду (80 %);
- проведення судових експертиз (100 %);
- забезпечення функціонування криміналістичних обліків та інформаційно-пошукових систем (81,9 %);

- впровадження в експертну практику нових методів досліджень, сучасних експертних методик (99,2%);
- здійснення міжнародного співробітництва (82,3 %);
- підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації співробітників (96,2 %);
- удосконалення науково-методичної бази у галузі криміналістики і судової експертизи (15,4 %).

Хочемо підкреслити, що практичні працівники переважною більшістю засвідчили, що до загального завдання Експертної служби МВС України відноситься здійснення міжнародного співробітництва (визначили 82,3% експертів, Додаток А).

У процесі здійснення своєї діяльності експерт вирішує і окремі завдання, які, по-перше, формулюються слідчим в постанові про призначення експертизи (або і іншому порядку залучення експерта до кримінального провадження), по-друге, вирішуються експертом на кожному етапі експертного дослідження залежно від застосованої методики та об'єктів, що надійшли на дослідження.

При цьому кожне окреме завдання, що постає перед експертом, повинно бути точно встановлено та узгоджено з іншими задачами, загальною метою судово-експертної діяльності.

Отже, на нашу думку, важливо надати однозначне розуміння дефініції «судово-експертна діяльність» відносно Експертної служби МВС України, виокремити завдання судово-експертної діяльності, що реалізуються Експертною службою МВС України на сучасному етапі. З даного приводу вже проводилися відповідні дослідження [82, 83] й зараз вони потребують поглиблення.

Виходячи із предмету нашого дослідження, розглянемо засади діяльності Експертної служби МВС України та завдання міжнародного співробітництва, що вирішуються на сучасному етапі.

Відповідно до Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України), що затверджене Наказом

МВС України від 3 листопада 2015 р. №1343 [104], Експертна служба МВС України є системою державних спеціалізованих установ судової експертизи, діяльність якої спрямовується і координується МВС України. Експертна служба МВС безпосередньо підпорядковується Міністру внутрішніх справ України.

Експертна служба МВС України складається з Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України (ДНДЕКЦ) та територіальних підрозділів – науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів (НДЕКЦ).

Згідно п. 3 Положення про Експертну службу МВС України 2015 року [104], її основними завданнями є:

- 1) здійснення судово-експертної діяльності;
- 2) забезпечення залучення працівників Експертної служби МВС до досудового розслідування та судового розгляду;
- 3) у межах компетенції проведення експертних досліджень на договірних засадах з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, з урахуванням обмежень, передбачених Законом України «Про судову експертизу»;
- 4) проведення сертифікаційних та інших випробувань, а також оцінки відповідності продукції, процесів і послуг, виконання інших робіт у межах своєї компетенції;
- 5) проведення відповідно до законодавства оцінки майна, майнових прав та здійснення професійної оціночної діяльності;
- 6) забезпечення функціонування обліку знарядь кримінальних правопорушень та інших об'єктів;
- 7) забезпечення функціонування інформаційно-пошукових систем, обробка персональних даних у межах повноважень, визначених законом, забезпечення режиму доступу до інформації;
- 8) здійснення спеціальних вибухотехнічних робіт з пошуку і знешкодження вибухонебезпечних предметів, пристроїв, що використовуються в терористичних цілях;

9) підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації працівників Експертної служби МВС як судових експертів, спеціалістів-криміналістів і спеціалістів-вибухотехніків.

Відповідно до п. 4 Положення [104], Експертна служба МВС відповідно до покладених на неї завдань:

1) здійснює організаційно-управлінське та науково-методичне забезпечення судово-експертної діяльності, у тому числі розробляє методики проведення судових експертиз, стандарти, технічні регламенти, державні класифікатори, методичні рекомендації, довідкові посібники, програмні продукти;

2) проводить судову експертизу в кримінальному, виконавчому провадженні, адміністративних, цивільних та господарських справах, справах про адміністративні правопорушення, а також забезпечує в установленому порядку участь спеціалістів Експертної служби МВС в слідчих (розшукових) діях;

3) проводить експертні дослідження на договірних засадах з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб з урахуванням обмежень, передбачених Законом України «Про судову експертизу»;

4) проводить оцінку майна, майнових прав та здійснює професійну оціночну діяльність у межах повноважень, визначених законодавством України;

5) виконує інші роботи та надає платні послуги відповідно до законодавства України;

6) веде базу даних реєстру атестованих судових експертів Експертної служби МВС, передає в установленому порядку інформацію до державного Реєстру атестованих судових експертів;

7) організовує роботу Експертно-кваліфікаційної комісії МВС з проведення атестації, присвоєння особам та позбавлення осіб кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судового експерта, а також роботу з надання та позбавлення права участі як спеціаліста в проведенні слідчих

(розшукових) дій, надання, позбавлення та підтвердження права самостійного проведення спеціальних вибухотехнічних робіт та видає відповідні свідоцтва;

8) здійснює інформаційно-аналітичне забезпечення, обробку персональних даних, складає статистичну звітність, забезпечує режим доступу до інформації;

9) забезпечує функціонування обліку знарядь кримінальних правопорушень та інших об'єктів;

10) здійснює наукову та науково-технічну діяльність в галузі судової експертизи;

11) проводить сертифікаційні та інші види випробувань, а також оцінку відповідності продукції, процесів та послуг;

12) розробляє та вносить у встановленому порядку пропозиції щодо вдосконалення законодавства та нормативно-правової бази;

13) здійснює виявлення, експертний огляд, розрядження, транспортування та знешкодження вибухонебезпечних предметів, пристроїв, що використовуються в терористичних цілях;

14) організовує розгляд звернень громадян відповідно до Закону України «Про звернення громадян» з питань, що належать до її компетенції

15) взаємодіє з вітчизняними та іноземними підприємствами, установами і організаціями з метою обміну досвідом роботи з питань, що належать до її компетенції;

16) організовує і бере участь у проведенні семінарів, «круглих столів», форумів, інших заходів;

17) здійснює інші повноваження, передбачені законодавством України.

Відповідно до п. 5 Положення [104], з метою організації своєї діяльності, Експертна служба МВС:

1) визначає порядок організації та проведення експертиз та досліджень, оформлення висновків, порядок прийому, обліку, зберігання та повернення ініціаторам об'єктів дослідження;

2) забезпечує замовлення, розподіл, облік бланків документів та звітність

щодо їх використання;

3) уносить пропозиції щодо бюджетних асигнувань, необхідних для матеріально-технічного забезпечення діяльності підрозділів Експертної служби МВС України;

4) проводить роботу із забезпечення підрозділів Експертної служби МВС України витратними матеріалами, сучасними технічними засобами та обладнанням, програмним забезпеченням, упровадження в їх діяльність автоматизованих інформаційно-пошукових систем;

5) розробляє пропозиції щодо норм належності технічних засобів та обладнання для забезпечення діяльності Експертної служби МВС України та подає їх для затвердження керівництву МВС України;

6) організовує і здійснює в установленому порядку матеріально-технічне та фінансове забезпечення ДНДЕКЦ та НДЕКЦ Експертної служби МВС України;

7) у межах своїх повноважень здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та ведення бухгалтерського обліку;

8) здійснює інформаційну та видавничу діяльність;

9) контролює дотримання працівниками вимог нормативно-правових актів з питань проведення судової експертизи і функціонування обліку знарядь кримінальних правопорушень та інших об'єктів;

10) здійснює у межах повноважень контроль за використанням державних коштів, передбачених для реалізації проектів, виконання програм, у тому числі міжнародних;

11) організовує ведення діловодства та архіву відповідно до встановлених правил;

12) забезпечує в межах повноважень, передбачених законодавством України, реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, захист інформації з обмеженим доступом, а також технічний захист інформації, контроль за її збереженням в Експертній службі МВС України.

Експертна служба МВС України, згідно п. 6 Положення [104], для виконання покладених на неї завдань у межах компетенції має право:

1) у межах компетенції виконувати на договірних засадах дослідницькі, навчальні, консультаційні та інші роботи з урахуванням обмежень, передбачених Законом України «Про судову експертизу»;

2) отримувати від підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності безоплатно інформацію, необхідну для проведення судових експертиз, а також за їх згодою натурні зразки або каталоги продукції, технічну документацію та іншу інформацію, необхідну для створення й оновлення методичної та нормативної бази судової експертизи та проведення судових експертиз;

3) одержувати від судів і органів досудового розслідування знаряддя злочину та інші об'єкти, щодо яких закінчено провадження, для використання в експертній і науковій діяльності;

4) відповідно до чинного законодавства використовувати кошти для проведення наукових розробок, розвитку своєї матеріально-технічної бази, створення інформаційно-довідкових фондів, придбання наукової і спеціальної літератури;

5) залучати до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань учених і фахівців (за згодою), у тому числі на договірній основі, працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади;

6) скликати наради, створювати комісії та робочі групи;

7) установлювати зв'язки з правоохоронними органами, установами судової експертизи та криміналістики тощо інших держав та їх міжнародними об'єднаннями і організаціями, у тому числі у формі членства в цих об'єднаннях і організаціях;

8) за участь у міжнародних організаціях сплачувати членські внески, передбачені їх установчими документами, за наявності відповідних контрактів, двосторонніх або багатосторонніх угод тощо, передбачених законодавством;

9) у межах компетенції користуватися відповідними інформаційними

базами даних органів державної влади, державними, в тому числі урядовими, системами зв'язку і комунікацій МВС, іншими технічними засобами та мережами.

Підкреслимо, що у сфері міжнародного співробітництва, Експертна служба МВС для виконання покладених на неї завдань має право:

- установлювати зв'язки з правоохоронними органами, установами судової експертизи та криміналістики тощо інших держав та їх міжнародними об'єднаннями та організаціями, у тому числі у формі членства в цих об'єднаннях та організаціях;

- за участь у міжнародних організаціях сплачувати членські внески, передбачені їх установчими документами, за наявності відповідних контрактів, двосторонніх або багатосторонніх угод тощо, передбачених законодавством;

- у межах компетенції користується відповідними інформаційними базами даних органів державної влади, державними, у тому числі урядовими, системами зв'язку і комунікацій МВС, іншими технічними засобами і мережами (п. 6 (п. п. 7– 9) Положення).

Отже, виходячи із аналізу законодавства та наукової літератури, проведених досліджень, пропонуємо наступне тлумачення судово-експертної діяльності Експертної служби МВС України.

Отже, судово-експертна діяльність Експертної служби МВС України може бути визначена як врегульована законодавством діяльність судово-експертних підрозділів та судових експертів Експертної служби МВС України з судово-експертного забезпечення досудового розслідування і судового розгляду, проведення судових експертиз, забезпечення функціонування криміналістичних обліків та інформаційно-пошукових систем, здійснення міжнародного співробітництва, створення і удосконалення науково-методичної бази, підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації працівників Експертної служби МВС України та вирішення інших завдань відповідно до законодавства.

Хочемо підкреслити, що серед різних завдань судово-експертної діяльності, перерахованих вище, актуальним та важливим є здійснення міжнародного співробітництва у судово-експертній сфері. Розглянемо це питання детальніше.

Передусім, слід визначити, що слід розуміти під поняттям «міжнародне співробітництво».

XXI століття характеризується поширенням міжнародної злочинності, «якісним» удосконаленням її проявів та кількісним зростанням. За таких умов міжнародне співробітництво у правоохоронній сфері, залучення до правоохоронної діяльності найкращих взірців вітчизняного та зарубіжного досвіду, є одним із невідкладних завдань [205, с. 236].

Міжнародне співробітництво покликано вирішити одне із головних протиріч: злочинність стала інтернаціональною, а засоби боротьби з нею переважно залишаються національними [204, с. 3].

Тлумачний словник сучасної української мови визначає співробітництво як «займатися якоюсь діяльністю, працювати разом із ким-небудь» [18, с.1170].

Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю має значне історичне підґрунтя [89]: його становлення починається ще в ті давні часи, коли ще не було системи норм міжнародного права, але вже з'явилися перші ознаки дипломатії [93, с. 4]. Як відомо, принцип співробітництва держав є нормою *jus cogens* (неоспориме право, тверде право), одним із принципів міжнародного права, закріплених у Статуті ООН 1945 року [140], Конвенції про право міжнародних договорів 1969 року [22], Декларації про принципи міжнародного права 1970 року [31], Заключному акті Наради з безпеки й співробітництва в Європі 1975 року [46] та інших міжнародних документах.

Міжнародне співробітництво реалізується у різних сферах, за кількома напрямками та відповідно до визначених рівнів. Відповідно до завдань дослідження, акцентуємо увагу на міжнародне співробітництво у сфері судово-експертної діяльності.

Відповідні положення, які регламентують засади міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності, ґрунтуються на положеннях Конституції України [67], регламентовано КПК України [74], Законом України «Про судову експертизу» [120], положеннями Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах (Страсбург, 20 квітня 1959 року), ратифікованої Законом України від 16 січня 1998 року із рядом заяв та застережень [42], положеннями Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 року, підписаної від імені України в м. Мінську 22 січня 1993 року, ратифікованої Законом України від 10 листопада 1994 року [64], іншими договорами (конвенціями, угодами) Організації Об'єднаних Націй (ООН), Ради Європи, двосторонніми договорами, ратифікованими Україною, іншими актами законодавства України. Вказані положення знайшли відображення у законопроекті «Про судово-експертну діяльність в Україні» [121].

Статті 22-24 Закону України «Про судову експертизу» 1994 року регламентують міжнародне співробітництво у галузі судової експертизи. Мова йде про: проведення судової експертизи за дорученням відповідного органу чи особи іншої держави, залучення фахівців з інших держав для спільного проведення судових експертиз, міжнародне наукове співробітництво.

У ст. 24 Закону України «Про судову експертизу» визначено засади міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи щодо науково-методичного забезпечення судово-експертної діяльності та удосконалення рівня підготовки експертних кадрів. Так, спеціалізовані установи та служби, що виконують судові експертизи, користуються правом встановлювати міжнародні наукові зв'язки з установами судових експертиз і криміналістики інших держав, проводити спільні наукові конференції, симпозіуми, семінари, обмінюватися стажистами, науковою інформацією і друкованими виданнями та здійснювати спільні видання в галузі судової експертизи і криміналістики.

Аналогічно ці питання висвітлюються у розділі 6 «Міжнародне співробітництво в галузі судово-експертної діяльності» законопроекту «Про судово-експертну діяльність в Україні» [121].

На реалізацію положень, визначених вказаними законодавчими актами, МВС України уклало низку угод (договорів) про співробітництво в галузі судової експертизи з Міністерствами внутрішніх справ іноземних держав, зокрема, країнами – членами Ради Європи. Аналогічну практику застосовують й інші відомства із системою судово-експертних установ, наприклад, Мін'юст України. Так, останнім часом Мін'юст України уклав низку угод про співробітництво в галузі судових експертиз з Міністерствами юстиції республік Білорусь, Узбекистану, Грузії, Азербайджану. Це безумовно сприяє обміну інформацією у сфері науково-дослідних робіт, здійсненню заходів стосовно взаємного рецензування наукових розробок і експертних висновків, а також апробації методик судово-експертних досліджень, технічних засобів, розроблених у судово-експертних установах [203, с. 246].

Окреслені договірні відносини у галузі міжнародного співробітництва установ судової експертизи передбачають обмін інформацією з тематики науково-дослідних розробок, новими навчальними, методичними та довідковими виданнями, проведення наукових конференцій, семінарів, виставок сучасного криміналістичного обладнання, безпосередній обмін методичними, науковими та довідковими матеріалами і документацією (в тому числі інформаційно-довідковими даними в електронних версіях, підготовлених відповідно до міжнародних стандартів).

У рамках укладених угод також передбачені заходи щодо апробації розроблених в судово-експертних установах методик досліджень, технічних засобів, взаємного рецензування наукових розробок та експертних висновків. Разом з цим, від окремих експертних установ іноземних держав, надходять пропозиції щодо виконання наукових розробок за замовленням однієї зі сторін, здійснення авторського супроводу та впровадження розробок в експертну практику на договірних засадах. Ми приєднуємося до думки, що

співробітництво у галузі судової експертизи перш за все має бути спрямоване на об'єднання зусиль експертів-науковців для спільного розроблення сучасних методів і методик криміналістики і судової експертизи [27, с.14].

До завдань міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності відноситься також підготовка і підвищення кваліфікації експертних кадрів, які проводяться на базі спільних шкіл-семінарів, курсів з опанування новими методами і методиками судової експертизи, взаємних стажувань спеціалістів тощо.

Однією з важливих складових міжнародного співробітництва у галузі судової експертизи є проведення судових експертиз за дорученням іншої держави та залучення фахівців іноземних держав для проведення судової експертизи в Україні. Згідно зі ст. 22 Закону України «Про судову експертизу» в разі проведення судової експертизи за дорученням відповідного органу чи особи іншої держави, з якою Україна має угоду про взаємну правову допомогу і співробітництво, застосовується законодавство України, якщо інше не передбачено зазначеною угодою. Оплата вартості судової експертизи здійснюється за домовленістю між замовником і виконавцем судової експертизи.

Стаття 23 Закону України «Про судову експертизу» передбачає залучення фахівців інших держав для спільного проведення судових експертиз. Керівники спеціалізованих установ та відомчих служб, що проводять судові експертизи, в необхідних випадках мають право за згодою органу або особи, що призначили судову експертизу, включати до складу експертних комісій провідних фахівців інших держав. Такі спільні експертні комісії здійснюють судові експертизи за нормами процесуального законодавства України. Плата іноземним фахівцям за участь у судовій експертизі та відшкодування інших витрат, пов'язаних з її проведенням, здійснюються за домовленістю сторін.

Міжнародне співробітництво України з іншими державами в галузі судової експертизи є тим позитивним чинником, що прискорює її прогресивний розвиток. Авторитет українських судових експертів постійно зростає, фахівці в

галузі судової експертизи проводять унікальні наукові розробки, про які відомо далеко за межами нашої держави. Разом з тим, у напрямку міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності є чимало проблем, які потребують свого вирішення. Зокрема, це стосується організації взаємодії з міжнародними, судово-експертними установами країн Європейського Союзу (далі – ЄС), приєднання науково-дослідних інститутів судових експертиз до Європейської мережі криміналістичних наукових установ (далі – ENFSI). Адже однією з основних вимог Європейської мережі криміналістичних наукових установ (ENFSI), постійним членом якої з 2002 року є ДНДЕКЦ МВС України, – акредитація членів відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO/IEC 17025 [79, с. 837-841].

Акредитація експертних лабораторій – це формальне визнання третьою (незалежною) стороною їх компетентності в наданні визначених законодавством послуг: виконанні експертиз, досліджень, веденні криміналістичних обліків тощо. Мета процесу акредитації полягає в наданні незалежного підтвердження, що експертна лабораторія (центр) є компетентною для проведення досліджень [28, с.6]. Зазначене є невід’ємною частиною системи управління якістю відповідно до вимог стандарту ISO/IEC 17025, котра вже впроваджена у діяльність Експертної служби МВС України. Проводиться робота з подальшого залучення до діяльності установ, що здійснюють судово-експертну діяльність, вказаної дієвої системи управління й контролю за її дотриманням в акредитованих лабораторіях.

Як слушно зазначає Н.І. Клименко, національна судова експертиза не може існувати ізольовано, тобто в межах окремої держави. Вона не буде активно виконувати свої функції забезпечення правоохоронної діяльності поза інтеграцією з міжнародною спільнотою. Тому необхідне міжнародне співробітництво експертних установ з метою обміну досвідом роботи, врахування сучасних досягнень науки і техніки, виключення дублювання науково-методичного забезпечення регіонального розподілу завдань між судово-експертними установами, створення профільних експертних напрямів.

Судово-експертна діяльність держав повинна відповідати національним принципам і міжнародним правовим і професійним стандартам. Висновок, складений експертами однієї держави, повинен мати силу доказів для судів іншої держави. У зв'язку з цим, Н.І. Клименко підсумовує, що основними перспективними напрямками підвищення ефективності судової експертизи є: методично обґрунтоване застосування широкого кола різних наукових дисциплін; нові розробки у сфері технологій, такі як ДНК-аналіз, зміна ролі і значущості судової експертизи при проведенні розслідування злочинів (об'єм експертного навантаження збільшився удвічі впродовж останніх п'яти років); цифрові технології і реконструкція місця вчинення злочину, що забезпечують можливість послідовної ступеневої фіксації результатів огляду при реконструкції місць вчинення злочинів і аварій; об'єктивна інтерпретація мультимодальних доказів [59, с. 220-222].

В останні роки міжнародне співробітництво в галузі судової експертизи активізувалося. Одним із напрямів є створення міжнародних судово-експертних мереж. Наприклад, Н.І. Клименко зазначає про функціонування п'яти таких мереж, які об'єднують наукові резерви судово-експертних установ різних країн: Європейська мережа судово-експертних установ, що існує з 1995 р. (найбільш розвинута і міцна мережа); Південноафриканська регіональна мережа судово-експертної науки з 2008 р., що включає весь африканський регіон; Азіатська мережа судово-експертних наук (з 2008 р.); Міжнародна судово-екологічна експертна мережа (з 2008 р.) для сприяння судовим експертам в галузі екології і спеціалістам розслідування екологічних правопорушень; Трасологічна судово-експертна природоохоронна мережа (з 2006 р.), яка є недержавною (неурядовою) організацією для надання допомоги в проведенні судових експертиз у справах про злочини проти дикої природи і для збереження біологічного різноманіття флори і фауни. Сьогодні успішно функціонує й ряд інших експертних об'єднань, які ми розглянемо далі за змістом роботи. Вони свідчать про зацікавленість держав у взаємодії і посиленні міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності з метою досягнення

передового рівня проведення судових експертиз в цих країнах, відповідності міжнародним стандартам якості їх проведення. Пропонується використати науковий потенціал експертних об'єднань, навчальних інститутів і дослідницьких установ Європи, які займаються прикладними дослідженнями. Реалізація інтеграції судово-експертної діяльності приведе до гармонізації і удосконалення експертного національного законодавства і теоретичних основ експертизи, вироблення єдиних методичних рекомендацій з різних видів експертиз, отримання міжнародного визнання експертних висновків в цілому, удосконалення експертної діяльності, підвищення професійної майстерності працівників судово-експертних установ [7, с. 132-138].

Проведене анкетування судових експертів теж засвідчило їх зацікавленість у висвітленні й практичну необхідність щодо розробки проблематики міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності (91,9 % опитаних, Додаток А).

Напрямок, пов'язаний із розвитком міжнародного співробітництва у діяльності Експертної служби МВС України, визнали пріоритетним 85,4 % опитаних судових експертів (Додаток А).

Тому, виходячи із наведеного вище, можна прийти до наступних висновків:

1) Міжнародне співробітництво є важливим завданням судово-експертної діяльності у її загальному значенні, й стосується діяльності всіх компетентних суб'єктів на проведення судової експертизи.

2) Важливим суб'єктом міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності є Експертна служба МВС України, що має розвинену правову базу, відповідний науково-методичний рівень, практичний досвід, взаємодіє із експертними установами іноземних держав та міжнародними експертними організаціями.

3) Правовою основою такого співробітництва є Конституція України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Закони України, підзаконні нормативно-правові акти.

4) Міжнародне співробітництво у сфері судово-експертної діяльності, що реалізується Експертною службою МВС України, спрямовується на вирішення ряду важливих завдань, й знаходить свій практичний вираз згідно з відповідними напрямками, рівнями та формами.

Таким чином, за результатами дослідження, визначено наступне поняття міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України як діяльності судово-експертних підрозділів та судових експертів Експертної служби МВС України щодо взаємодії із компетентними суб'єктами іноземних держав та міжнародних організацій, що ґрунтується на нормах міжнародного і національного законодавства й спрямована на вирішення завдань судово-експертної діяльності.

Виходячи із предмету нашого дослідження, ми розглянули засади та завдання діяльності Експертної служби МВС України, акцентували увагу на завданнях міжнародного співробітництва, що вирішуються на сучасному етапі. Однак, за результатами вивчення теоретичних і практичних джерел хочемо зауважити, що зміст, завдання, напрями міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності, є ширшими. Передусім, для висвітлення вказаного питання необхідно чітко визначитися із правовою основою міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності, провести ґрунтовний аналіз законодавства України.

1.2. Правові засади міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України у сфері судово-експертної діяльності

Виокремити правові засади міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності Експертної служби МВС України є принциповим завданням для успішного правозастосування. Вказане можливо лише на основі комплексного аналізу Законів України, міжнародних договорів України, інших

нормативно-правових актів, наукових праць, практичної діяльності, адже єдиний узгоджений підхід до тлумачення вказаного питання сьогодні відсутній.

Згідно розділу IV Закону України «Про судову експертизу» 1994 року [120], міжнародне співробітництво в галузі судової експертизи реалізується у формах: 1) проведення судової експертизи за дорученням відповідного органу чи особи іншої держави (ст. 22); 2) залучення фахівців з інших держав для спільного проведення судових експертиз (ст. 23); 3) міжнародного наукового співробітництва (ст. 24).

Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. №878 [105] визначає, що у сфері міжнародного співробітництва МВС України забезпечує: створення правової основи взаємодії шляхом укладення відповідних міжнародних договорів (п. 6), взаємодію із іншими державними органами, експертними установами, об'єднаннями громадян як у межах держави, так і на міжнародному рівні (п. 18).

Відповідно до Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України, що затверджене Наказом МВС України від 3 листопада 2015 р. №1343 [104], Експертна служба Міністерства внутрішніх справ України є системою державних спеціалізованих установ судової експертизи, діяльність якої спрямовується і координується Міністерством внутрішніх справ України. Експертна служба МВС України безпосередньо підпорядковується Міністру внутрішніх справ України.

Як вже підкреслювалося, у сфері міжнародного співробітництва Експертна служба МВС України для виконання покладених на неї завдань має право:

– установлювати зв'язки з правоохоронними органами, установами судової експертизи та криміналістики тощо інших держав та їх міжнародними об'єднаннями та організаціями, у тому числі у формі членства в цих об'єднаннях та організаціях;

– за участь у міжнародних організаціях сплачувати членські внески, передбачені їх установчими документами, за наявності відповідних контрактів, двосторонніх або багатосторонніх угод тощо, передбачених законодавством;

– у межах компетенції користується відповідними інформаційними базами даних органів державної влади, державними, у тому числі урядовими, системами зв'язку і комунікацій МВС, іншими технічними засобами і мережами (п. 6 (п. п. 7– 9) Положення).

Однак, за результатами вивчення теоретичних і практичних джерел хочемо зауважити, що завдання та напрями міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності, є ширшими. Передусім, для висвітлення вказаного питання необхідно чітко визначитися із правовою основою міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності, провести ґрунтовний аналіз законодавства України.

Реалізація завдань міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності здійснюється відповідно до чинного законодавства України: Конституції України 1996 року [67], КПК України [74], Закону України «Про міжнародні договори» 2004 року [113], Закону України «Про судову експертизу» 1994 року [120] та ін.

Вивчення КПК України [74], свідчить про прогресивні кроки щодо імплементації норм міжнародних договорів та наближенні кримінального провадження України до міжнародних стандартів, й серед багатьох положень, що стосуються заходів міжнародного співробітництва, законодавець передбачає можливість проведення процесуальних дій на підставі запиту про надання міжнародної правової допомоги (ст. 561); визначає наслідки виконання запиту в іноземній державі (ст. 553); окреслює засади участі представників компетентних органів запитуючої держави під час виконання запиту (ст. 563), створення і діяльність спільних слідчих груп (ст. 571). Окреслене надає можливість проведення судової експертизи у порядку міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні.

Окрема увага за змістом КПК України приділяється інституту судової експертизи: визначено статус експерта у кримінальному провадженні (ст. 69), відповідальність експерта (ст. 70), підстави для відводу спеціаліста, перекладача, експерта, секретаря судового засідання (ст. 79), розтлумачено висновок експерта як процесуальне джерело доказів (ст. 84), сформовано поняття висновку експерта (ст. 101 КПК), його зміст (ст. 102), визначено підстави проведення експертизи під час кримінального провадження (ст. 242), порядок залучення експерта (ст. 243) та врегульовано багато інших важливих питань.

Пріоритетне значення у правовому регулюванні заходів міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності Експертної служби МВС України мають міжнародні договори України. Так, згідно Конституції України 1996 року, «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України» (ч. 1. ст. 9) [67].

Відповідно до ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори» 2004 року [113], якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору.

При реалізації завдань міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності Експертною службою МВС України, слід вести мову про дотримання положень наступних міжнародних договорів України:

1. Багатосторонні міжнародні договори, що регламентують основи судочинства, права і свободи людини, що підлягають дотриманню у будь-якій сфері суспільного життя. Це Загальна декларація прав людини 1948 року [45], Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод 1950 року, а також Перший протокол та протоколи № 2, 4, 7, 11 до неї [43], Конвенція проти катувань та інших жорстоких нелюдських чи ображаючих гідність видів поводження і покарання 1984 року [65] та ін.

У загальному значенні міжнародні стандарти прав людини розуміються як закріплені в міжнародних нормах загальноєвропейські положення, які встановлюють мінімальний обов'язковий «пори́г» забезпечення прав людини у демократичному суспільстві та визнають їх нормативний зміст на рівні національного законодавства [138, с. 10].

У вказаних міжнародних договорах проголошуються принципові положення, закріплюються такі основні права людини у сфері кримінального судочинства: право на повагу до честі й гідності людини; право на свободу та особисту недоторканість, право на недоторканість особистого (приватного) життя людини, недопустимість застосування катувань і жорсткого, нелюдського чи принижуючого гідність людини поводження; недопустимість необгрунтованої підозри і обвинувачення її у скоєному злочині; дотримання презумпції невинуватості, недопустимість примушування до дачі показань проти себе чи до визнання себе винними та ряд інших. Україна включила до своєї Конституції 1996 року ряд нормативних приписів, які змістовно чи навіть текстуально відтворюють відповідні положення Загальної декларації прав людини чи інших міжнародно-правових актів [76, с. 50].

У зазначених міжнародних документах визначаються й заборони, що діють в усіх сферах суспільного життя та правоохоронної практики. Це стосується судово-експертної діяльності, а також діяльності з метою досягнення завдань кримінального провадження. Наприклад, Конвенція проти катувань та інших жорстоких нелюдських чи ображаючих гідність видів поводження і покарання 1984 року [65] у статті 1 передусім визначає термін «катування» як будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисне заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх

підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди. В цей термін не включаються біль або страждання, що виникли внаслідок лише законних санкцій, невіддільні від цих санкцій чи спричиняються ними випадково.

Згідно ст. 2 Конвенції [65], кожна держава-сторона зобов'язалася вживати ефективних законодавчих, адміністративних, судових та інших заходів для запобігання актам катувань на будь-якій території під її юрисдикцією. Жодні виключні обставини, якими б вони не були, стан війни чи загроза війни, внутрішня політична нестабільність чи будь-який інший надзвичайний стан не можуть бути виправданням катувань. Наказ вищого начальника або державної влади не може служити виправданням катувань.

Відповідно до ст. 4 Конвенції [65], кожна держава-сторона забезпечує розгляд всіх актів катування згідно з її кримінальним законодавством як злочини. Кожна держава-сторона встановлює відповідні покарання за такі злочини з урахуванням їх тяжкого характеру.

З метою досягнення завдань, визначених Конвенцією, у ст. 17 [65] передбачається утворення Комітету проти катувань. Комітет складається з десяти експертів, що відзначаються високими моральними якостями й визнаною компетентністю в галузі прав людини. Експерти обираються державами-сторонами, при цьому увага приділяється справедливому географічному розподілу й доцільності участі кількох осіб, що мають юридичний досвід. Дана Конвенція є чинною для України, діє відповідно до Закону України «Про зняття застережень України до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання» 1998 року [112].

2. Багатосторонні міжнародні договори з питань боротьби зі злочинами міжнародного характеру, які регламентують окремі питання судово-експертної діяльності при вирішенні поставлених завдань. Учасниками таких договорів є максимально широке коло держав, адже більшість із них укладена у межах ООН (членами міжнародної організації є 193 держав світу), а також Ради

Європи (нараховує 47 держав-членів), інших держав, що приєдналися до Конвенцій, що відкриває широкі можливості для співробітництва.

Поряд із визначенням міжнародної протиправності діянь, дані договори приділяють увагу питанням міжнародного співробітництва держав, їх компетентних органів з метою розслідування відповідних злочинів.

Окремі з них безпосередньо зачіпають питання залучення експертів до вирішення поставлених завдань. Наприклад, Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року з Протоколами до неї [63], визначає, що взаємна правова допомога держав-учасниць передбачає широкі заходи в розслідуванні, кримінальному переслідуванні та судовому розгляді у зв'язку зі злочинами, що охоплюються Конвенцією, у тому числі й надання інформації, речових доказів і оцінок експертів (ст. 8, ч. 3 п. е), заслуховування експертів за допомогою відеозв'язку судовими органами іншої Держави-учасниці (ст. 8, п. 18) та ін.

Вказаними міжнародними договорами регламентуються питання використання банків даних криміналістично значущої інформації, міжнародного співробітництва у формі обміну інформацією та проведення експертних досліджень з даних питань. Так, наприклад, мова йде про Конвенцію Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства 2007 року [66], що ратифікована Законом України від 20 червня 2012 року [119]. Відповідно до п. 1 ст. 37 Конвенції, для запобігання скоєнню злочинів, установлених відповідно до цієї Конвенції, та забезпечення їхнього кримінального переслідування кожна Сторона вживає необхідних законодавчих або інших заходів для накопичення та зберігання з урахуванням відповідних положень стосовно охорони й захисту особових даних та інших відповідних норм і гарантій, передбачених національним законодавством, інформації про ідентифікаційні дані та генетичний код (ДНК) осіб, засуджених за скоєння правопорушень, установлених відповідно до Конвенції.

Згідно п. 2 ст. 37 Конвенції, кожна Сторона під час підписання або передачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або документа про

прийняття, затвердження чи приєднання повідомляє Генеральному секретарю Ради Європи назву та адресу єдиного державного органу, уповноваженого для вказаних цілей. Відповідно п. 3 ст. 37 Конвенції, Кожна Сторона вживає необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення можливості передачі інформації, зазначеної вище, компетентним органам іншої Сторони згідно з умовами, установленими її національним законодавством та відповідними міжнародними документами [66].

Законом України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства» 2012 року [119] визначено, що відповідно до п. 2 ст. 37 Конвенції, «Україна заявляє, що в Україні державним органом, уповноваженим для цілей пункту 1 статті 37 Конвенції, є Міністерство внутрішніх справ України». Безпосередньо поставлені завдання виконує Експертна служба МВС України, що є уповноваженим структурним підрозділом МВС України.

Також відповідно до пункту 3 статті 38 Конвенції Україна заявила, що ця Конвенція є правовою підставою для співробітництва з питань надання взаємної правової допомоги у кримінальних справах та екстрадиції у разі надходження запиту від держави – учасниці цієї Конвенції, з якою Україна не має договору про надання взаємної правової допомоги у кримінальних справах або екстрадиції. Центральними органами в Україні, на які покладаються повноваження згідно з пунктом 3 статті 38 Конвенції, є Мін'юст України (на стадії судового розгляду або виконання вироку) і Генеральна прокуратура України (на стадії досудового розслідування). Тобто, вказані та інші багатосторонні міжнародні договори з питань боротьби зі злочинами міжнародного характеру, можуть бути підставою для застосування скоординованих заходів, зокрема шляхом обміну інформацією, проведення процесуальних дій на підставі запиту про надання міжнародної правової допомоги.

3. Багатосторонні міжнародні договори з питань міжнародної правової допомоги та інших форм міжнародного співробітництва у кримінальному

провадженні, які визначають проведення судової експертизи у порядку міжнародної правової допомоги, порядок залучення експертів до суду іноземної держави, проведення допиту експерта за допомогою відео- та телефонної конференції.

Передусім це договори, що укладені 47 державами-членами Ради Європи та іншими державами, які приєднались до Конвенції (Ізраїль, Південна Африка). Окремо слід виділити співробітництво між державами у рамках СНД.

Варто підкреслити значення Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 року з Додатковим протоколом 1978 та Другим додатковим протоколом 2001 року до неї [42]. Даний міжнародний договір детально регламентує залучення експертів до суду іноземної держави (гл. 3 Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах), проведення допиту експерта за допомогою відео- та телефонної конференції (ст. ст. 9, 10 Другого додаткового протоколу). Також Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року веде мову про виконання судових доручень, які стосуються допиту, ставки віч-на-віч щодо свідка, експерта (ст. ст. 7-12) [42].

Наприклад, згідно ст. 3 Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 року [42], Запитувана Сторона виконує, у передбачений їй законодавством спосіб, будь-які судові доручення, які стосуються кримінальної справи і які надсилаються їй судовими властями запитуючої Сторони з метою забезпечення свідочьких показань або передачі предметів, які являють собою речові докази, матеріалів судової справи або документів. Якщо запитуюча Сторона бажає, щоб свідки або експерти свідчили під присягою, вона ясно зазначає це у своєму проханні, і запитувана Сторона виконує прохання, якщо законодавство її країни цього не забороняє. Запитувана Сторона може передавати засвідчені копії або засвідчені фотокопії запитуваних матеріалів судової справи або документів, якщо запитуюча Сторона ясно не просить передати оригінали; у цьому випадку запитувана Сторона докладає всіх зусиль для виконання прохання.

Відповідно до ст. 3 Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 року [42], якщо запитуюча Сторона вважає, що особиста присутність експерта в її судових органах необхідна, вона зазначає це у проханні про вручення судової повістки, і запитувана Сторона пропонує цьому експерту з'явитися до суду. Запитувана Сторона інформує запитуючу Сторону про відповідь свідка або експерта.

Свідок або експерт незалежно від громадянства, який постає перед судовими органами запитуючої Сторони за повісткою про виклик до суду, не може ні притягуватися до відповідальності, ні утримуватися під вартою, ні підлягати ніякому іншому обмеженню його особистої свободи на території цієї Сторони за діяння або обвинувальні вироки, які передували його від'їзду з території запитуваної Сторони. Передбачений імунітет закінчується, якщо свідок або експерт протягом послідовних п'ятнадцяти днів від дати, з якої його присутність більше не була необхідною судовим органам, маючи можливість залишити територію запитуючої Сторони, все ж таки залишився на цій території або, виїхавши з неї, знову туди повернувся (ст. 12 Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 року) [42].

Наведемо положення Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 року (Мінської конвенції 1993 року) із Протоколом 1997 року. У ст. 6 міжнародного договору визначено, що «Договірні Сторони надають одна одній правову допомогу шляхом виконання процесуальних та інших дій, передбачених законодавством запитуваної Договірної Сторони, зокрема: складання та пересилки документів, проведення оглядів, обшуків, вилучення та передачі речових доказів, проведення експертизи, допиту сторін, третіх осіб, підозрюваних, обвинувачених, потерпілих, свідків, експертів, розшуку осіб, здійснення кримінального переслідування, видачі осіб для їх притягнення до кримінальної відповідальності або приведення вироку до виконання, визнання та виконання судових рішень у цивільних справах, вироків у частині виконання цивільного

позову, виконавчих написів, а також шляхом вручення документів» [64, с.463-497]. Можна підсумувати, що вказані міжнародні договори регламентують питання міжнародного співробітництва у судово-експертній сфері, які стосуються виконання запитів про надання міжнародної правової допомоги щодо допиту експертів для дачі показань, передання речових доказів, проведення судової експертизи тощо. Слід підсумувати, що вказана діяльність здійснюється з метою досягнення завдань кримінального провадження й є важливою для забезпечення боротьби з проявами міжнародної злочинності.

4. Двосторонні міжнародні договори з питань міжнародної правової допомоги та інших форм міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні з окреслених питань. Практичні дані свідчать, що питому вагу заходів співробітництва займають питання саме міжнародної правової допомоги, під час реалізації котрої може виконуватися широке коло процесуальних дій, у тому числі проведення експертиз, допит експертів у кримінальному провадженні.

Наприклад, згідно ст. 3 Договору між Україною та Республікою Куба про правові відносини та правову допомогу в цивільних та кримінальних справах 2003 року [36], правова допомога охоплює виконання процесуальних дій, що передбачені законодавством запитованої Договірної Сторони, зокрема допит сторін, обвинувачених та підсудних, потерпілих, свідків, експертів, проведення експертиз, судового огляду, передачу речових доказів та ін.

Згідно ст. 3 Договору між Україною та Республікою Грузія про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах 1995 року, держави домовилися, що обсяг правової допомоги охоплює виконання процесуальних дій, які передбачені законодавством запитуючої Договірної Сторони, зокрема, допиту сторін, обвинувачених та підсудних, потерпілих, свідків, експертів, проведення експертиз, судового огляду, передачі речових доказів, порушення кримінального переслідування та видачі осіб, які скоїли злочини, визнання та виконання судових рішень у цивільних справах, вручення

та пересилання документів, надання на прохання другої Договірної Сторони відомостей про судимість обвинувачених [35].

Поряд із ратифікованими міжнародними договорами України, які мають пріоритетне значення у правовому регулюванні, слід звернути увагу на нератифіковані міжнародні договори України. Мова йде про міжнародні міжвідомчі договори. Відповідно до п. 4 ст. 3 Закону України «Про міжнародні договори» 2004 року, «міжвідомчими є міжнародні договори України з питань, віднесених до відання міністерств та інших центральних органів виконавчої влади» [113].

Міжнародні міжвідомчі договори укладаються на підставі Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Законів України, «підпорядковано» ним, й спрямовані на удосконалення практичної реалізації співробітництва. Укладення міжнародних міжвідомчих договорів є важливою ланкою у створенні нових та удосконаленні існуючих механізмів співробітництва компетентних органів держав, адже їм властива динамічність, врахування численних змін, підтвердження дії принципу взаємності [205].

Наприклад, Мін'юст України є суб'єктом укладення більш ніж сорока договорів про співробітництво, у тому числі у сфері судово-експертної діяльності. Наприклад, це Угода про співробітництво між Мін'юстом України та Міністерством юстиції Португальської Республіки від 23 березня 1999 року; Угода про співробітництво між Мін'юстом України та Мін'юстом Республіки Узбекистан в галузі судової експертизи від 12 жовтня 2000 року та ін. [99].

МВС України також є суб'єктом укладення значної кількості міжнародних міжвідомчих договорів. Ряд зобов'язань стосуються діяльності у судово-експертній сфері. Наприклад, згідно ст. 2 Угоди про співробітництво між МВС України та МВС Латвійської Республіки 1992 року, Сторони зобов'язалися на основі національного законодавства і на умовах взаємності здійснювати співробітництво шляхом виконання запитів і доручень у кримінальних справах. Співробітництво Сторін здійснюється у формах:

а) обміну оперативно-розшуковою, оперативно-довідковою і криміналістичною інформацією про злочини, причетних до них осіб, архівною інформацією; б) проведення оперативно-розшукових заходів і процесуальних дій; в) обміну досвідом роботи, законодавчими і нормативними актами, учбовою літературою, а також надання сприяння на взаємній основі підготовці, перепідготовці і підвищенню кваліфікації кадрів; г) взаємовигідних поставок криміналістичної і спеціальної техніки, засобів зв'язку; д) сприяння у здійсненні транзитних перевозок спеціальних та інших вантажів, конвоюванні і етапуванні злочинців; е) обміну науково-технічною інформацією, проведення наукових досліджень та ін. [172].

Сьогодні МВС України укладено ряд міжвідомчих договорів [98], які стосуються вирішення завдань компетентними суб'єктами у правоохоронній сфері, частина важливих зобов'язань пов'язана із судово-експертною діяльністю.

– Угода про співробітництво між МВС України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Казахстан від 24 листопада 2011 року [165];

– Угода між МВС України та Міністерством внутрішніх справ Грузії про співробітництво в сфері боротьби зі злочинністю від 20 жовтня 2011 року [158];

– Угода між МВС України і Федеральною службою Російської Федерації з контролю за обігом наркотиків про співробітництво в боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та їх прекурсорів від 28 січня 2011 року [157];

– Угода про співробітництво між МВС України та Міністерством внутрішніх справ Російської Федерації від 4 червня 2009 року [175];

– Угода про співробітництво між МВС України і Міжнародною організацією з міграції від 14 вересня 2005 року [164];

– Угода між МВС України і Міністерством внутрішніх справ Російської Федерації про співробітництво органів внутрішніх справ прикордонних регіонів від 15 травня 1998 року [156];

- Угода між МВС України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Білорусь про співробітництво органів внутрішніх справ прикордонних регіонів від 12 травня 1997 року [155];
- Угода між МВС України та Міністерством внутрішніх справ Латвійської Республіки про порядок передачі й транзитного перевезення осіб, які взяті під варту від 21 листопада 1995 року [159];
- Угода про співробітництво міністерств внутрішніх справ у боротьбі зі злочинністю на транспорті (СНД та МВС України) від 25 жовтня 1995 року [193];
- Угода про співробітництво міністерств внутрішніх справ в галузі забезпечення пожежної безпеки (СНД та МВС України) від 16 червня 1995 року [191];
- Угода про співробітництво між МВС України та Міністерством внутрішніх справ Соціалістичної Республіки В'єтнам від 15 березня 1995 року [176];
- Угода про співробітництво між МВС України і Міністерством громадської безпеки Китайської Народної Республіки від 6 вересня 1994 року [174];
- Угода про співробітництво між МВС України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Болгарія від 18 квітня 1994 року [177];
- Угода про співробітництво в галузі супроводження та охорони органами внутрішніх справ (поліції) цінних та спеціальних вантажів, що перевозяться територією інших держав (СНД та МВС України) від 17 лютого 1994 року [162];
- Угода про співробітництво між МВС України та Міністерством внутрішніх справ Словацької Республіки від 14 жовтня 1993 року [178];
- Угода про співробітництво міністерств внутрішніх справ у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху (СНД та МВС України) від 24 вересня 1993 року [194];
- Угода про співробітництво міністерств внутрішніх справ з питань повернення неповнолітніх до держав їх проживання (СНД та МВС України) від 24 вересня 1993 року [192];

- Угода про співробітництво між МВС України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Чехії від 6 вересня 1993 року [179];
- Угода про співробітництво між МВС України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Молдова від 3 листопада 1992 року [166];
- Угода про співробітництво між МВС України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Узбекистан від 21 жовтня 1992 року [180];
- Угода про співробітництво між МВС України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Таджикистан у боротьбі із злочинністю від 21 жовтня 1992 року [167];
- Угода про співробітництво між МВС України і Міністерством внутрішніх справ Латвійської Республіки у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин від 21 жовтня 1992 року [168];
- Угода про співробітництво між МВС України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Грузія у боротьбі із злочинністю від 21 жовтня 1992 року [169];
- Угода про співробітництво між МВС України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Вірменія у боротьбі із злочинністю від 21 жовтня 1992 року [170];
- Угода про співробітництво між МВС України та Міністерством внутрішніх справ Азербайджанської Республіки від 21 жовтня 1992 року [181];
- Угода про співробітництво між міністерствами внутрішніх справ у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин (СНД та МВС України) від 21 жовтня 1992 року [189];
- Угода про співробітництво між МВС України та Федеральним міністром внутрішніх справ Австрійської Республіки в боротьбі з незаконним обігом наркотиків та організованою злочинністю від 8 вересня 1992 року [188];
- Угода про співробітництво між МВС України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Киргизстан у боротьбі із злочинністю від 3 серпня 1992 року [171];

- Угода про взаємовідносини міністерств внутрішніх справ у сфері обміну інформацією (СНД та МВС України) від 3 серпня 1992 року [160];
- Угода про співробітництво між МВС України та Міністерством внутрішніх справ Литовської Республіки від 30 травня 1992 року [182];
- Угода про співробітництво між МВС України і Міністерством внутрішніх справ Латвійської Республіки від 30 травня 1992 року [190];
- Угода про співробітництво між МВС України та Міністерством внутрішніх справ Естонської Республіки від 30 травня 1992 року [183];
- Угода про співробітництво між МВС України та Міністерством внутрішніх справ Румунії від 18 травня 1992 року [184];
- Угода про взаємодію міністерств внутрішніх справ незалежних держав у сфері боротьби із злочинністю (СНД та МВС України) від 24 квітня 1992 року [161];
- Угода про співробітництво між МВС України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Польща в боротьбі зі злочинністю від 12 березня 1992 року [185];
- Угода про співробітництво між МВС України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Білорусь від 6 березня 1992 року [186];
- Угода про співробітництво між МВС України та Міністерством внутрішніх справ Російської Федерації від 28 лютого 1992 року [163];
- Угода про співробітництво між МВС України та Міністерством внутрішніх справ Угорської Республіки від 12 лютого 1992 року [187].

Перелічені договори (угоди) різною мірою зачіпають питання, що стосуються міжнародного співробітництва у сфері залучення спеціальних знань, обміну криміналістичною інформацією, вирішення інших завдань судово-експертної діяльності.

Наприклад, відповідно до Угоди про співробітництво між МВС України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Узбекистан від 21 жовтня 1992 року [180], Сторони на основі законодавства своїх держав зобов'язалися здійснювати співробітництво в наступних напрямках: а) боротьби із злочинністю проти життя, здоров'я, свободи, гідності громадян і власності; б) боротьби з

організованою злочинністю і корупцією; в) боротьби з бандитизмом, тероризмом і міжнародною злочинністю; г) боротьби з незаконними операціями зі зброєю, боєзапасами, вибуховими, отруйними речовинами і радіоактивними матеріалами; д) боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин; е) боротьби з виготовленням і збутом підроблених документів, грошей та цінних паперів; є) боротьби із злочинами в сфері економіки; ж) боротьби з контрабандою, а також із злочинами, об'єктом яких є рухомі культурні та історичні цінності; з) розшуку злочинців, осіб, які переховуються від слідства і суду, відбування покарання, пропали безвісти, а також осіб, які ухиляються від сплати аліментів і виконання рішення суду по позовах; и) розшуку предметів (речей), які мають номери чи специфічні розпізнавальні прикмети, в тому числі автотранспорту та вогнепальної зброї, номерних цінних паперів, викрадених на території держав; і) встановлення невідомих трупів, особи невідомих хворих, дітей; ї) боротьби із злочинами на автомобільному, залізничному, водному, повітряному та трубопровідному транспорті; й) забезпечення безпеки дорожнього руху і пожежної безпеки; к) забезпечення безпеки польотів літаків, їх екіпажів і пасажирів; л) контролю за дотриманням паспортної і дозвільної систем; м) контролю за пересуванням через державні кордони людей, вантажів і цінностей; н) розвитку наукових, інформаційних і технічних зв'язків та ін. (ст. 2 Угоди).

Сторони будуть здійснювати співробітництво у таких формах: а) виконання запитів і прохань у кримінальних справах, справах оперативного обліку, матеріалах про адміністративні правопорушення; б) обміну оперативно-розшуковою, оперативно-довідковою і криміналістичною інформацією про такі, що готуються, або скоєні злочини та причетних до них осіб, оперативною інформацією про тяжкі злочини, а також архівною інформацією; в) узгодженого, а в разі необхідності і спільного, здійснення оперативно-розшукових заходів і процесуальних дій; г) переміщення засуджених громадян для відбування покарання в державу, громадянами якої вони є, згідно з міждержавними угодами; д) обміну досвідом роботи,

законодавчими і нормативними актами, учбовою літературою з питань діяльності органів внутрішніх справ; е) надання на взаємній основі сприяння у підготовці, перепідготовці і підвищенні кваліфікації кадрів; є) здійснення взаємовигідних поставок автомобільної, криміналістичної, пожежної та спеціальної техніки, засобів зв'язку, речового майна і продукції виробничо-технічного призначення, запасних частин, витратних матеріалів; ж) надання взаємної допомоги в налагоджуванні прямих зв'язків з підприємствами-постачальниками, розташованими на територіях держав Сторін; з) обміну науково-технічною інформацією з питань діяльності органів внутрішніх справ, спільного проведення кримінологічних досліджень і розробок актуальних проблем, що становлять взаємний інтерес, обміну з цією метою спеціалістами, проведення спільних семінарів і робочих зустрічей (ст. 4 Угоди).

Важливо, що ст. 5 Угоди визначено, що безпосередніми суб'єктами співробітництва у вирішенні питань, передбачених цією Угодою, окрім Сторін, є їх самостійні структурні підрозділи МВС, УВС республік, областей, ГУВС (УВС) міст Києва, Ташкенту, Севастополя, які в межах своєї компетенції і за згодою Сторін можуть встановлювати безпосередні контакти і підписувати договірні документи про співробітництво по окремих напрямках діяльності.

Вважаємо за доцільне підкреслити, що саме такі завдання відповідно до власної компетенції можуть вирішуватися або ініціюватися їх вирішення Експертною службою МВС України.

Також, згідно ст. 10 Угоди, Сторони зобов'язалися направляти одна одній в необхідних випадках на безоплатній основі дані, що знаходяться в їх інформаційно-розшукових та інформаційно-довідкових системах відомств.

Отже, ряд міжнародних міжвідомчих договорів МВС України регламентують загальні питання міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю, й серед поставлених завдань визначаються такі, що потребують залучення Експертної служби МВС України.

Наприклад, мова йде про Договір про співробітництво між МВС України та МВС Італійської Республіки в боротьбі із незаконною торгівлею

наркотичними засобами та психотропними речовинами та організованою злочинністю 1993 року [37]. Договірні Сторони, а саме МВС України та МВС Італійської Республіки, з огляду на укладені міжнародні договори, вважаючи необхідним зміцнення двостороннього співробітництва у боротьбі із незаконною торгівлею наркотичними та психотропними речовинами та з організованою злочинністю, домовились про:

1) заснування Комітету по співробітництву в боротьбі із незаконною торгівлею наркотичними засобами та психотропними речовинами та з організованою злочинністю, який очолюється двома Міністрами та включає експертів обох Міністерств внутрішніх справ. До роботи в Комітеті можуть залучатися експерти та представники інших відомств та організацій;

2) Договірні Сторони за власною ініціативою чи на прохання другої Сторони, в межах дії національного законодавства держав Договірних Сторін:

а) будуть взаємно співпрацювати в галузі контролю за особами, залученими до організованої злочинності, а також осіб та транспортних засобів, які використовуються у незаконній торгівлі наркотичними засобами та психотропними речовинами чи осіб, які підозрюються в цьому; б) будуть обмінюватися усією корисною інформацією відносно осіб та транспортних засобів, залучених до незаконної торгівлі наркотичними засобами та психотропними речовинами, чи які підозрюються у здійсненні такої торгівлі, а також відносно осіб, які належать чи підозрюються у належності до організованої злочинності; в) будуть узгоджувати найбільш доцільні способи зв'язку для швидкого обміну інформацією стосовно незаконної торгівлі наркотичними засобами і психотропними речовинами та організованої злочинності. За змістом угоди регламентуються й інші важливі положення з питання реалізації міжнародного співробітництва, й МВС України для їх виконання (дослідження наркотичних засобів, підроблених грошей та ін.) необхідні спеціальні знання, що реалізується шляхом залучення Експертної служби МВС України.

Таким чином, визнаючи пріоритетність у правовому регулюванні міжнародного співробітництва міжнародних договорів, згода на згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, з метою узгодження законодавства про судову експертизу з наведеними вище положеннями Конституції України, КПК України, Закону України «Про міжнародні договори», врахуванням положень міжнародних міжвідомчих договорів, що деталізують реалізацію міжнародного співробітництва у сфері судової експертизи, вважаємо необхідним внести доповнення до відповідних законодавчих актів.

Мова йде про доповнення ст. 2 Закону України «Про судову експертизу» та ч. 2 ст. 2. проекту Закону України «Про судово-експертну діяльність в Україні». Пропонується законодавчо визначити, що «законодавство України про судову експертизу складається із відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Закону, інших Законів України та нормативно-правових актів України» (Додаток Б).

З даного питання крім вивчення теоретичних джерел, проводилися емпіричні дослідження. На питання про доцільність внесення окреслених змін до законодавства висловилося 82,3 % проанкетованих судових експертів (Додаток А).

Крім того, варто акцентувати увагу, що окремі питання судово-експертної діяльності, зокрема, й ті, що пов'язані із застосовуваними заходами міжнародного співробітництва, регламентуються:

1) Кодексами України (головним чином, відповідно до предмету дослідження, КПК України 2012 року [74]);

2) Законами України (Закон України «Про судову експертизу» 1994 року [120], Закон України «Про Національну поліцію» 2012 року [115], Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» 2015 року [114] та ін.);

3) відомчими нормативно-правовими актами:

– Кабінету Міністрів України (Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. №878 [105]; Порядок атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2008 року №595 [107] та ін.);

– Міністерства внутрішніх справ України (Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України, затверджене Наказом МВС України від 3 листопада 2015 р. №1343 [104]; Інструкція з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС України, затверджена Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 10 жовтня 2009 року №390 [49]; Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС України та атестацію судових експертів Експертної служби МВС України, затверджене Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 15 грудня 2011 року №923 [103]);

– Експертної служби МВС України (Тимчасова інструкція з організації, проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, затверджена Наказом Експертної служби МВС України від 11.11.2016 року №64 Н [144]).

Особливе місце серед джерел міжнародного співробітництва належить практиці Європейського суду з прав людини. Основи правозастосування визначені Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, ратифікованою Законом України від 17 липня 1997 року [43, 118]. Цей міжнародно-правовий акт відіграв суттєву роль у формуванні сучасного європейського суспільства.

У ст. 6 Конвенції передбачено, що невід'ємною складовою сучасної європейської країни є ефективна та справедлива система судочинства. Однак право на справедливий суд у кримінально-процесуальних відносинах потрібно розглядати у більш широкому форматі. Адже ця категорія стосується не тільки судових, а й усієї системи органів, які здійснюють кримінальне переслідування, здійснюють правозастосовну діяльність у формуванні доказової бази.

Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [110] від 23 лютого 2006 року визначено, що суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права, а отже, всі рішення Суду є частиною вітчизняного законодавства України (ст. 17).

В.Т. Маляренко зазначає, що застосування європейських стандартів, які містяться у Конвенції та протоколах до неї, в інших міжнародно-правових документах, передбачає наявність знання їхніх положень та правильне їх розуміння, знання і застосування практики Європейського суду [88, с. 112].

Потрібно зауважити, що у більшості випадків ця практика формується внаслідок неналежного застосування положень Конвенції правоохоронними органами та судами України [92, с. 47].

Таким чином, закономірним є висновок, що практика Європейського суду з прав людини повинна бути врахована й у діяльності Експертної служби МВС України під час реалізації судово-експертної діяльності.

Таким чином, діяльність із реалізації заходів міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності Експертною службою МВС України спирається на розгалужену правову основу, що може бути охарактеризована як система. Однак, вказане не виключає необхідність її систематичного перегляду, доповнення та удосконалення відповідно до реалій суспільного життя, потреб у боротьбі зі злочинністю та з метою дотримання високих світових демократичних стандартів.

1.3. Напрями, рівні та форми міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України у сфері судово-експертної діяльності

Як вже зазначалося, законодавче тлумачення міжнародного співробітництва у галузі судової експертизи (згідно розділу IV Закону України

«Про судову експертизу» 1994 року), потребує доповнення, адже не враховує всі реалії та потреби здійснення вказаної діяльності.

Міжнародне співробітництво у сфері судово-експертної діяльності реалізується згідно з певними напрямками, рівнями та формами. Вивчення законодавства, наукових робіт, свідчить про відсутність єдиного узгодженого підходу до їх висвітлення. Вважаємо доцільним висловити свій погляд на з'ясування окресленого питання, визначивши основні напрями, рівні та форми міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України у сфері судово-експертної діяльності.

Передусім, слід вказати, що вказані поняття в різних значеннях згадуються у законодавстві України, однак не роз'яснюється їх зміст. Так, мова йде про міжвідомчі міжнародні договори, укладені МВС України, що стосуються реалізації поставлених завдань й у сфері судово-експертної діяльності. Крім того, характеризуючи вказану діяльність зустрічаються й інші терміни («сфера» та ін.).

Наприклад, Угода між МВС України та Міністерством внутрішніх справ Грузії про співробітництво в сфері боротьби зі злочинністю від 20 жовтня 2011 року [158] визначає, що Сторони відповідно до національного законодавства своїх держав здійснюють співробітництво у запобіганні та боротьбі зі злочинами, зокрема в наступних сферах: а) злочини проти життя, здоров'я, прав та свободи особи; б) злочини проти власності; в) тероризм та його фінансування; г) організована злочинність; д) торгівля людьми та організація незаконного переправлення осіб через державний кордон; е) злочини в сфері використання комп'ютерів, автоматизованих систем та комп'ютерних мереж; ж) незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів; з) незаконне виробництво, зберігання, торгівля, а також контрабанда зброї, боєприпасів, вибухівки, ядерних, радіоактивних, хімічних і біологічних речовин; и) виготовлення та розповсюдження підробленої національної валюти держав Сторін чи іноземної валюти; к) незаконний обіг історичних та культурних цінностей; л) підробка безготівкових платіжних

засобів, цінних паперів та офіційних документів, а також їх використання;
м) легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;
н) корупція (злочини у сфері службової діяльності); о) злочини, пов'язані з ідентифікаційними та проїзними документами (ст. 1 Угоди).

При цьому Сторони можуть здійснювати співробітництво у наступних формах (ст. 2 Угоди [158]): а) обмінюватися інформацією про злочини, що готуються або вчинені, в сферах, які зазначені вище, про організовані злочинні групи або злочинні організації, їх структуру та зв'язки, засоби та методи діяльності, наскільки це необхідно для запобігання або розкриття злочинів середньої тяжкості, тяжких та особливо тяжких злочинів, або відвернення існуючої в окремому випадку серйозної загрози громадській безпеці; б) на запит однієї із Сторін вживати заходів у відповідності до національного законодавства держави Сторони, до якої звернено запит, з метою запобігання та розкриття злочинів. Сторони можуть домовитися і щодо можливості присутності представників іншої Сторони у якості спостерігачів при проведенні таких заходів; в) уживати узгоджені заходи для боротьби зі вказаними злочинами, обмінюватися досвідом у цій сфері; г) за запитом однієї зі Сторін для боротьби зі злочинами, здійснювати контрольне постачання; д) на запит надавати іншій Стороні зразки предметів та речовин, а також реєстраційних документів на транспортні засоби, паспорти, проїзні та ідентифікаційні документи, вилучені при скоєнні злочинів, або такі, що використовувалися або можуть бути для цього використані; е) обмінюватися результатами досліджень, зокрема в сферах кримінології, криміналістики та криміналістичної техніки; ж) здійснювати обмін досвідом щодо використання сучасних технічних засобів та новітніх технологій у боротьбі зі злочинністю; з) забезпечувати захист свідків, потерпілих та інших осіб з метою попередження загрози життю та здоров'ю або іншої серйозної загрози, пов'язаної з кримінальним провадженням; и) планувати та реалізовувати спільні програми з попередження злочинності; к) за потребою та при можливості направляти на територію держави іншої Сторони уповноважених представників для здійснення прямих

контактів та організації співробітництва; л) за потребою та при можливості вживати інших заходів, які відповідають цілям цієї Угоди та зобов'язанням, що випливають з міжнародних договорів держав Сторін.

Згідно Угоди про співробітництво між МВС України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Казахстан від 24 листопада 2011 року [165], Сторони домовилися здійснювати співробітництво в попередженні, виявленні, припиненні і розкритті злочинів, зокрема: проти життя, здоров'я, свободи і гідності особи; терористичних актів, а також злочинів екстремістського характеру; проти власності; корупції і проявів організованої злочинності; торгівлі людьми; незаконного обігу зброї, боєприпасів, вибухових пристроїв, вибухових, отруйних і радіоактивних речовин, ядерних матеріалів; незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх прекурсорів; виготовлення і збуту підроблених грошових знаків, документів, цінних паперів, а також кредитних і розрахункових карт і інших платіжних засобів; незаконної торгівлі органами або тканинами людини та ряду інших (ст. 1 Угоди).

Серед напрямів співробітництва, що мають відношення до предмету дослідження (ст. 2 Угоди [165]) примітно, що визначаються такі як «ідентифікація непізнаних трупів і осіб, не здатних за станом здоров'я або віку повідомити дані про свою особу; ... науково-дослідна діяльність, розвиток інформаційних і телекомунікаційних систем, впровадження і використання засобів і систем зв'язку, спеціальних засобів, техніки і устаткування; ... забезпечення інформаційної безпеки».

Для реалізації поставлених завдань Сторони здійснюють співробітництво в наступних формах: обмін інформацією, що становить інтерес, про злочини, що готуються або вчинені, і причетних до них осіб; виконання запитів про проведення оперативно-розшукових заходів, що не потребують санкції прокурора (суду); розшук осіб, що переховуються від кримінального переслідування або виконання вироку, а також осіб без вісті зниклих; обмін інформацією про нові види наркотичних засобів, психотропних речовин та їх прекурсорів, що з'явилися в незаконному обігу, про технології їх

виготовлення і використовувані при цьому речовини, а також про нові методи дослідження і ідентифікації наркотичних засобів і психотропних речовин; розшук і повернення в установленому порядку предметів (речей), що мають номери або специфічні особливі ознаки, у тому числі автотранспортних засобів і вогнепальної зброї, а також цінних паперів і паспортів (посвідчень особи); обмін досвідом роботи, у тому числі проведення стажувань, консультацій і семінарів; обмін законодавчими і іншими нормативно-правовими актами; обмін на взаємовигідній основі науково-технічною літературою і інформацією з питань діяльності Сторін (ст. 3 Угоди [165]). Важливо, що положення цієї Угоди (як й інших подібних Угод – О.Л.) Угоди не зачіпають прав і зобов'язань Сторін, що випливають з інших міжнародних договорів держав Сторін, учасниками яких є їх держави (ст. 13 Угоди [165]).

Отже, як свідчать результати вивчення нормативно-правових актів та наукових джерел, сьогодні відсутнє однозначне тлумачення напрямів, рівнів і форм співробітництва як безпосередньо при здійсненні правоохоронної діяльності, так і власне що стосується судово-експертної сфери. Зупинимося на цьому питанні детальніше.

Напрямок у загальному значенні тлумачиться як «лінія руху або лінія розміщення кого-, чого-небудь; шлях діяльності, розвитку кого-, чого-небудь; спрямованість якоїсь дії, явища; спрямованість думок, інтересів» [18, с. 576].

Як вже вказувалося, напрями міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності, й безпосередньо, що стосуються діяльності Експертної служби МВС України, не розглядалися у науковій літературі. Однак, у працях вчених зустрічаються тлумачення напрямів міжнародного співробітництва у правоохоронній діяльності. Розглянемо їх.

На думку Л.Д. Тимченка, співробітництво у боротьбі з міжнародною злочинністю розвивається у трьох напрямках. Перше – це укладення двосторонніх договорів, у яких держави регламентують питання надання правової допомоги у кримінальних справах, видачі злочинців, передачі засуджених осіб для відбування покарання у держави, громадянами яких вони

є. Другий напрям пов'язаний із співробітництвом держав у боротьбі зі злочинністю на регіональному рівні. Третій напрям охоплює співробітництво в універсальних міжнародних організаціях (ООН та її спеціалізовані установи, Інтерпол) [145, с. 430]. Проте, ми підтримуємо думку, що виділені автором положення скоріш за все характеризують рівні співробітництва (двосторонній, регіональний, глобальний) [209, с. 240], про які мова піде далі.

Л.Н. Галенська до напрямів міжнародного співробітництва держав у галузі боротьби зі злочинністю відносить: визнання небезпечності для держав певних кримінальних діянь і необхідність застосування спільних заходів для їх припинення; надання допомоги в розшуку правопорушників, що переховуються на чужій території та передача їх заінтересованій державі; допомога в отриманні необхідних матеріалів у кримінальній справі; вивчення проблем злочинності і боротьби з нею, питань пенітенціарної системи; надання практичної допомоги окремим державам у вивченні та вирішенні проблем злочинності; обмін інформацією [25, с. 6-8].

Враховуючи наведені вище положення, зазначимо, що дійсно, обмін інформацією можна розглядати як окреме завдання міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності, однак скоріш в контексті тлумачення не як напряму, а як форми. Крім того, обмін інформацією є невід'ємною складовою інших напрямів співробітництва, супроводжує вирішення будь-яких практичних завдань різних суб'єктів, що стосується й діяльності Експертної служби МВС України.

Напрями міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю розглядаються авторами з точки зору характеру злочинного діяння. Так, О.Г. Богатирьов зазначає, що міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю включає такі напрями: співробітництво у боротьбі із загальнокримінальною злочинністю; співробітництво у боротьбі зі злочинами міжнародного характеру; співробітництво з міжнародними злочинами [11, с. 5-6]. Подібний погляд зустрічається у міжнародних договорах [137, с. 68-73].

О.М. Джужа та Ю.Ф. Іванов до головних напрямів міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю відносять: а) прийняття і реалізація договорів про боротьбу зі злочинами, що складають міжнародну небезпеку; б) надання правової допомоги у кримінальних справах, включаючи екстрадицію; в) розробка міжнародних норм і стандартів, що забезпечують захист прав людини у сфері охорони правопорядку; г) регламентування питань національної і міжнародної юрисдикції; д) взаємодія у попередженні, виявленні, припиненні і розкритті злочинів міжнародного характеру [33, с. 61].

В контексті тлумачення напрямів як шляхів розвитку, заслуговують на увагу погляди О.Г. Волеводза, що стосуються міжнародного співробітництва у сфері кримінального судочинства. До таких напрямів він відносить: встановлення кримінальної караності певних суспільно-небезпечних діянь (криміналізації) та уніфікації на цій основі кримінального законодавства; припинення злочинів, в тому числі тих, що готуються, застосовуючи в необхідних випадках оперативно-розшукові дії; надання допомоги у розслідуванні кримінальних справ і здійсненні кримінального переслідування; організації діяльності міжнародних судових органів, що пов'язані із розслідуванням міжнародних злочинів, здійсненням кримінального переслідування і покаранням осіб, винних у їх вчиненні; забезпечення виконання кримінальних покарань; постпенітенціарного впливу; надання професійної технічної допомоги і попередження злочинів [24, с. 35-41].

Однак, погоджуючись із всіма наведеними вище положеннями, хочемо зауважити, що виділення напрямів міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності має свою специфіку, що пов'язана із власне предметом діяльності Експертної служби МВС України та вирішуваними відомством завданнями.

Так, відповідно до п. 4 Положення про Експертну службу МВС України 2015 року [104], Експертна служба МВС відповідно до покладених на неї завдань «...проводить судову експертизу в кримінальному, виконавчому провадженні, адміністративних, цивільних та господарських справах, справах

про адміністративні правопорушення, а також забезпечує в установленому порядку участь спеціалістів Експертної служби МВС в слідчих (розшукових) діях; проводить експертні дослідження на договірних засадах з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб з урахуванням обмежень, передбачених Законом України «Про судову експертизу»; проводить оцінку майна, майнових прав та здійснює професійну оціночну діяльність у межах повноважень, визначених законодавством України; виконує інші роботи та надає платні послуги відповідно до законодавства України».

Таким чином, можна зробити висновок, що реалізація завдань Експертної служби МВС України здійснюється у різних видах проваджень, які регулюються галузевим законодавством (кримінальним процесуальним, цивільним процесуальним, господарським процесуальним та ін.). Окрім того, окремий напрям пов'язаний із вирішенням поставлених завдань поза провадженням – за науковим та навчально-методичним напрямом. Зокрема, п. 4 Положення про Експертну службу МВС України визначає, що Експертна служба МВС відповідно до покладених на неї завдань: «1) здійснює організаційно-управлінське та науково-методичне забезпечення судово-експертної діяльності, у тому числі розробляє методики проведення судових експертиз, стандарти, технічні регламенти, державні класифікатори, методичні рекомендації, довідкові посібники, програмні продукти; ... здійснює інформаційно-аналітичне забезпечення, обробку персональних даних, складає статистичну звітність, забезпечує режим доступу до інформації; ... забезпечує функціонування обліку знярядь кримінальних правопорушень та інших об'єктів; ... здійснює наукову та науково-технічну діяльність в галузі судової експертизи; ... проводить сертифікаційні та інші види випробувань, а також оцінку відповідності продукції, процесів та послуг; ... розробляє та вносить у встановленому порядку пропозиції щодо вдосконалення законодавства та нормативно-правової бази; взаємодіє з вітчизняними та іноземними підприємствами, установами і організаціями з метою обміну досвідом роботи з питань, що належать до її компетенції; організовує і бере участь у проведенні

семінарів, «круглих столів», форумів, інших заходів» [104]. Окремо слід вказати міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України, що здійснюється з метою боротьби з кримінальними вибухами у формі «виявлення, експертного огляду, розрядження, транспортування та знешкодження вибухонебезпечних предметів, пристроїв, що використовуються в терористичних цілях» (п.п. 13 п. 4 Положення про Експертну службу МВС України 2015 року). З даного приводу теж здійснюється відповідне науково-методичне забезпечення техніко-криміналістичної та судово-експертної діяльності, що відображено у ряді праць О.А. Буханченка [15].

Таким чином, на підставі проведених теоретичних та емпіричних досліджень, відповідно до тлумачення напряму як лінії руху, шляху діяльності, розвитку, пропонуються наступні напрями міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України. За основний критерій нами було обрано сферу реалізації завдань Експертної служби МВС України:

- 1) міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України у кримінальному провадженні;
- 2) міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України у цивільному провадженні;
- 3) міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України у господарському провадженні;
- 4) міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України у адміністративному провадженні;
- 5) міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України у виконавчому провадженні;
- 6) міжнародне співробітництво, реалізація якого здійснюється поза провадженням (за науковим та навчально-методичним напрямом).

Попри різноманітність напрямів міжнародного співробітництва, відповідно до завдань дослідження, наше дослідження безпосередньо стосуватиметься першого вказаного напряму – міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України у кримінальному провадженні та

міжнародного співробітництва, що реалізується поза провадженням за науковим та навчально-методичним напрямом.

Одне із завдань Експертної служби МВС України у кримінальному провадженні полягає у сприянні засобами, методами і прийомами судово-експертної діяльності вирішенню завдань кримінального провадження. У вказаному контексті теж застосовуються заходи міжнародного співробітництва.

Власне кримінальне провадження, згідно п. 10 ст. 3 КПК України визначається як «досудове розслідування і судове провадження, процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність».

Завдання кримінального провадження визначено у ст. 2 КПК України. Це захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Практичний вираз вказаний напрям міжнародного співробітництва заходить вираз у судово-експертному забезпеченні досудового розслідування й судового розгляду, проведенні судових експертиз, у тому числі на підставі запиту про надання міжнародної правової допомоги, у межах діяльності спільних слідчих груп, вирішенні завдань виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень при взаємодії з Укрбюро Інтерполу та ін., що здійснюється відповідно до кримінального процесуального законодавства України. У контексті розглядуваних питань Закон України «Про судову експертизу» 1994 року визначає проведення судової експертизи за дорученням відповідного органу чи особи іншої держави (ст. 22) та залучення фахівців з інших держав для спільного проведення судових експертиз (ст. 23).

Вказані положення можуть реалізовуватися з метою досягнення завдань кримінального провадження.

Окремої уваги заслуговує міжнародне співробітництво, реалізація якого здійснюється за науковим, навчально-методичним напрямом.

Дана діяльність окреслена у Законі України «Про судову експертизу» 1994 року, наведених міжнародних договорах. Ст. 24 Закону «Міжнародне наукове співробітництво» визначає, що державні спеціалізовані установи, що виконують судові експертизи, користуються правом встановлювати міжнародні наукові зв'язки з установами судових експертиз, криміналістики тощо інших держав, проводити спільні наукові конференції, симпозіуми, семінари, обмінюватися стажистами, науковою інформацією і друкованими виданнями та здійснювати спільні видання в галузі судової експертизи і криміналістики.

Стаття 8 Закону України «Про судову експертизу» 1994 року [120] регламентує основи науково-методичного та організаційно-управлінського забезпечення судово-експертної діяльності. При цьому організація науково-методичного забезпечення судово-експертної діяльності та організаційно-управлінські засади діяльності державних спеціалізованих установ покладаються на міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, до сфери управління яких належать державні спеціалізовані установи, що здійснюють судово-експертну діяльність.

Для розгляду найважливіших питань розвитку судової експертизи, що мають міжвідомчий характер, при Мін'юсті України створена Координаційна рада з проблем судової експертизи, яка діє відповідно до Положення, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Методики проведення судових експертиз (крім судово-медичних та судово-психіатричних) підлягають атестації та державній реєстрації в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України. Мін'юст України забезпечує видання міжвідомчого науково-методичного збірника «Криміналістика та судова експертиза».

Для наукового та навчально-методичного забезпечення судово-

експертної діяльності важливе значення має Державний Реєстр атестованих судових експертів (ст. 9 Закону України «Про судову експертизу» [120]). Атестовані відповідно до цього Закону судові експерти включаються до державного Реєстру атестованих судових експертів, ведення якого покладається на Мін'юст України.

Більш широке коло завдань Експертної служби МВС України щодо здійснення міжнародного співробітництва за науковим, навчально-методичним напрямом та питаннями обміну інформацією визначено у Положенні про Експертну службу МВС України 2015 року [104]. Зокрема, мова йде про:

- здійснення організаційно-управлінського та науково-методичного забезпечення судово-експертної діяльності, у тому числі розроблення методик проведення судових експертиз, стандартів, технічних регламентів, державних класифікаторів, методичних рекомендацій, довідкових посібників, програмних продуктів;

- ведення бази даних реєстру атестованих судових експертів Експертної служби МВС, передачу в установленому порядку інформації до державного Реєстру атестованих судових експертів;

- організацію роботи Експертно-кваліфікаційної комісії МВС з проведення атестації, присвоєння особам та позбавлення осіб кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судового експерта, а також роботу з надання та позбавлення права участі як спеціаліста в проведенні слідчих (розшукових) дій, надання, позбавлення та підтвердження права самостійного проведення спеціальних вибухотехнічних робіт та видачі відповідних свідоцтв;

- здійсненні інформаційно-аналітичного забезпечення, обробці персональних даних, складенні статистичної звітності, забезпеченні режиму доступу до інформації;

- здійсненні наукової та науково-технічної діяльності в галузі судової експертизи;

- проведенні сертифікаційних та інших видів випробувань, а також оцінці відповідності продукції, процесів та послуг;

- розробленні та внесенні у встановленому порядку пропозицій щодо вдосконалення законодавства та нормативно-правової бази;
- взаємодії з вітчизняними та іноземними підприємствами, установами і організаціями з метою обміну досвідом роботи з питань, що належать до її компетенції;
- організації і прийнятті участі у проведенні семінарів, «круглих столів», форумів, інших заходів (п.п. 1, 6-12, 15, 16 п. 4 Положення про Експертну службу МВС України 2015 року [104]).

З даного приводу В.В. Ковальова наголошує на якомога повнішому опануванні криміналістичними знаннями судовими експертами. Для того, щоб криміналістичні знання стали знаряддям практики, вони повинні пройти стадію криміналістичної освіти, у результаті чого криміналістичні знання трансформуються в елемент професійних знань і вмінь працівників органів внутрішніх справ [62, с. 181-182]. Необхідність криміналістичної освіти для керівників експертно-криміналістичної служби пов'язана по-перше, з тим, що для управління діяльністю підлеглих керівник повинен знати розроблені криміналістикою принципи організації розкриття і розслідування злочинів, його основні етапи, зміст цієї діяльності; форми і засоби координації і взаємодії слідчих і оперативних дій, техніко-криміналістичні засоби і можливості різноманітних видів криміналістичних та інших судових експертиз; по-друге, з тим, що для здійснення контролю за діяльністю цієї служби, керівник зобов'язаний знати критерії, що подаються криміналістикою до цієї діяльності, типові слідчі і експертні помилки, що допускаються при використанні спеціальних знань у процесі розкриття і розслідування злочинів і шляхи їх вчасного попередження і виявлення; по-третє, з тим, що за певних умов керівник, «приймаючи командування на себе», мав змогу на високому професійному рівні виконувати роботу свого підлеглого експерта (спеціаліста), замінюючи його в ситуації, яка склалась або показуючи особистий приклад виконання його процесуальних і професійних обов'язків, тобто керівник повинен знати і уміти все те, що знають і уміють його підлеглі [72, с. 67].

Взагалі, влучно сказано М.В. Костицьким, що криміналістика, у всіх значеннях, не має кордонів, й криміналістичні знання затребувані у всіх державах світу. Адже криміналістика відповідає на ключові питання: встановлює причину і наслідок, визначає механізм і результат. Криміналістика є унікальною, адже має два протилежні об'єкти пізнання – злочинність і діяльність з розслідування її проявів [70, с. 14].

Враховуючи, що криміналістичні знання не мають кордонів, актуальні й питання міжнародного співробітництва у даній галузі наукового знання. Так, І.В. Постика у своїх роботах вказував на значні досягнення науковців країн Східної Європи – Федеративної Республіки Німеччина, Польщі, Румунії, Чехословацької Радянської Федеративної Республіки, Югославії, у дослідженні криміналістичних питань, підготовки фундаментальної монографічної літератури [108, с. 17-19].

Ефективному міжнародному співробітництву сприяє та обставина, що криміналістика є сформованою наукою, необхідною навчальною дисципліною для правоохоронців у прогресивних країнах світу та безумовно – незамінною практичною діяльністю. Але для того, щоб адекватно відповідати вимогам часу, криміналістика повинна збагачуватися досягненнями, отриманими в інших державах. Оволодіння криміналістичними знаннями, вміннями, навичками – це складне і водночас вкрай необхідне завдання як для судових експертів, так й інших фахівців у галузі юриспруденції. Дані питання ґрунтовно розкриті у працях Н.І. Клименко [57, 60, 61].

Таким чином, переважна більшість зарубіжних країн має або самостійну галузь наукового знання, найменовану «криміналістикою», або систему криміналістичних знань, що стрімко розвиваються і застосовуються у діяльності з розслідування злочинів й викладаються у навчальних закладах. Та обставина, що криміналістика, криміналістичні знання не мають кордонів, сприяє ефективному обміну досвідом, міжнародному співробітництву у вказаних напрямках.

З метою вирішення окреслених завдань необхідним є належне наукове та навчально-методичне забезпечення. Серед актуальних напрямів наукового та навчально-методичного забезпечення дослідниками називаються такі як:

- забезпечення науково-методичною та довідковою літературою судово-експертних установ [106, с. 168];

- удосконалення експертних методів і методик, для формування і вдосконалення яких необхідно вивчати, з одного боку, закономірності утворення і функціонування об'єктів судових експертиз, з іншого, – вдосконалювати процес експертного пізнання, виявлення закономірностей і принципів, яким підпорядкована діяльність експерта при вирішенні експертних завдань у будь-якій галузі предметних експертних знань; удосконалення їх інструментальної бази, створення банків даних на базі даних електронних та інформаційних систем, які підлягають, за вимогами ст. 8 Закону України «Про судову експертизу», атестації та державній реєстрації [1, с. 8-12];

- створення інформаційно-довідкової бази даних методик проведення судових експертиз, що дозволить задовольняти запити користувачів щодо надання інформації про наявність відповідної методики та місцезнаходження джерела, яке її містить. Це безпосередньо відобразиться в структурі інформаційного масиву і необхідності створення розгорнутого, зручного інтерфейсу та пошукової системи. Зазначена система зможе також виконувати функції інтеграції електронних інформаційних ресурсів, що містять методики проведення судової експертизи, повинна мати відкриту структуру, що передбачатиме можливість нарощування інформаційного масиву, розширення його функцій та корегування відповідно до можливих змін [106, с. 169];

- впровадження систем управління якістю у діяльність судово-експертних установ держав шляхом їх акредитації відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO/IEC 17025/2005 General requirements for the competence of testing and calibration laboratories [219], який гармонізовано в Україні як ДСТУ ISO/IEC 17025:2006 «Загальні вимоги до компетентності

випробувальних та калібрувальних лабораторій» (далі — ДСТУ ISO/IEC 17025:2006) [39];

– корегування програм підготовки судових експертів [128].

Окремий аспект науково-методичного забезпечення Експертної служби МВС України що стосується реалізації міжнародного співробітництва, пов'язаний із здійсненням науково-дослідної діяльності щодо розробки, освоєння і впровадження відповідно до потреб сучасної практики нових експертно-криміналістичних методик виявлення, закріплення, вилучення і дослідження речових доказів [30, с. 142].

До науково-методичного напрямку можна віднести й здійснення міжнародного співробітництва у формах навчання, підвищення кваліфікації судових експертів. Це здійснюється шляхом: проведення занять з особовим складом за тематикою, що відноситься до предмету дослідження; організації практики судових експертів в експертних установах іноземних держав; проведення міжнародних конференцій, круглих столів і семінарів; видання бюлетенів, оглядів, науково-методичних рекомендацій, інформаційних листів з притань реалізації міжнародного співробітництва Експертною службою МВС України.

Науково-методичному напрямку приділяється значна увага Експертною службою МВС України [95]. Так, безпосередньо у ДНДЕКЦ МВС України успішно функціонує лабораторія організаційно-методичних питань експертно-криміналістичної діяльності. Вона має таку структуру:

1) відділ інспектування та впровадження стандартів якості. Основними напрямками роботи відділу є: забезпечення функціонування системи управління якістю підрозділів Експертної служби МВС України згідно з ДСТУ ISO/IEC 17025 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій»; метрологічне забезпечення діяльності вимірювальних лабораторій, організація державної метрологічної повірки (атестації) засобів вимірювальної техніки та випробувального устаткування; організація забезпечення підрозділів Експертної служби МВС України криміналістичною

технікою; організація сервісного обслуговування та поточного ремонту техніки, випробувального та комп'ютерного устаткування; ведення обліку та звітності державних закупівель;

2) відділ моніторингу та інформаційного забезпечення. Основними напрямками роботи відділу є: здійснення поточного інформаційно-аналітичного забезпечення керівного складу ДНДЕКЦ МВС України з питань діяльності Експертної служби МВС України; опрацювання і підготовка зведень про стан оперативної обстановки для доповіді керівництву ДНДЕКЦ МВС України; узагальнення основних результатів роботи ДНДЕКЦ МВС України за тиждень; розробка нормативно-розпорядчих документів з організації внутрішньої діяльності ДНДЕКЦ МВС України; розробка заходів з організації оповіщення та збору особового складу ДНДЕКЦ МВС України; підготовка довідкових, аналітичних та інших матеріалів.

3) Відділ координації роботи та взаємодії з науковими установами. Основними напрямками роботи відділу є: здійснення, координація та узагальнення наукової роботи підрозділів Експертної служби МВС України; забезпечення взаємодії з науковими установами та навчальними закладами системи МВС України, а також інших міністерств і відомств з питань науково-методичного забезпечення судово-експертної діяльності та редакційно-видавничої роботи; здійснення формування, літературного редагування та підготовки до видання фахового науково-практичного збірника «Криміналістичний вісник»; опрацювання та узагальнення матеріалів з упровадження позитивного досвіду експертної практики та популяризації діяльності Експертної служби з метою висвітлення у ЗМІ та на Інтернет-сайті ДНДЕКЦ МВС України; здійснення формування, літературного редагування, верстки, тиражування та брошурування збірника «Експертно-криміналістичне забезпечення розкриття та розслідування злочинів: практика, досвід, проблеми»; здійснення літературного редагування, верстки, тиражування та брошурування науково-методичних матеріалів, розроблених працівниками Експертної служби, згідно з планом роботи редакційно-видавничої ради ДНДЕКЦ МВС України;

забезпечення планування і координації міжнародних зв'язків Експертної служби у межах міждержавних і міжвідомчих угод, протоколів про співробітництво; спільно з УМЗ МВС України організація в установленому порядку виїздів працівників ДНДЕКЦ МВС України у закордонні відрядження для участі в міжнародних наукових і науково-практичних заходах, засіданнях робочих груп Європейської мережі криміналістичних наукових установ (ENFSI); організація та проведення міжнародних конференцій, семінарів та інших науково-практичних заходів; забезпечення взаємодії із засобами масової інформації з метою висвітлення діяльності Експертної служби МВС України; організація та проведення ознайомчих екскурсій у музеї криміналістики та лабораторіях ДНДЕКЦ МВС України для учнівської та студентської молоді, офіційних делегацій та ін.

4) Відділ нормативного забезпечення та планування. Основними напрямками роботи відділу є: організація планування основних заходів ДНДЕКЦ МВС України, здійснення контролю за виконанням затверджених планів, узагальнення інформації щодо результатів їх реалізації; підготовка доповідних записок, проектів наказів, доручень та інших документів; організація проведення службових нарад керівного складу Експертної служби МВС України та щотижневих оперативних нарад при начальникові ДНДЕКЦ МВС України, здійснення оформлення необхідних матеріалів (протоколів) за їх результатами, контроль та узагальнення виконання прийнятих рішень; ведення та систематизація переліку нормативно-правових актів і розпорядчих документів, що належать до сфери діяльності Експертної служби; ведення в установленому порядку обліку та аналіз експертної практики, формування статистичної звітності; на основі планів та інших управлінських рішень керівництва МВС України і начальника ДНДЕКЦ МВС України координація і контроль нормотворчої діяльності структурних підрозділів ДНДЕКЦ МВС України, надання практичної допомоги в організації цієї роботи, аналіз стану правового регулювання основних напрямів діяльності Експертної служби і розробка пропозицій щодо його удосконалення; розробка та внесення в установленому

порядку пропозицій щодо удосконалення нормативно-правової бази судово-експертного та техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування та суду із запобігання, виявлення, розкриття і розслідування кримінальних та інших правопорушень; розробка та опрацювання розроблених іншими державними органами, структурними підрозділами МВС України та ДНДЕКЦ проектів нормативно-правових актів, внесення пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правової бази судово-експертного та техніко-криміналістичного забезпечення органів внутрішніх справ; здійснення довідкової роботи з правових питань, обліку і систематизації наказів, доручень, розпорядчих документів, службових листів МВС України, ДНДЕКЦ МВС України за напрямками діяльності структурних підрозділів; організація роботи Експертно-кваліфікаційної комісії МВС України щодо присвоєння, позбавлення та підтвердження фахівцям кваліфікації судового експерта з правом проведення певного виду судової експертизи, присвоєння чи позбавлення кваліфікаційних класів судового експерта, а також роботи Вибухотехнічної кваліфікаційної комісії МВС України з надання, позбавлення та підтвердження працівникам органів внутрішніх справ права самостійного проведення спеціальних вибухотехнічних робіт (кваліфікації спеціаліста-вибухотехніка) та видання відповідних свідоцтв; забезпечення ведення Реєстру атестованих експертів Експертної служби МВС України, підтримання його в актуальному стані та надання інформації з використанням фонду Реєстру щодо експертів МВС підготовка і направлення подань про включення атестованих судових експертів Експертної служби, унесення змін та доповнень до державного Реєстру, який ведеться Мін'юстом України [95].

Таким чином, міжнародному співробітництву за науковим та навчально-методичним напрямом реалізації приділяється значна увага, на пріоритетність питань його належної розробки й удосконалення наголошується практичними працівниками (на думку 88,5 % опитаних експертів, Додаток А).

Повернемося до розгляду рівнів міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України у сфері судово-експертної діяльності. Згідно із загальним тлумаченням, рівень може бути визначений як «умовна горизонтальна лінія або площина, що служить межею висоти, яку має або на якій міститься хто-, що-небудь» [18, с. 1032].

Н.В. Пронюк з позицій міжнародного права розглядає такі рівні міжнародного співробітництва держав у сфері боротьби зі злочинністю: а) рівень двостороннього співробітництва між державами; б) регіональний рівень; в) співробітництво на універсальному (загальносвітовому) рівні [122, с. 228].

Поряд із терміном «рівень» вчені використовують термін «масштаб». Наприклад, на думку Л.Н. Галенської, боротьба зі злочинністю ведеться у світовому масштабі, на регіональному рівні, на двосторонній основі [25, с. 9].

Проте, використання терміну «рівень» при розгляді питань міжнародного співробітництва Експертною службою МВС України у сфері судово-експертної діяльності, на нашу думку, більш доцільно, що узгоджується із його загальним тлумаченням та поділяється більшістю науковців.

Отже, до рівнів міжнародного співробітництва Експертної служб МВС України у сфері судово-експертної діяльності можна віднести:

1. Рівень двостороннього співробітництва між компетентними судово-експертними установами держав.

На реалізацію положень, визначених згадуваними вище міжнародними договорами та Законом України «Про судову експертизу», МВС України укладено низку угод про співробітництво в галузі судової експертизи з міністерствами внутрішніх справ Грузії, Білорусії, Казахстану, окремими країнами – членами Ради Європи та ін. (всього біля 40 наведених вище міжнародних міжвідомчих договорів). Також слід вказати про відносини у сфері судово-експертної діяльності, що регламентуються двосторонніми міжнародними договорами з питань міжнародної правової допомоги.

Договірні відносини у галузі співробітництва установ судової експертизи передбачають обмін інформацією з тематики науково-дослідних розробок,

новими навчальними, методичними та довідковими виданнями, проведення наукових конференцій, семінарів, виставок сучасного криміналістичного обладнання, безпосередній обмін методичними, науковими та довідковими матеріалами і документацією.

У рамках укладених угод також плануються заходи щодо апробації розроблених в судово-експертних установах методик досліджень, технічних засобів, взаємного рецензування наукових розробок та експертних висновків. Разом з цим, від окремих експертних установ іноземних держав, що не і мають статусу науково-дослідних, надходять пропозиції щодо виконання наукових розробок за замовленням однієї зі сторін, здійснення авторського супроводу та впровадження розробок в експертну практику на договірних засадах. Ми приєднуємося до думки, що співробітництво у галузі судової експертизи за вказаних умов передусім повинно бути спрямоване на об'єднання зусиль експертів-науковців для спільного розроблення сучасних методів і методик криміналістики і судової експертизи [27, с.14].

Під час двостороннього рівня міжнародного співробітництва вирішуються завдання з проведення судової експертизи у межах міжнародної правової допомоги, інших форм залучення спеціальних знань у кримінальному провадженні.

2. Співробітництво на регіональному рівні, що відбувається за сприяння міжнародних судово-експертних організацій регіонального рівня. Мова йде про такі судово-експертні міжнародні організації: Європейську мережу судово-експертних установ (ENFSI), членом якої ДНДЕКЦ МВС України з 2002 року, що включає 68 провідних експертно-криміналістичних установ з 36 країн Європи [96]. Питання співробітництва Експертної служби МВС України у складі ENFSI будуть детально розглянуті нами за змістом окремого підрозділу. Існують й інші міжнародні організації регіонального рівня, які взаємодіють при вирішенні завдань судово-експертної діяльності, щоправда, Експертна служба МВС України не приймає безпосередню участь у їх роботі.

Це, наприклад, Товариство судово-експертної антропології Європи (Forensic Anthropology Society of Europe). Товариство створено на базі Лабораторії судової антропології та одонтології Міланського інституту судової медицини і є секцією Міжнародної Академії судової медицини. Приводом для створення Товариства стало прагнення європейських вчених і практиків об'єднати свої зусилля в справі розвитку судово-експертної антропології на Європейському континенті. Це пов'язано також зі зростанням кількості випадків масової загибелі людей від стихійних лих, збройних конфліктів і терористичних актів, в результаті яких необхідно ідентифікувати особи загиблих і встановлювати причину смерті по скелетованим останкам і окремим кісткам. В даний час Товариство складається з 47 членів з 10 країн, встановлені тісні контакти з Товариством Червоного Хреста в Швейцарії [200, с. 158].

3. Співробітництво на світовому (глобальному) рівні, що відбувається у межах діяльності відповідних міжнародних судово-експертних організацій. У загальному, можна вести мову про міжнародне співробітництво, що здійснюється на державному рівні (Україна є членом ООН з 1945 року), міжнародне співробітництво у правоохоронній діяльності, що реалізується із залученням Інтерполу (членство СРСР з 1990 року, України – з 1992 року) та інші.

Сьогодні перспективним є налагодження міжнародного співробітництва із міжнародними судово-експертними організаціями.

В останні роки активізувалося міжнародне співробітництво в галузі судової експертизи. Одним із напрямів є створення міжнародних судово-експертних мереж. Наприклад, мова йде про п'ять таких мереж, які об'єднують наукові резерви судово-експертних установ різних країн. Крім Європейської мережі судово-експертних установ, що існує з 1995 р., функціонують Південноафриканська регіональна мережа судово-експертної науки з 2008 р., що включає весь африканський регіон; Азіатська мережа судово-експертних наук (з 2008 р.); Міжнародна судово-екологічна експертна мережа (з 2008 р.) для сприяння судовим експертам в галузі екології і спеціалістам розслідування

екологічних правопорушень; Трасологічна судово-експертна природоохоронна мережа (з 2006 р.), яка є недержавною (неурядовою) організацією для надання допомоги в проведенні судових експертиз у справах про злочини проти дикої природи і для збереження біологічного різноманіття флори і фауни [7, с. 132-138].

Вивчення спеціальної літератури свідчить, що сьогодні в світі існує ряд міжнародних організацій, які займаються питанням розвитку та удосконалення судово-експертної діяльності, міжнародного співробітництва у цій сфері. Розглянемо основні із них, запропоновані Ш.Н. Хазієвим [200, с. 156-162].

1. Міжнародна асоціація по ідентифікації (MAI) (International Association for Identification) – одне з найбільш багаточисельних і авторитетних професійних судово-експертних об'єднань. В даний час MAI, що стала однією з найбільш престижних професійних асоціацій в світі, налічує понад 5 тис. членів з 69 країн. Очолює її рада директорів з 15 членів, головою котрої є президент. У складі MAI діє 29 постійних комітетів, зокрема з питань науки та практики, дослідження місця події, дактилоскопічної ідентифікації, трасології, криміналістичної габітології, поліграфа, стандартам судово-експертної ідентифікації, міжнародних зв'язків та ін. Крім них створені авторитетні комісії з сертифікації експертів за сімома спеціальностями. Асоціація має 45 відділень у різних штатах США та інших країнах.

2. Міжнародна асоціація судових експертів-токсикологів (International Association of Forensic Toxicologists). Асоціація створена 1963 року в Лондоні, об'єднує більше 1400 членів з усіх регіонів світу, які є займаються питаннями судово-експертної токсикології або суміжних галузей. Членами асоціації є співробітники поліції, медичні експерти та експерти лабораторій, фахівці з фармакології і токсикології.

3. Міжнародна асоціація дослідників підпалів (International Association of arson investigators). Асоціація має відділення в 45 штатах США і 30 країнах. В даний час асоціація налічує близько 9 000 членів. У складі асоціації є комітет судово-експертної науки. Комітет займається розробкою методів і засобів

збирання, дослідження і оцінки доказів, які виявляються в процесі розслідування пожеж, реконструкції місця пожежі.

4. Міжнародна асоціація дослідників місця злочину (International crime scene investigators association). Була створена для сприяння особам і організаціям, що спеціалізуються в криміналістичному дослідженні місця події. Дослідження місця події є комплексним і вимагає знань та навичок практично у всіх судово-експертних дисциплінах.

5. Міжнародна асоціація судово-експертного піклування (International Association of Forensic Nursing). Єдина міжнародна професійна організація зареєстрована і сформована виключно з метою розвитку і поширення інформації про науку судово-медичного та судово-експертного забезпечення (національного та інтернаціонального). Сферами діяльності фахівців асоціації є оцінка та дослідження травм, оцінка якості лікування та догляду у випадках сумнівної смерті, психологічна реабілітація жертв насильницьких злочинів, експертиза догляду за престарілими, дітьми, хворими та ін. Асоціація була створена в 1992 році, налічує понад 2700 членів [200, с. 156-162].

6. Міжнародна асоціація судово-експертної фонетики і акустики (International Association for Forensic Phonetics and Acoustics). Міжнародна асоціація була заснована 1991 року у Великобританії, її метою є сприяння дослідженням у галузі судової фонетики, забезпечення обміну знаннями та досвідом. Спільно з Міжнародною асоціацією судово-експертної лінгвістики видає журнал «The International Journal of Speech, Language and the Law»

8. Міжнародна асоціація судово-експертної науки (International Association of Forensic Science) створена 1957 року і об'єднала вчених і практиків з різних галузей судової експертизи в різних областях судової експертизи – судової медицини, токсикології, дактилоскопії, судової біології, дослідження наркотиків, балістики, трасології, реконструкції місць катастроф і аварій, судової психіатрії та ін. Серед основних завдань Асоціація визначила розвиток судово-експертної науки, обмін науковою і технічною інформацією між судовими експертами та вченими, організація навчальних семінарів.

7. Міжнародна асоціація техніків і дослідників вибухових пристроїв (International Association of Bomb Technicians and Investigators) є незалежною некомерційною професійною асоціацією, сформованою для протидії кримінальному використанню вибухових пристроїв і вибухових речовин. Асоціація сприяє обміну досвідом між представниками правоохоронних органів, збройних сил, протипожежних підрозділів та інших служб, що залучаються у разі виникнення надзвичайних ситуацій і терористичних актів, а також судових експертів. Асоціація створена в 1974 році, налічує більш ніж 4000 членів з більш ніж 60 країн світу. Асоціація має в своєму складі сім регіональних структур, зокрема, шість із них розміщені в США. Основними завданнями Асоціації є: сприяння обміну інформацією в галузі розслідування вибухів й технічного дослідження вибухових пристроїв; розвиток досліджень в галузі протидії кримінальним вибухам; фінансова підтримка найбільш перспективних досліджень; збирання і обробка статистичних даних в галузі протидії кримінальним вибухам; розвиток професійного рівня техніків і слідчих, що спеціалізуються з питань протидії вибухам; забезпечення проведення відповідних судових експертиз; надання допомоги при навчанні фахівців. Асоціація видає журнал «The Detonator».

8. Міжнародна асоціація метрології в галузі судової експертизи і безпеки (International Association of Forensic and Security Metrology). Міжнародна асоціація є некомерційною професійною організацією користувачів, постачальників і виробників техніки і технологій для установ юстиції. Створена в липні 2006 року в США. Асоціація об'єднує фахівців, що виготовляють, поставляють і використовують високоточне обладнання, зокрема, лазерні сканери, вимірювальні прилади, реверсні інженерні системи, 3D принтери, комп'ютерні системи. Метою Асоціації є розвиток і просування високоточної техніки для документації і дослідження з метою вирішення завдань судової експертизи та інших сфер.

9. Асоціація експертів з вогнепальної зброї та слідів інструментів (Association of Firearm and Tool Mark Examiners). Асоціація була створена в

1969 році як некомерційна організація і об'єднує судових експертів США та інших країн у галузі дослідження слідів інструментів і вогнепальної зброї. У даний час в Асоціації понад 850 членів з більш ніж 40 країн світу.

10. Асоціація реконструкції місця злочину (Association for Crime Scene Reconstruction). Асоціація почала функціонувати як об'єднання групи професіоналів в штатах Оклахома і Техас (США). Ці фахівці усвідомили потребу комплексного дослідження місця злочину як єдиного цілого об'єкта, що дозволяє відтворити багато елементів злочинної події, виявити і зберегти речові докази. Членами асоціації є представники правоохоронних органів, відповідальні за розслідування злочинів, судові експерти, викладачі. В даний час асоціація налічує понад 550 членів. Серед завдань діяльності Асоціацією визначені наступні: заохочення обміну інформацією та процедурами (методиками), корисними для реконструкції місць вчинення злочинів; стимулювання досліджень існуючих і розробки нових поліпшених методів дослідження місць вчинення злочинів з метою реконструкції; просування освітніх програм, призначених для підвищення кваліфікації практикуючих експертів у галузі реконструкції місць злочинів; забезпечення членам асоціації можливості консультування з колегами у конкретних справах; видання інформаційного бюлетеня; розвиток співробітництва і зв'язків між агентствами, представниками різних криміналістичних установ; надання можливості членам асоціації отримувати доступ до експертів різних експертних спеціальностей в рамках асоціації; поширення інформації про себе.

11. Асоціація менеджерів якості судової експертизи (Association of Forensic Quality Assurance Managers). Асоціація була створена за ініціативою Південнокаліфорнійської групи менеджерів з контролю якості криміналістичних лабораторій. Перша конференція асоціації відбулася в Техасі в жовтні 2002 року. Діяльність Асоціації спрямована на просування і підтримку перевірки якості діяльності судово-експертного співтовариства, надання гарантій щодо високого рівня надання судово-експертних послуг установам кримінальної юстиції, захист судово-експертних стандартів перевірки якості. В

асоціації є вісім постійно діючих комітетів: стратегічного планування, номінаційного, статутний, з питань членства, маркетингу і комунікацій, ресурсів і навчання, програм, аудиту.

12. Міжнародне товариство судової генетики (International Society for Forensic Genetics). Міжнародне товариство було створено в 1989 році у Німеччині з метою просування досягнень генетики в судову експертизу і правосуддя. Товариство прийняло на себе роль провідної організації в галузі судово-експертної генетики й здійснює координацію наукових досліджень генетичних маркерів для цілей правосуддя. Передбачалося, що з відкриттям європейських кордонів в рамках ЄС може відбутися зростання рівня міжнародної злочинності й судовим експертам-генетикам будуть необхідні типові методики досліджень, оформлення отриманих результатів. В даний час в складі товариства знаходяться основні лабораторії судової генетики провідних судово-експертних і криміналістичних установ європейських країн: Австрія (Інститут судової медицини), Бельгія (Національний інститут криміналістики), Данія (Відділ судової генетики в Інституті судової медицини), Великобританія (Судово-експертна наукова служба, Інститут клітинних і молекулярних наук), Фінляндія (Криміналістична лабораторія Національного Бюро розслідувань), Франція (Інститут судової медицини, Ліонська Лабораторія наукової поліції), Німеччина (Інститут судової медицини, Федеральне криміналістичне управління), Греція (Управління судово-експертної науки грецької поліції), Ірландія (Судово-експертна наукова лабораторія поліцейської гвардії), Італія (Інститут судової медицини Католицького університету), Нідерланди (Інститут судової експертизи), Норвегія (Інститут судової експертизи), Португалія (Інститут судової медицини), Шотландія (кафедра хімії Університету), Іспанія (Інститут судової медицини), Швеція (Національна лабораторія експертизи), Швейцарія (Інститут судової медицини). Ця група здійснює дуже важливий проект – створення бази даних ДНК різних популяцій.

13. Міжнародне товариство судових експертів у сфері комп'ютерної техніки (International Society of Computer Forensic Examiners) є приватною

організацією. Основними правилами для членів є наступні: всі бажаючі повинні бути включені до реєстру сертифікованих судових експертів; членом товариства може стати будь-яка людина, що пройшла спеціально розроблену програму сертифікації, незалежно від раси, статі, переконань і національності. Якщо Рада товариства або будь-який член дізнається про неетичну або непрофесійну поведінку кого-небудь з членів, проводиться внутрішнє розслідування комітетом з етики та професійної відповідальності. До серйозних проступків відносяться лжесвідчення, фальсифікація дипломів, вчинення умисного злочину, фальсифікація чи спотворення результатів експертного дослідження, фальсифікація звітів про навчання, порушення Кодексу норм поведінки членів товариства і професійної відповідальності, відмова співпрацювати у розслідуванні, заподіяння шкоди репутації організації, шахрайство. Вчинення одного або кількох з перерахованих проступків може обумовити переатестацію, виключення з товариства, призупинення членства, анулювання свідоцтва. У складі товариства є комітет з етичних стандартів в складі чотирьох найавторитетніших судових експертів, рада з сертифікації в складі семи чоловік і комітет з розвитку.

14. Дактилоскопічне товариство (Fingerprint Society). Створено у 1974 році з ініціативи кількох експертів-дактилоскопістів у Великобританії. Товариством видається щоквартальний журнал «Fingerprint Word», публікується електронний інформаційний бюлетень (E-Newsletter). Раз на рік проводиться конференція Товариства, на якій з доповідями з різних аспектів дактилоскопії виступають його члени, запрошені вчені та практики. За час свого існування Товариство організувало дослідження декількох важливих питань дактилоскопії – папілярних візерунків приматів, відбитків пальців на археологічних знахідках, папілярних візерунків близнюків, медичних аспектів дактилоскопії.

15. Міжнародне судово-експертне наукове товариство (Forensic Science Society) об'єднує професіоналів з більш ніж 60 країн світу. Товариство було засновано в жовтні 1959 року в Ноттінгемі, налічує більше 2500 членів і є

одним з найстаріших у світі і авторитетних судово-експертних об'єднань. Суспільство має свій Статут і Кодекс поведінки членів, дисциплінарні правила, видає щоквартальний журнал «Наука і Правосуддя» (Science & Justice), бюлетень «Інтерфейс» (Interfaces). Більшість членів Товариства – британські вчені, а також поліцейські експерти і фахівці з дослідження місця злочину. Товариство влаштовує наукові конференції як у Великобританії, так і в інших країнах, бере участь в сертифікації експертів і акредитації судово-експертних лабораторій. Товариство організовує підготовку дипломованих фахівців з дослідження місця злочину, судово-технічного дослідження документів, балістичної, пожежно-технічної, комп'ютерно-технічної експертизи [201, с. 162-171].

16. Міжнародний судово-експертний стратегічний альянс (International Forensic Strategic Alliance) об'єднує Американське товариство директорів криміналістичних лабораторій (The American Society of Crime Laboratory Directors), Європейську мережу судово-експертних установ (The European Network of Forensic Science Institutes – ENFSI), організацію старших менеджерів судово-експертних лабораторій Австралії і Нової Зеландії (The Senior Managers of Australian and New Zealand Forensic Laboratories – SMANZFL), Латиноамериканську академію криміналістики і судової експертизи (The Academia Iberoamericana de Criminalística y Estudios Forenses – AICEF). Метою альянсу є створення можливості стратегічної співпраці в рамках глобального судово-експертного співтовариства, а також надання судово-експертної допомоги іншим міжнародним організаціям. У 2007 році під час зустрічі на міжнародному симпозиумі Інтерполу з питань судово-експертної науки в Ліоні голови об'єднаних організацій підписали меморандум про співпрацю. Цей документ закріпив глобальне міжнародне співробітництво в галузі боротьби зі злочинністю шляхом об'єднання ресурсів у сфері судової експертизи країн-учасників, інформаційного обміну, обміну новими методиками, технологіями та технічними засобами. Організації домовилися також об'єднати свої ресурси для надання допомоги країнам, що розвиваються, в питаннях створення і розвитку їх судово-експертних установ, виходячи із переконання, що вказане буде одним

із ключових чинників забезпечення прав людини. Альянс не є юридичною особою, хоча представляє кооперацію чотирьох регіональних мереж судово-експертних організацій.

17. Міжнародний судово-експертний саміт (The International Forensic Summit) – форум найбільш представницьких регіональних і міжнародних організацій і фахівців в галузі судової експертизи, створений для забезпечення можливості спілкування практиків і вчених різних країн. Партнерами організації є Інтерпол, Національний інститут юстиції США, Національний центр судово-експертних технологій США, Національний інститут судово-експертної науки США. Ядром структури саміту є комітет управління, відповідальний за стратегію і координацію діяльності організацій, які беруть участь в проекті. Основними напрямками діяльності саміту є судово-експертна практика, діяльність професійних організацій, навчання судових експертів та судова медицина. Під час систематичних зустрічей члени саміту виявляють найбільш актуальні проблеми судової експертизи і зусиллями всього судово-експертного співтовариства шукають шляхи їх вирішення. Крім того, саміт здійснює підтримку судово-експертних установ у нових державах.

18. Міжнародне об'єднання експертів для пошуку поховань (Necrosearch International) – неурядова організація, створена в 1988 році, що об'єднує фахівців з пошуку таємних поховань людей і збирання доказів. Організація здійснює роботу з підготовки фахівців для пошуку таємних поховань і об'єднує в своїх рядах експертів різних спеціальностей – антропологів, геофізиків, кінологів, ландшафтних екологів, спеціалістів по тваринах, радіологів та інших. За час свого існування організація надала істотну допомогу під час розслідування понад 300 кримінальних справ у США, інших країнах. Представник організації Діана Франс була свого часу запрошена в Росію для пошуку поховань останків дітей Романових, однак через розбіжності з питання достовірності висновків комісії про належність кісткових останків, подальше співробітництво не відбулося.

19. Міжнародний інститут судово-експертної науки (International Institute

of Forensic Science) здійснює професійну підготовку за спеціальностями: дослідження за допомогою поліграфа, генна ідентифікація, дослідження наркотиків, вибухових пристроїв і вибухових речовин, кров'яних плям, волосся і волокон, слідів транспорту, слідів зубів, зброї і боєприпасів, комп'ютерів і програмних засобів.

20. Міжнародний інститут судово-експертних досліджень (International Forensic Research Institute), створений у 1997 році при Міжнародному університеті Флориди (США). Інститут здійснює підготовку магістрів із судової експертизи, дослідження місця події, докторів філософії з хімії, що спеціалізуються в галузі судової експертизи. В інституті також проводяться дослідження і підготовка фахівців у галузі застосування біологічних знань в судовій експертизі. При інституті функціонує кілька практичних курсів підвищення кваліфікації: аналіз ДНК, судова токсикологія, дослідження місця події, аналіз генотипів, судово-експертний аналіз речових доказів.

21. Міжнародний інститут кримінальних розслідувань (International Institute of Criminal Investigations) був створений для підготовки спеціалістів з кримінальних розслідувань за напрямом кадрового забезпечення міжнародних судових установ. Інститут був створений 2003 року, до його основних завдань відноситься організація курсів з кримінальних розслідувань злочинів міжнародного характеру. Під час навчання слухачі вивчають міжнародне гуманітарне право, міжнародні та військові організації, озброєння, військову тактику, докази, мистецтво розслідування злочинів, набувають практичних навичок допитів, оглядів місць злочинів, пошуку таємних поховань. Значну частину програми з вивчення доказів складають знання і навички в галузі дослідження місць злочинів, ексгумації трупів і кісткових останків, судово-медична експертиза й ідентифікаційні дослідження. Інститут випустив кілька курсів спеціалістів з розслідування злочинів міжнародного характеру: порушення правил ведення війни, злочинів проти людяності та геноциду. Керують діяльністю Інституту Рада директорів та Наглядова Рада. До складу цих рад входять авторитетні фахівці з Австралії, Великобританії, Камбоджі,

Канади, Данії, Єгипту, Індії, Ірландії, ПАР, Судану, США. Інститут активно співпрацює з ООН, Міжнародним кримінальним судом і різними організаціями в галузі прав людини. Інститут веде Реєстр осіб, які отримали необхідну підготовку в галузі міжнародних кримінальних розслідувань, а також в питаннях оглядів місць злочинів і збирання речових доказів. Головний офіс Інституту знаходиться в Гаазі (Нідерланди), також у Сан-Франциско (США). Інститут зареєстрований в США як неурядова некомерційна освітня організація.

22. Центральна-Атлантична асоціація судових експертів-дослідників (Mid-Atlantic Association of Forensic Scientists). Асоціація була створена в 1972 році. Цілями діяльності асоціації є обмін інформацією та ідеями в галузі судової експертизи між членами, а також агентствами і науковими установами, стимулювання досліджень в галузі судово-експертної науки, просування високих професійних стандартів етичних норм в середовищі експертів. Керівним колективним органом асоціації є Рада, безпосереднє керівництво діяльністю організації здійснює Президент. В асоціації є секції судово-експертного дослідження документів, судової біології, криміналістики, а також вісім комітетів (статутний, конференцій, з питань членства, навчання та тренінгу, з премій, номінацій, аудиту, етики, історії).

23. Міжнародна рада фахівців з фотографування речових доказів (Evidence Photographers International Council). Рада була створена в 1968 році як некомерційна науково-дослідна і навчальна організація, яка об'єднує спеціалістів в галузі фотозйомки доказів для правоохоронних органів і громадян. Рада щорічно проводить конференції в різних містах США і за кордоном. У 1985 році було організовано Правління сертифікованих судових фотографів. У 1998 році це Правління розробило і опублікувало програму сертифікації судових фотографів. Рада має періодичне видання «EPIC Newsletter», періодично проводяться школи (курси) судових фотографів. Організація створила судово-експертну фотографічну довідкову службу (Forensic Photography Referral Service), яка стала популярною серед

правоохоронних органів, адвокатів і представників страхового бізнесу [202, с. 215-219].

За останні кілька років у сфері судово-експертної діяльності були створені нові міжнародні організації.

24. Міжнародна асоціація судово-експертних установ (International Association for Forensic Institutes) створена в 2012 році. Завданнями асоціації є: координація міжнародних програм сертифікації для членів асоціації, проведення спільних випробувань нових методів і методик дослідження, надання допомоги національним і міжнародним судам, зменшення розриву в рівні судової експертизи в різних країнах, взаємодія з навчальними закладами, що здійснюють підготовку судових експертів, організація конференцій, семінарів і нарад з метою обміну інформацією, заохочення наукових досліджень в галузі судової експертизи, публікація літератури з питань судової експертизи. Асоціація проводить щорічні засідання генеральної ради, конгреси, симпозіуми, семінари та практикуми, видає міжнародний журнал і бюлетень, проводить виставки, здійснює акредитацію лабораторій. Штаб-квартира розташована в Єгипті. Діяльністю асоціації керують президент, правління, генеральна рада, секретаріат і науковий комітет. До асоціації на даний момент входять Азербайджан, Албанія, Боснія і Герцеговина, В'єтнам, Гана, Гвінея-Бісау, Єгипет, Замбія, Індія, Катар, Кенія, Кувейт, Нігер, Нігерія, Об'єднані Арабські Емірати, Оман, Пакистан, Румунія, Сомалі, Сирія, США, Судан, Таїланд, Танзанія, Турецька Республіка Північного Кіпру, Туркменістан, Туреччина, Уганда, Центральноафриканська Республіка, Шрі-Ланка та ін. Членами асоціації можуть стати судово-експертні установи, навчальні заклади, які здійснюють підготовку судових експертів, науково-дослідницькі судово-експертні організації. Допускається індивідуальне членство. Перший міжнародний конгрес асоціації відбувся в жовтні 2012 року в Анкарі (Туреччина). У його роботі взяли участь близько 200 представників судово-експертної науки з більш ніж 50-ти країн.

25. Міжнародне товариство судової радіології і візуалізації (International

Society of Forensic Radiology and Imaging) було створено 2011 року з ініціативи групи патологоанатомів, рентгенологів, геодезистів, фахівців з обробки зображень, судових фотографів, судових радіологів, а також фахівців в галузі судово-експертних досліджень комп'ютерних зображень. Метою товариства є міжнародне співробітництво в галузі судової радіології та візуалізації, поширення передового досвіду і розробка міжнародних стандартів якості в цій галузі. Товариство видає «Журнал судової радіології та візуалізації» (Journal of Forensic Radiology and Imaging).

26. Міжнародна асоціація судових радіографів. Значна увага проводиться роботі у дистанційному режимі, на сайті асоціації ведеться форум фахівців з судової радіології. Серед членів асоціації – представники Великобританії і Республіки Ірландія, Нідерландів, США, Канади, Південно-Африканської Республіки, Іраку, Австралії, Аргентини [202, с. 170-173].

27. Американське суспільство експертів-документознавців (American Society of Questioned Document Examiners) також є міжнародним і має серед своїх членів експертів з багатьох європейських і азіатських країн. Завданнями діяльності товариства є удосконалення проведення експертизи документів, дотримання стандартів експертизи, обмін досвідом експертних досліджень на щорічних зустрічах членів суспільства, забезпечення обізнаності товариства в галузі судово-експертної науки. Товариство об'єднує фахівців у галузі судового почеркознавства, дослідження машинописних документів, матеріалів письма і друкарських барвників, дослідження принтерів і копіювальних пристроїв, паперу, поліграфії та ін. Товариство видає періодичні видання.

28. Товариство інформаційної та судово-експертної безпеки (Information Security and Forensics Society) створено в травні 2000 року в Гонконзі як регіональне професійне об'єднання фахівців у галузі комп'ютерної безпеки і судової комп'ютерно-технічної експертизи. Завданнями товариства є регулювання і стандартизація практики у сфері інформаційної безпеки і судової комп'ютерно-технічної експертизи; перевірка рівня кваліфікації осіб, які проводять комп'ютерні судові експертизи; розвиток судової комп'ютерно-

технічної експертизи і методів забезпечення інформаційної безпеки шляхом проведення семінарів і курсів та ін. [200, с. 170].

Таким чином, слід констатувати постійний інтерес міжнародної спільноти до сфери судово-експертної діяльності. З метою обміну інформацією, удосконалення експертних методик, формування єдиних стандартів судово-експертної діяльності, вирішення практичних завдань правозастосування, навчання та підвищення кваліфікації співробітників, вирішення інших важливих завдань, сьогодні успішно функціонує більш ніж тридцять міжнародних організацій. До одного з пріоритетних напрямів розвитку Експертної служби МВС України слід віднести розвиток міжнародного співробітництва на глобальному (міжнародному) рівні, що практично може бути реалізований у межах діяльності (членства) відповідних міжнародних організацій. Особливо слід відмітити ті, що опікуються вирішенням питань у різних сферах судово-експертної діяльності, мають належне представництво серед країн світу. Наприклад, це: Міжнародна асоціація ідентифікації (International Association for Identification), Міжнародна асоціація судово-експертної науки (International Association of Forensic Science), Міжнародна асоціація техніків і дослідників вибухових пристроїв (International Association of Bomb Technicians and Investigators), Міжнародна асоціація метрології в галузі судової експертизи і безпеки (International Association of Forensic and Security Metrology), Асоціація експертів з вогнепальної зброї та слідів інструментів (Association of Firearm and Tool Mark Examiners), Асоціація менеджерів якості судової експертизи (Association of Forensic Quality Assurance Managers), Міжнародне товариство судової генетики (International Society for Forensic Genetics), Міжнародне товариство судових експертів у сфері комп'ютерної техніки (International Society of Computer Forensic Examiners), Дактилоскопічне товариство (Fingerprint Society), Міжнародне судово-експертне наукове товариство (Forensic Science Society), Міжнародний судово-експертний стратегічний альянс (International Forensic Strategic Alliance), Міжнародний інститут судово-експертної науки (International Institute of Forensic Science),

Міжнародний інститут судово-експертних досліджень (International Forensic Research Institute), Міжнародний інститут кримінальних розслідувань (International Institute of Criminal Investigations), Міжнародна асоціація судово-експертних установ (International Association for Forensic Institutes).

Вказані думки знайшли підтримку у опитаних практичних співробітників. Так, на думку 89,6 % судових експертів (Додаток А) розвиток міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України, членство у перерахованих міжнародних організаціях глобального рівня є одним із важливих завдань, зокрема, з метою розвитку та удосконалення судово-експертної діяльності.

Перейдемо до наступного аспекту дослідження – визначення форм міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України.

У загальному, форма може бути охарактеризована як «обриси, контури, зовнішні межі предмета, що визначають його зовнішній вигляд; тип, будова, спосіб організації чого-небудь; зовнішній вияв якого-небудь явища, пов'язаний з його сутністю, змістом; спосіб існування змісту, його внутрішня структура, організація і зовнішній вигляд» [18, с. 1328].

На думку Н.В. Пронюк, існують такі форми міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю: укладення міжнародних угод (про правову допомогу у кримінальних справах, конвенції щодо боротьби з окремими злочинами міжнародного характеру); створення міжнародних організацій (Інтерпол, ООН, ОБСЄ, Рада Європи та ін.) [122, с. 228]. Подібний підхід зустрічаємо у роботі С.В. Бородіна, Є.Г. Ляхова [14, с. 10-11].

А.Г. Каткова, П.М. Сивуляк виділяють такі форми міжнародного співробітництва: 1) профілактика і припинення злочинів, відносно яких укладені спеціальні угоди між державами; 2) передача осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбування покарання в державі їх громадянства або постійного місця проживання; 3) передача органам іншої держави нагляду за умовно засудженими чи умовно звільненими правопорушниками; 4) видача злочинців іншій державі або передача міжнародному органу для кримінального переслідування; 5) захист прав і свобод громадян держави при здійсненні

правосуддя в іншій країні; 6) спільне вивчення причин та інших проблем злочинності, а також обмін досвідом роботи поліцейських та інших органів; 7) підготовка кадрів, надання експертних послуг, поставка спеціальних технічних засобів і надання матеріально-технічної допомоги іншим державам; 8) обмін оперативною, правовою та іншою інформацією тощо [54, с. 106].

Наведені положення, сформовані вченими, стосуються форм міжнародного співробітництва, які в загальному характеризують різні аспекти правоохоронної діяльності.

За результатами вивчення різних теоретичних [11; 21; 23; 51; 52; 53; 75; 87; 150; 151] та емпіричних джерел, є підстави для висновку, що до форм міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України відносяться:

1) формування й забезпечення міжнародних стандартів судово-експертної діяльності (84,2 % судових експертів, Додаток А);

Термін «міжнародні стандарти» сьогодні активно використовується у всіх сферах суспільного життя і є узагальненим поняттям, що охоплює вимоги до певної сфери діяльності з урахуванням міжнародного законодавства, вимог світового співтовариства та кращого практичного досвіду зарубіжних держав [205, с. 120].

Як зазначають вчені, стандарти є джерелом найважливішої інформації, оскільки в них зібрано норми і правила, засновані на досягненнях у різних галузях техніки, технології та практичного досвіду і визнані методом консенсусу представниками усіх зацікавлених сторін.

Судово-експертна діяльність реалізується теж відповідно до певних стандартів, й головним чином закріплюються вони у методиках проведення експертних досліджень.

Одним із виявів стандартизації судово-експертної діяльності є функціонування Реєстру методик проведення судових експертиз [126], утримувачем котрого є Мін'юст України. Як відзначають фахівці Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Мін'юсту України, у рамках проведення підготовчих робіт до акредитації за ДСТУ ISO/IEC 17025:2006 було

проведено інформаційний пошук. Відповідно, Інститутом за підтримки Науково-консультативної методичної ради з проблем судової експертизи при Мін'юсті України було ініційовано проведення науково-дослідної роботи «Розробка змісту та структури експертних методик відповідно до вимог міжнародних стандартів систем управління якістю, адаптованих в Україні» у 2010-2012 роках, під час якої було актуалізовано поняття експертної методики, структуру експертної методики; вперше було визначено поняття методики як нормативного видання (документу), поняття експертної методики як документа, структуру експертної методики як нормативного видання. На усіх етапах проведення науково-дослідної роботи аналізувалися науково-методична спадщина у галузі загальної теорії судової експертології, сучасний практичний досвід проведення судових експертиз (у тому числі міжнародний) з наступним синтезуванням отриманих результатів аналізу з урахуванням вимог (особливостей) міжнародних стандартів систем управління якістю, гармонізованих в Україні. Результати науково-дослідної роботи «Розробка змісту та структури експертних методик відповідно до вимог міжнародних стандартів систем управління якістю, адаптованих в Україні» пройшли апробацію та впровадження в практичну діяльність державних судово-експертних установ та у 2014 році були рекомендовані Координаційною радою з проблем судової експертизи при Мін'юсті України для врахування під час розробки методик проведення судових експертиз [128, с. 96].

Експертна служба МВС України є утримувачем власного Реєстру методик проведення судових експертиз [125].

Взагалі, вперше на монографічному рівні поняття «експертна методика» було досліджено у наукових публікаціях та кандидатській дисертації М.Є. Бондар «Експертна методика як одна з основних категорій загальної теорії й практики судової експертизи» [13]. За визначення автора, «експертна методика – це програма вирішення експертного завдання, що складається з послідовних практичних і розумових операцій, які спрямовані на пізнання

властивостей і зв'язків досліджуваних об'єктів та припускають застосування для цього системи методів і засобів дослідження» [12, с. 17].

На сьогодні реєстр складає 1119 методик за 15 класами: почеркознавча та авторознавча – 69 методик, інженерно-технічні – 122, економічні – 64, товарознавчі – 20, експертизи інтелектуальної власності – 4, психологічні – 68, мистецтвознавчі – 2, технічні експертизи документів – 123, балістичні – 39, трасологічні – 97, вибухово-технічні – 25, фототехнічна і портретна – 11, відеозвукозапису – 24, матеріалів, речовин і виробів – 402, біологічні – 33, комплексні – 16. Наявність єдиного реєстру судово-експертних методик, як зазначає І.В. Пиріг, є позитивним моментом. Але залишаються проблемні питання, пов'язані з доступністю зареєстрованих методик до практичного використання їх експертами, а також слідчими, прокурорами, суддями – для оцінки результатів експертиз. Існують методики, яким надано гриф «для службового користування». На слушну думку автора, вільний доступ громадськості можливий лише до загальних експертних методик. У деталях знайомитись з окремими методиками можуть лише експерти державних установ, слідчі, прокурори, судді та захисники, що представляють інтереси особи у конкретній справі. Таке обмеження обґрунтовується можливістю використання методичних рекомендацій з проведення окремих експертиз у протидії розслідуванню з боку злочинців [101].

І.В. Пиріг, виходячи із наявних обставин, окреслює проблему конкуренції експертних методик, що вже виникла у зв'язку з впровадженням у практику кримінального судочинства КПК України та розвитком змагальної системи судочинства [101]. Однак, за цієї ситуації, використання експертних методик, які відповідають високим міжнародним стандартам, практиці прогресивних країн світу, й може вирішити питання: якій експертній методиці надати перевагу при проведенні конкретного експертного дослідження. Очевидною є відповідь: методиці, яка відповідає міжнародним стандартам.

З цього приводу Н.М. Ткаченком зазначається, що по-перше, необхідно з теоретичної точки зору опрацювати питання можливості застосування

експертом під час дослідження методики, унесеної до Реєстру, й сприймати як один із об'єктивних критеріїв доведення його наукової обґрунтованості; виробити критерії щодо обрання експертом тих чи інших методик, зокрема класичних (перевірених часом) і новітніх (створених із застосуванням сучасного обладнання та програмних продуктів), а також можливості їх поєднання й забезпечення наукової обґрунтованості експертиз у разі відсутності конкретної методики. Результатами такої роботи можуть стати відповідні норми, що регламентуватимуть дії експерта при обранні методів і конкретної методики дослідження, а також дії експерта в разі відсутності такої методики. На погляд автора, потребує опрацювання й питання стосовно єдиної координації, єдиних підходів до створення й використання експертних методик, іншими словами, стандартизації процесу відображення структури експертних методик, а також установлення єдиних вимог до термінологічного апарату, форми та змісту методик проведення експертиз у частині вироблення обов'язкових елементів, що мають містити методики за всіма видами досліджень, а також індивідуальних елементів, притаманних окремим видам експертиз. Виходячи з отриманих результатів, доцільно розглянути питання стосовно доповнення Реєстру більш розгорнутою інформацією про методики, що зробить їх доступними й зрозумілими для осіб і органів, які призначають судові експертизи, і значно спростить процедуру оцінювання висновків експертів з точки зору правильності застосування методики та повноти проведеного дослідження [152].

Окреслена діяльність із забезпечення відповідності міжнародним стандартам, уніфікації згідно з позитивним досвідом іноземних держав щодо використання експертних методик, є завданням міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності, й вирішується на різних рівнях такої співпраці – від двостороннього до глобального.

2) проведення судової експертизи у порядку міжнародної правової допомоги (63,5% судових експертів). Вказана форма міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України визначена КПК України,

Законом України «Про судову експертизу» й буде детально розглянута у межах окремого підрозділу;

3) залучення фахівців з інших держав для вирішення завдань судово-експертної діяльності та участь у таких заходах вітчизняних судових експертів (76,5% опитаних). Аналогічно, зазначена форма міжнародного співробітництва визначена законодавчо і буде розкрита далі за змістом дисертації;

4) забезпечення функціонування та використання даних криміналістичних обліків та інформаційно-пошукових систем (81,9 % опитаних). Мова йде про використання баз даних (криміналістичних обліків), які можуть надати необхідну інформацію з приводу об'єктів, які потрапляють у сферу оперативно-розшукової, слідчої, експертної та судової діяльності.

Криміналістичний облік – це система реєстрації, систематизації та зосередження об'єктів або відомостей про них за їх ідентифікаційними ознаками з метою використання облікових даних для розкриття та попередження злочинів, яка ґрунтується на наукових даних і узагальненнях практики боротьби зі злочинністю [111]. Створюються криміналістичні обліки з метою використання їх для запобігання, виявлення, розкриття і розслідування злочинів та інших правопорушень при здійсненні оперативно-розшукової діяльності, досудового слідства, з метою підвищення рівня інформаційного забезпечення проведення експертних досліджень [49].

Криміналістичні обліки залежно від завдань поділяються на:

– оперативно-пошукові, до масивів яких вміщуються об'єкти, які безпосередньо пов'язані з подією злочину та, як правило, вилучені при оглядах місця події або при проведенні оперативних заходів та слідчих дій. До них належать дактилоскопічні обліки, колекції слідів зламування, взуття, транспортних засобів, волокон, замків і ключів, підроблених рецептів і бланків документів, кулегільзотеки, колекції суб'єктивних портретів і інше;

– інформаційно-довідкові обліки (колекції і картотеки), комплектуються об'єктами та даними, які безпосередньо не пов'язані з подією злочину і отримані в результаті накопичення відомостей інформаційного характеру.

Об'єктами інформаційно-довідкових колекцій і картотек можуть бути зразки різноманітних виробів, малюнки, фотографії, таблиці, каталоги та інше [111]. Криміналістичні обліки мають розгалужену систему і ведуться на центральному (ДНДЕКЦ), регіональному (НДЕКЦ) та місцевому рівнях.

Криміналістичні обліки включають такі види: трасологічний облік; дактилоскопічний облік; балістичний облік; облік холодної зброї; облік грошових знаків, бланків документів, цінних паперів та пластикових платіжних карток; облік осіб за ознаками зовнішності; вибухотехнічний облік; пожежно-технічний облік; облік наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів; облік генетичних ознак людини; облік записів голосів та мовлення осіб; облік ідентифікаційних позначень транспортних засобів та реквізитів документів (підписів, печаток, штампів); облік матеріалів, речовин та виробів [49].

Як свідчить аналіз наведених вище міжнародних договорів, нормативно-правових актів України, вказана форма міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України є однією із найпоширеніших, реалізується на всіх рівнях – від двостороннього до глобального.

5) обмін інформацією (91,9% судових експертів).

Не менш важливими у теоретичному і практичному розумінні є питання обміну інформацією.

Відповідно до Положення про Експертну службу МВС України 2015 року (п.п. 8, 9 п. 4) [104], з даною метою здійснюється інформаційно-аналітичне забезпечення, обробка персональних даних, складається статистична звітність, забезпечується режим доступу до інформації; забезпечується функціонування обліку знарядь кримінальних правопорушень та інших об'єктів.

Зобов'язання щодо обміну інформацією, яка складає спільний інтерес у сфері судово-експертної діяльності, визначено у розглянутих міжнародних договорах. Все вказане вище дає підстави розглядати як окремий напрям міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України обмін інформацією, що складає взаємний інтерес.

Про важливе практичне значення у судово-експертній діяльності Експертної служби МВС України, а також вирішенні завдань кримінального провадження, відповідну необхідність удосконалення нормативно-правового й теоретичного розуміння міжнародного співробітництва у сфері обміну інформацією, зазначило 89,2% судових експертів (Додаток А).

б) обмін досвідом роботи, у тому числі проведення стажувань, консультацій і семінарів; обмін законодавчими і іншими нормативно-правовими актами; обмін на взаємовигідній основі науково-технічною літературою і інформацією з питань діяльності судово-експертних установ, навчання, підвищення кваліфікації судових експертів. Це здійснюється шляхом: проведення занять з особовим складом за тематикою, що відноситься до предмету дослідження; організації практики судових експертів в експертних установах іноземних держав; проведення міжнародних конференцій, круглих столів і семінарів; видання бюлетенів, оглядів, науково-методичних рекомендацій, інформаційних листів з питань реалізації судово-експертної діяльності. Дану досить широку форму роботи Експертної служби МВС України ми умовно назвали як «обмін досвідом роботи, проведення занять, стажувань, конференцій, підвищення кваліфікації та ін.» (91,9% опитаних, Додаток А).

Зауважимо, що сутність останніх форм міжнародного співробітництва вже часткового розкривалися за змістом дисертації, а окремі аспекти їх реалізації будуть висвітлені далі за текстом роботи.

Враховуючи неповноту законодавчої регламентації напрямів, рівнів та форм міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності, пропонуємо закріпити окреслені положення у розділі IV Закону України «Про судову експертизу» та у розділі 6 проекту Закону України «Про судово-експертну діяльність в Україні».

Мова йде про напрями: міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні, цивільному провадженні, господарському провадженні, адміністративному провадженні, виконавчому провадженні, поза

провадженням (за науковим та навчально-методичним напрямом) (на думку 92,3 % судових експертів, Додаток А).

Рівні: двостороннього співробітництва, регіональний рівень, світовий рівень (вважають 93% опитаних).

Форми: визначення й забезпечення міжнародних стандартів судово-експертної діяльності, проведення судової експертизи у порядку міжнародної правової допомоги, залучення фахівців з інших держав для вирішення завдань судово-експертної діяльності та участь у таких заходах вітчизняних судових експертів; забезпечення функціонування та використання даних криміналістичних обліків й інформаційно-пошукових систем; обмін інформацією; проведення занять, стажувань, конференцій, підвищення кваліфікації та ін. (відповідно до думки 88,5% опитаних).

Висновки до розділу 1

Концептуальні засади судово-експертної діяльності розкриті у працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Її методологічною основою слід вважати загальну теорію судової експертизи, чи судову експертологію, що у своєму розвитку пройшла три етапи становлення: накопичення емпіричних знань, розробка наукових методів, засобів і методик дослідження речових доказів; узагальнення емпіричного матеріалу і формування експертних теорій; систематизація знань і формування судової експертології.

Виділено загальні й окремі завдання судово-експертної діяльності та обґрунтовано таке з них як здійснення міжнародного співробітництва.

Судово-експертна діяльність Експертної служби МВС України визначена як врегульована законодавством діяльність судово-експертних підрозділів та судових експертів Експертної служби МВС України з проведення судових експертиз, судово-експертного забезпечення досудового розслідування і судового розгляду, забезпечення функціонування криміналістичних обліків та інформаційно-пошукових систем, реалізації міжнародного співробітництва,

створення і удосконалення науково-методичної бази у галузі криміналістики та судової медицини, підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації працівників Експертної служби МВС України та вирішення інших завдань відповідно до законодавства.

Визначено правову основу міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України. Наголошено на пріоритетному значенні у правовому регулюванні міжнародного співробітництва міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

З даного приводу обґрунтовуються доповнення до ст. 2 Закону України «Про судову експертизу» та ч. 2 ст. 2. проекту Закону України «Про судово-експертну діяльність в Україні». У зв'язку з необхідністю визначення у вказаних документах місця у системі правового регулювання міжнародного договору України, відповідно до Конституції України, КПК України, Закону України «Про міжнародні договори» та ін., пропонується законодавчо закріпити, що «законодавство України про судову експертизу (судово-експертну діяльність – проект) складається із відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Закону, інших Законів України та нормативно-правових актів України».

Приділено увагу міжнародним міжвідомчим договорам, які окреслюють норми і форми реалізації міжнародного співробітництва на рівні відомства. Визначені міжнародні міжвідомчі договори МВС України (вивчено зміст більш ніж сорока угод) й зобов'язання, які стосуються міжнародного співробітництва у судово-експертній сфері Експертної служби МВС України.

За результатами досліджень, виділено напрями міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України: міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України у кримінальному провадженні; цивільному провадженні; господарському провадженні; адміністративному провадженні; виконавчому провадженні; міжнародне співробітництво, реалізація якого

здійснюється поза провадженням (за науковим на навчально-методичним напрямом).

З погляду рівнів міжнародного співробітництва, виділено: рівень двостороннього співробітництва (між судово-експертними установами держав); регіональний рівень (участь у регіональних міжнародних експертних організаціях); світовий рівень (участь у організаціях глобального рівня).

Акцентовано увагу на світовому рівні взаємодії, який є важливим для розвитку Експертної служби МВС України. Охарактеризовано діяльність близько тридцяти міжнародних судово-експертних організацій, підкреслено доцільність залучення до співпраці. Це Міжнародна асоціація ідентифікації (International Association for Identification), Міжнародна асоціація судово-експертної науки (International Association of Forensic Science), Міжнародне товариство судової генетики (International Society for Forensic Genetics), Міжнародне товариство судових експертів з комп'ютерної техніки (International Society of Computer Forensic Examiners), Дактилоскопічне товариство (Fingerprint Society), Міжнародне судово-експертне наукове товариство (Forensic Science Society), Міжнародний судово-експертний стратегічний альянс (International Forensic Strategic Alliance) та ін.

До форм міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України віднесено: формування й забезпечення міжнародних стандартів судово-експертної діяльності; проведення судової експертизи у порядку міжнародної правової допомоги; залучення фахівців з інших держав для вирішення завдань судово-експертної діяльності та участь у таких заходах вітчизняних судових експертів; забезпечення функціонування та використання даних криміналістичних обліків й інформаційно-пошукових систем; обмін інформацією; проведення занять, стажувань, конференцій, підвищення кваліфікації та ін. Обґрунтовано пропозицію щодо закріплення окреслених положень у законодавстві України.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ ТА ДЕРЖАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

2.1. Міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України та Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI)

Як вже зазначалося, відповідно до Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України, що затверджене Наказом МВС України від 3 листопада 2015 р. №1343 [104], Експертна служба МВС для виконання покладених на неї завдань має право:

- устанавлювати зв'язки з правоохоронними органами, установами судової експертизи та криміналістики тощо інших держав та їх міжнародними об'єднаннями та організаціями, у тому числі у формі членства в цих об'єднаннях та організаціях;

- за участь у міжнародних організаціях сплачувати членські внески, передбачені їх устанавчими документами, за наявності відповідних контрактів, двосторонніх або багатосторонніх угод тощо, передбачених законодавством (п. 6 (п. п. 7– 8) Положення).

Важливе значення для забезпечення повноцінного міжнародного співробітництва має набуття у 2002 році Експертною службою МВС України, а саме Державним науково-дослідним експертно-криміналістичним центром (ДНДЕКЦ) МВС України членства у Європейській мережі судово-експертних установ (European Network of Forensic Science Institutes ENFSI), яка об'єднує 68 провідних судово-експертних установ з 36 країн Європи. Сьогодні це лабораторії таких держав як: Австрія, Азербайджан, Бельгія, Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Данія, Естонія, Ірландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Македонія, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща, Росія, Румунія,

Сербія, Словаччина, Словенія, Сполучене Королівство. Туреччина, Угорщина, Україна, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Чорногорія, Швейцарія, Швеція [96].

Історія створення [200, с. 171-177] Мережі починається з 1992 року, коли керівники західноєвропейських урядових судово-експертних установ і лабораторій вирішили щорічно збиратися для обговорення взаємно цікавих проблем судової експертизи та криміналістики. Перша зустріч відбулася в Нідерландах в березні 1993 року. На зустріч прибули представники одинадцяти лабораторій. У 1994 році в Швеції відбулася друга зустріч представників європейських судово-експертних установ. Був прийнятий тимчасовий Меморандум про домовленості. Учасники зустрічі дійшли згоди про те, що членство в ENFSI буде відкрито для будь-якої країни Європи.

Офіційно створення ENFSI було оформлено 20 жовтня 1995 в Нідерландах. Було обрано Правління Мережі і прийнята емблема організації. ENFSI було створено за аналогією з Американським товариством директорів криміналістичних лабораторій (American Society of Crime Laboratory Directors).

У 1999 році почав функціонувати сайт Мережі, що став головним джерелом інформації про Мережу та засобом зв'язку між його членами. У 1999 році на щорічній конференції Мережі в Москві був прийнятий Статут ENFSI. Статут Мережі є надзвичайно важливим документом, що регулює діяльність ENFSI. Статут визначає мету створення і функціонування Мережі, її структуру, фундаментальні принципи діяльності. Положення Статуту не втручаються в національне законодавство з питань судової експертизи членів Мережі з різних держав. Метою Мережі є забезпечення високої якості судових експертиз в країнах Європи. Зміни або доповнення до Статуту можуть бути внесені тільки під час офіційної зустрічі членів Мережі.

Правління Мережі складається з п'яти чоловік на чолі з головою Правління, що обирається членами Правління на першому засіданні. Також є посади віце-голови Правління та трьох членів Правління. Правління обирається на три роки. Діяльність Правління забезпечується Секретаріатом, очолюваним

Секретарем Мережі. На даний час Секретаріат розташовується в Інституті судової експертизи Нідерландів. Одним із завдань Секретаріату є обслуговування веб Мережі ENFSI. Офіційною мовою Мережі є англійська мова. Конференції ENFSI проводяться не рідше одного разу на рік.

Фінансове забезпечення діяльності Мережі здійснюється за рахунок щорічних внесків членів-установ судової експертизи. Крім того, існує зовнішнє фінансування та інші джерела.

Членство в ENFSI є двох видів – членство судово-експертних установ країн, що входять в Європейський Союз і членство судово-експертних установ країн, що не входять в Європейський Союз. Крім того, є Почесні члени. Член ENFSI – інститут або установа судової експертизи повинен проводити не менше половини видів експертиз у своїй країні, мати статус державного значення (проведення експертиз для потреб поліції, суду або прокуратури). В установі повинно працювати не менше 25 осіб, включаючи управлінський апарат, наукових співробітників та службу забезпечення.

Інститут повинен мати необхідну акредитацію. Кількість членів Мережі постійно зростає: з 11 в 1993 році до 68 в 2017 році.

Почесний член повинен внести суттєвий внесок в діяльність Мережі або в судово-експертну науку Європи. Почесний член не має права голосу на офіційних щорічних конференціях (ділових зустрічах) Мережі.

ENFSI має в своєму штаті офіцерів зв'язку. Офіцери зв'язку призначаються Правлінням терміном на три роки. До завдань офіцерів зв'язку входить підтримка зв'язку між членами Мережі, інформування Правління з питань різних видів судової експертизи, підготовка питань на майбутню щорічну конференцію, підготовка звітів про склад і кількість членів Мережі.

ENFSI здійснює свою діяльність відповідно до Стратегічних планів, які систематично готуються та затверджуються. Стратегічний план містить бачення майбутнього Мережі, його загальні та ключові цілі, конкретні дії, спрямовані на їх реалізацію.

Метою діяльності ENFSI є подальше зміцнення зв'язків своїх членів між собою та з Мережею, посилення активності членів Мережі, налагодження взаємовідносин з іншими організаціями та лабораторіями, розширення Мережі, дотримання міжнародних стандартів судово-експертної діяльності.

Мережа здійснює заходи щодо посилення взаємодії із Американським товариством директорів криміналістичних лабораторій, Товариством керівників судово-експертних лабораторій Австралії і новій Зеландії (Senior Managers Australian and New Zealand Forensic Laboratories) та іншими міжнародними організаціями. Крім того планується досягти належного рівня співпраці з Інтерполом, зокрема за умови проведення з Інтерполом кожні три роки симпозіуму судово-експертних наук. Встановлюються контакти з різними організаціями Європейського Союзу.

Згідно з планом, Мережа буде підтримувати лабораторії, які прагнуть до міжнародної акредитації та підвищення рівня якості своєї судово-експертної практики. Особливу увагу буде приділено питанням контролю якості та достовірності судових експертиз.

Серед важливих завдань ENFSI – підготовка та друк інформаційного бюлетеня Європейської академії судово-експертної науки. Планується прискорити створення мультилінгвістичних словників по судову експертизу, призначених для полегшення зв'язків між вченими різних європейських країн. Систематично у центрі обговорення – керівні принципи компетентності судових експертів, судове і поліцейське співробітництво в Європі і його вплив на судово-експертну науку, європейські стандарти судової експертизи.

Окремої уваги у структурі ENFSI заслуговує Європейська академія судово-експертної науки (European Academy of Forensic Science). Академія існує на правах постійно діючої структури Мережі. Свої завдання Академія реалізує шляхом проведення наукових конференцій і спеціальних проектів в кооперації з робочими групами експертів і постійним комітетом робочих груп експертів. Академія також бере участь у створенні, доповненні та реалізації

стратегічного плану Мережі. Наукові конференції Академії проводяться один раз в три роки.

Всі члени ENFSI діють згідно з положеннями Кодексу поведінки члена Мережі. Кодекс адресований практикуючим судовим експертам. Основними положеннями кодексу є наступні.

Обов'язки і відповідальність.

Поведінка:

- давати висновки чесно, повно і об'єктивно;
- виключити дискримінацію на ґрунті раси, релігії, статі, мови, сексуальної орієнтації, соціального статусу, віку, способу життя або політичних переконань;
- усвідомлювати свою причетність до здійснення правосуддя;
- повідомляти особі, що призначила експертизу, про будь-яку причетність до справи або зацікавленість у її результатах, що може викликати конфлікт інтересів – реальний або ймовірний. Діяти у таких випадках слід лише з письмової згоди замовника експертизи або клієнта;
- оголошувати особі, який призначає експертизу, про те, що будь-який тиск впливає на результати експертизи.

Компетентність:

- знати межі своєї компетентності і діяти тільки в цих межах, надаючи висновки та консультації;
- відхиляти пропозиції про проведення експертизи, якщо відсутня компетентність у її проведенні чи відсутні необхідні засоби чи обладнання;

Вивчення обставин справи:

- вжити всіх розумних заходів, щоб гарантувати, що Ви маєте інформацію, необхідну для виконання роботи;
- вжити всі розумні кроки, щоб отримати доступ до всіх доречних, доступних та очевидних матеріалів, необхідних для надання достовірного висновку;

- за можливості встановлювати, чи могли бути надані докази сфальсифіковані;

- застосовувати руйнуючі методи дослідження тільки в разі необхідності й при цьому гарантувати, що Вами повно і докладно описані всі зміни, а отримана інформація є достовірною;

- виконати всю роботу згідно з встановленими принципами вашої професії, використовуючи затверджені методи, всюди, де можливо, і відповідне обладнання та матеріали;

- нести повну відповідальність за всю зроблену роботу;

- провести всі професійні дії способом, який захищає Ваше здоров'я і безпеку, колег та інших людей;

Надання висновку:

- надати вашу пораду і свідчення (письмове чи усне) у збалансованому та неупередженому вигляді;

- бути готовим переглянути і, якщо необхідно, змінити пораду, висновок або думку, в світлі нової інформації або нових подій у відповідній галузі, проявити ініціативу щодо інформування особи, що ініціювала вжиття необхідних змін;

- застосувати відповідні дії, якщо Ви маєте достатні підстави вважати, що склалася ситуація, яка може закінчитися судовою помилкою.

Не зберігати конфіденційність клієнта якщо:

- клієнт або довіритель уповноважив розкрити зазначену інформацію;

- судом або трибуналом видана санкція щодо розкриття зазначеної інформації;

- відповідно до закону необхідно розкрити зазначену інформацію певній особі;

- є встановлений законом обов'язок надати інформацію суду або правоохоронним органам.

Постійне підвищення кваліфікації:

– застосовувати всі розумні заходи, щоб підтримувати професійну компетентність.

Вплив ENFSI на суспільне життя, розвиток науки і техніки полягає й у тому, що організації – виробники обладнання та засобів для судової експертизи приводять свою продукцію у відповідність до стандартів ENFSI. Головна увага спрямовується на уніфікацію, сертифікацію та стандартизацію методик судово-експертного дослідження і підвищення якості судових експертиз [200, с. 171-177].

Як вже зазначалося, у складі ENFSI функціонують три постійно діючі структури:

1) Комітет з якості та кваліфікації (The Quality & Competence Committee – QCC);

2) Європейська академія судово-експертної науки (The European Academy of Forensic Science – EAFS);

3) Комітет робочих груп експертів (The Expert Working Group Committee – EWGC), утворений за такими напрямками експертної діяльності: Digital Imaging (дослідження цифрових зображень); DNA (генна ідентифікація); Documents (технічне дослідження документів); Drugs (дослідження наркотичних засобів); Explosives (дослідження вибухових речовин); Fibres (дослідження волокнистих матеріалів); Fingerprints (дактилоскопічні дослідження); Firearms (дослідження вогнепальної зброї); Fire and Explosive Investigation (дослідження пожеж і вибухів); Forensic Information Technology (комп'ютерно-технічні дослідження); Forensic Speech and Audio Analysis (фоноскопичні дослідження); Handwriting (почеркознавчі дослідження); Marks (трасологічні дослідження); Paint and Glass (дослідження лакофарбових матеріалів); Road Accident Analysis (дослідження обставин дорожньо-транспортної пригоди); Scene of Crime (дослідження місць вчинення злочинів) [203, с. 245].

Робочі групи ENFSI щорічно звітують про свою діяльність, беруть участь у підготовці стратегічного плану ENFSI, сприяють співробітництву

національних судово-експертних установ. Деякі робочі групи видають власні інформаційні бюлетені, головна мета яких полягає в наданні відповідної інформації експертам: про спеціальну техніку, експертну практику, конференції та симпозіуми тощо [203, с. 245-246]. Сьогодні одним з найважливіших перспективних напрямів роботи груп є розробка матеріалів міжлабораторних порівнянь (професійних тестів) і надання їх для виконання установам-членам ENFSI з подальшим узагальненням отриманих результатів [197].

Від України членом в ENFSI є Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України (з 2002 року), з травня 2017 року – Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Мін'юсту України.

Так, 17-19 травня 2017 року у місті Берлін відбулася щорічна зустріч представників ENFSI. Понад 110 учасників із 36 країн світу зібралися для обговорення сучасного стану судово-експертної діяльності, проблем та перспектив розвитку галузі, соціальних викликів у криміналістиці. Особливу увагу делегати приділили питанням боротьби з тероризмом, популярності біометрії та проблемі конфіденційності, зростаючій ролі і важливості відеоспостереження. В другий робочий день свої презентації проводили нові учасники ENFSI, одним з яких став Київський науково-дослідний інститут судових експертиз (КНДІСЕ). Директор КНДІСЕ Олександр Рувін подякував керівництву та членам ENFSI за можливість долучитися до міжнародної європейської спільноти та стати її повноправним учасником. На знак підтвердження співпраці голова ENFSI вручив новим керівникам установ-членів ENFSI відповідні сертифікати членства та представництва [94].

Слід визнати, що членство у ENFSI є важливим стратегічним напрямом розвитку для всіх вітчизняних судово-експертних установ, адже забезпечує високі міжнародні стандарти судово-експертної діяльності, взаємодію із широкого кола питань із європейськими партнерами, відкриває нові перспективні напрями розвитку. Тривалий час членом ENFSI від України був лише один представник – ДНДЕКЦ МВС України, що, відповідно представляв на європейському рівні співробітництва Експертну службу МВС України.

Важливим для розвитку правоохоронної та судово-експертної діяльності України є розширення кола представників нашої держави у такі поважній міжнародній організації.

Основний напрямок діяльності ENFSI спрямовано на досягнення світового рівня судової експертизи. Це забезпечується такими принципами: членство в ENFSI об'єднує виробничі, наукові та методичні можливості судово-експертних установ; розширення членства в ENFSI закріплює довіру до цієї організації правоохоронних структур, судів; встановлюються та всіляко підтримуються ділові відносини з іншими організаціями, діяльність яких пов'язана з криміналістикою й судовою експертизою; заохочується діяльність усіх членів ENFSI, які впроваджують в експертну практику сучасні методики досліджень, міжнародні стандарти, високу компетентність експертів [203, с. 245-247].

Під патронатом цієї міжнародної організації та Міністерства юстиції США здійснювалися заходи щодо акредитації лабораторії Експертної служби МВС України за міжнародним стандартом ISO/IEC 17025. Вказана робота передбачала створення системи навчання кваліфікованих судових експертів; оснащення лабораторних комплексів на сучасному рівні; запровадження системи управління якістю експертиз. За результатами аудиту, 2012 року ДНДЕКЦ МВС України видано атестат акредитації, яким засвідчено компетентність лабораторій Державного центру згідно з вимогами ДСТУ ISO/IEC 17025. Сьогодні за цим стандартом сертифіковано ряд структурних підрозділів Експертної служби МВС України, однак робота у даному напрямі продовжується, з метою сертифікації всіх експертних лабораторій Експертної служби МВС України.

Як зазначає Н.І. Клименко, стратегія ENFSI полягає в тому, щоб розробляти методичні рекомендації, координувати науково-дослідні роботи по виконанню експертиз. Завдання ENFSI – забезпечувати потреби країн-членів Європейського Союзу в галузі судової експертизи новітніх досягнень науки і техніки, забезпечувати оперативне керівництво науковими дослідженнями і

подальше вдосконалення судової експертизи в Європі. Для вирішення цього завдання створені робочі групи, які займаються розробкою стандартизованих методик на основі професійних знань, різних технологій і науки. Впровадження їх результатів в практику і складає суть діяльності ENFSI [58, с. 38].

Основними перспективними напрямками підвищення ефективності судової експертизи є: методично обґрунтоване застосування широкого кола різних наукових дисциплін; нові розробки у сфері технологій, такі як ДНК-аналіз, зміна ролі і значущості судової експертизи при проведенні розслідування (об'єм експертного навантаження збільшився удвічі впродовж останніх п'яти років); цифрові технології і реконструкція місця скоєння злочину забезпечують можливість послідовної ступеневої фіксації результатів огляду при реконструкції місць вчинення злочинів і аварій; мобільні технології для проведення мережевого аналізу. Ефективне використання таких технологій (мікрорідинної і нанотехнологій) забезпечує кращий огляд місця події і прискорює розкриття злочинів; організація та координація в галузі розвитку експертних напрямів [58, с. 38-39].

Стратегічним завданням ENFSI є розроблення методичних рекомендацій, координація науково-дослідної роботи по виконанню експертиз. Також завдання ENFSI полягає у забезпеченні потреб країн-членів Європейського Союзу в галузі судової експертизи новітніми досягненнями науки і техніки, подальше вдосконалення судової експертизи в Європі.

У межах діяльності ENFSI постійно відбуваються робочі зустрічі представників держав-членів, організуються спільні навчання, здійснюється обмін кращим практичним досвідом. Наприклад, у 2015 році зустріч керівників установ членів ENFSI відбулася на базі нового лабораторно-адміністративного корпусу Інституту криміналістики жандармерії Франції (м. Роні-су-Буа) [95].

У 2016 році 28-а щорічна зустріч керівників установ – членів Європейської мережі зустріч відбулася 10-13 травня 2016 року в м. Більбао (Королівство Іспанія). Захід відбувся за участі працівників 56 науково-дослідних експертних установ країн Європи, у тому числі України, а також

представників компаній-виробників криміналістичної техніки [40, с. 15-20].

Як зазначалося, у травні 2017 року в місті Берлін (Федеративна Республіка Німеччина) представники ДНДЕКЦ МВС взяли участь у 29-й щорічній зустрічі Європейської мережі судово-експертних установ. Захід пройшов за участі працівників 68 експертних установ з 36 країн Європи, а також представників компаній-виробників криміналістичної техніки.

Серед багатьох актуальних питань, учасниками зібрання обговорювалося питання щодо обов'язкової акредитації за міжнародними стандартами усіх членів мережі. Комітет QCC Європейської мережі співпрацює з Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO) в частині розробки нових міжнародних стандартів, які потрібні експертній спільноті, а саме: ISO 21043-1 «Судова експертиза. Виявлення, фіксація, вилучення та зберігання об'єктів дослідження»; ISO 20962 «Словник криміналістичних термінів»; ISO 18385 «Зменшення ризику контамінації ДНК людини у продукції, що використовується для відбирання та дослідження біологічного матеріалу в судовій експертизі» (набрав чинності).

За результатами участі українських фахівців у щорічній зустрічі ENFSI – 2017 визначено пріоритетні напрями розвитку Експертної служби МВС: активізація участі у діяльності робочих груп і постійних комітетів ENFSI; залучення до подальшої участі в професійних тестуваннях, спільних вправах і міжлабораторних порівняннях, організованих робочими групами ENFSI; продовження процесу акредитації відповідно до міжнародного стандарту ISO/IEC 17025 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій»; участь в інтернет-семінарах (вебінарах) Європейського поліцейського коледжу (CEPOL) тощо [197].

Напрямок щодо позитивної оцінки взаємодії із ENFSI та необхідності подальшого поглиблення співпраці знайшов підтримку у 96,5 % опитаних представників Експертної служби МВС України (Додаток А).

Таким чином, слід констатувати важливість участі Експертної служби МВС України у діяльності Європейської мережі судово-експертних установ

(ENFSI), що знаходить відповідний вираз щодо науково-методичного, організаційного, техніко-криміналістичного, кадрового забезпечення експертної діяльності й підкреслити важливість членства у даній міжнародній організації інших суб'єктів судово-експертної діяльності.

Загалом членство Експертної служби МВС України в особі ДНДЕКЦ МВС України, інших вітчизняних суб'єктів судово-експертної діяльності має надзвичайне значення [94], оскільки надає можливість:

- визнання результатів висновків українських судових експертів міжнародними та/або іноземними судами;
- здійснення належного контролю за дотриманням якості проведення судових експертиз відповідно до міжнародних вимог (ДСТУ ISO/IEC 17025:2006);
- залучення українських судових експертів до роботи у міжнародних експертних комісіях;
- використання єдиних світових та європейських експертних методик при проведенні судових експертиз;
- забезпечення міжнародних стандартів судово-експертної діяльності;
- підвищення ефективності результатів судово-експертної діяльності дякуючи тісній взаємодії з відповідними світовими та європейськими експертними установами;
- здійснення постійного моніторингу новітніх розробок, методик і обладнання з метою підвищення ефективності роботи судових експертів, обмін експертним досвідом з колегами, впровадження найкращих світових досягнень [94] у практику судових експертів Експертної служби МВС України.

Таким чином, членство в ENFSI Експертної служби МВС України (ДНДЕКЦ МВС України) має важливе значення, й сьогодні Експертна служба МВС України має значні досягнення у рівні підготовки судових експертів, оснащенні лабораторій на сучасному рівні, запровадженні системи управління якістю експертиз. Триває робота із приведення до вказаного стандарту інших лабораторій регіональних науково-дослідних центрів Експертної служби МВС

України. Доцільним є членство в ENFSI інших вітчизняних суб'єктів судово-експертної діяльності.

Таким чином, позитивним кроком є членство Експертної служби МВС України в особі ДНДЕКЦ МВС України у складі Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI), що позитивно відображається на організаційному, матеріально-технічному, науковому, навчально-методичному, кадровому забезпеченні вітчизняної судово-експертної діяльності.

2.2. Судово-експертна діяльність у державах Європейського союзу та запровадження кращого досвіду до Експертної служби МВС України

Вивчення та запровадження кращого іноземного досвіду до діяльності Експертної служби МВС України є одним із важливих напрямів міжнародного співробітництва (на думку 95,8 судових експертів, Додаток А).

Як зазначають вчені, що займаються опрацюванням проблематики у сфері судово-експертної діяльності, сьогодні існує необхідність запровадження міжнародного досвіду за двома основними напрямками. Перший полягає в дослідженні упорядкування процедури залучення експерта до кримінального провадження та відповідної системи суб'єктів судово-експертної діяльності в зарубіжних країнах з метою запозичення їх передового досвіду. Другий – в дослідженні міжнародних організацій, інститутів, які об'єднують ряд зарубіжних країн у переслідуванні спільної мети – експертного забезпечення кримінального провадження, та визначенні шляхів інтеграції української системи експертного забезпечення до вказаних міжнародних судово-експертних мереж [153, с. 11].

Вивчення досвіду іноземних, зокрема, європейських розвинених країн дозволяє виділити позитивний досвід, сформулювати пропозиції щодо його

впровадження, і, разом з тим, уникнути помилок, які можуть бути допущені за умов реформування правоохоронної та судово-експертної сфери.

Експертною службою МВС України систематично здійснюються відповідні заходи.

Наприклад, Експертна служба МВС України представляє Україну як учасницю Програми з практичної підтримки правоохоронних органів Вірменії, Грузії, Молдови та України в боротьбі з транскордонною злочинністю та співпраці з правоохоронними органами ЄС. Серед головних її напрямів є: забезпечення експертів-криміналістів законодавчою базою, сучасним обладнанням для якісного проведення оглядів місць вчинення кримінальних правопорушень, ведення та використання судово-медичних баз даних у розкритті та розслідуванні злочинів відповідно до вимог країн-учасниць ЄС, сприяння акредитації криміналістичних лабораторій на відповідність вимогам міжнародного стандарту ISO/IEC 17025 та ін.

Заслуговує на увагу вивчення досвіду іноземних країн у сфері реалізації судово-експертної діяльності, й конкретно – що стосується забезпечення діяльності правоохоронних органів, вирішення завдань розслідування злочинів.

Розглянемо досвід судово-експертної діяльності окремих іноземних держав, з метою визначення його позитивних аспектів, формування положень з удосконалення вітчизняного законодавства і судово-експертної практики Експертної служби МВС України.

У зв'язку із євроінтеграційними процесами України, пріоритетне значення для дослідження має досвід європейських держав.

Розглянемо особливості судово-експертної діяльності на прикладі Федеративної Республіки Німеччина.

Основними суб'єктами судово-експертного забезпечення правоохоронної діяльності в Німеччині є криміналістичні підрозділи (установи, відділи, лабораторії), представлені, головним чином, у структурі Федерального відомства у кримінальних справах (das Bundeskriminalamt – ВКА), хоча подібні підрозділи є в інших державних органах, а також у приватній сфері. Зокрема,

криміналістичні дослідження в ФРН здійснюються відповідними підрозділами Митного кримінального відомства Міністерства фінансів (Zollkriminalamt – ZKA), федеральної поліції (Hundespolizei – BPOL) та інших органів, а судово-токсикологічні дослідження можуть проводитися в інститутах судової медицини при університетах.

У Німеччині існують експертно-криміналістичні підрозділи Федерального відомства у кримінальних справах, які проводять весь спектр судових (криміналістичних) експертиз для правоохоронних органів країни. В кожній адміністративно-територіальній одиниці «землі» (Hundesland) є своя незалежна судово-експертна лабораторія, а федеральні формування Федерального відомства у кримінальних справах мають власні підрозділи для проведення спеціальних експертиз та досліджень, а також свої бази даних криміналістично значимої інформації [133, с.7].

Заслуговує на увагу Kriminalistisches Institut (Інститут криміналістичних досліджень), що є провідною науково-дослідною установою німецької кримінальної поліції. Він підтримує зусилля федеральних органів поліції й поліції земель у боротьбі зі злочинністю, надаючи послуги в таких сферах діяльності: проведення криміналістичних і кримінологічних досліджень; розробка поліцейських методик; навчання та підвищення кваліфікації співробітників Федерального відомства у кримінальних справах. Інститут забезпечує проведення всебічних науково-практичних досліджень і впровадження сучасних технологій поліцейської діяльності. У його функції входить виявлення найбільш уразливих місць у сфері боротьби зі злочинністю та розробка і впровадження разом з досвідченими практиками заходів та інноваційних програм, спрямованих на вдосконалення діяльності правоохоронних органів [133, с.9].

Kriminaltechnische Institut (Техніко-криміналістичний інститут) забезпечує всебічну наукову та координуючу допомогу в розкритті злочинів і представленні доказів у суді. Інститут має у своєму розпорядженні передові технології для проведення судових експертиз, найсучаснішу криміналістичну

техніку та науковий потенціал співробітників. Робота даного Інституту має яскраво виражену науково-дослідну спрямованість, що проявляється в удосконаленні методик проведення експертних досліджень при розкритті злочинів. У штаті наукової установи перебуває близько 325 співробітників, які представляють більш ніж 60 професій – балісти, лінгвісти, фізики, хіміки, біологи, психологи тощо. Щорічно співробітниками установи проводиться понад 10 тис. різних експертиз за запитами підрозділів кримінальної поліції ФРН, а також їхніх колег з інших країн. Інститут активно співпрацює з аналогічними підрозділами інших країн у складі Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI). Техніко-криміналістичний інститут є відповідальним за підтримку стандартів криміналістичної техніки Федерації й земель на високому рівні.

До числа важливих завдань Техніко-криміналістичного інституту відноситься навчання й підвищення кваліфікації співробітників німецької поліції, у тому числі в галузі криміналістичної техніки. У Німеччині техніко-криміналістичні підрозділи представлені у всіх 16 управліннях кримінальної поліції федеральних земель. У земельних поліціях проводиться переважна частина криміналістичної роботи. Залежно від тяжкості і складності злочинів і наявних ресурсів до роботи залучаються техніки-криміналісти районних відділень земельних поліцій або поліцейських структур вищого рівня. Вони на місці здійснюють основні криміналістичні дослідження та готують матеріали для подальшого проведення експертиз. У Німеччині поширена практика, коли проведення повторної експертизи може здійснюватися в іншій федеральній землі або Федеральному відомстві у кримінальних справах.

Zentrale kriminalpolizeiliche Dienste (Центральна кримінально-поліцейська служба) здійснює оперативне забезпечення всіх поліцейських підрозділів країни. За своїм функціональним призначенням – оперативно-тактичний центр поліцейської діяльності в державі. Сюди надходять найбільш важливі дані про злочини та злочинців, які концентруються та аналізуються в різних

інформаційних базах. У підрозділі працюють фахівці, що забезпечують криміналістичне супроводження огляду місця події.

Примітно, що криміналісти Техніко-криміналістичного інституту в Німеччині не виїжджають на місця подій зі своєї ініціативи, для цього їх повинні запросити правоохоронці тієї землі, де відбувся злочин. У виняткових випадках (за прямою вказівкою МВС ФРН, федерального прокурора або дорученням судового слідчого) співробітники здійснюють техніко-криміналістичне забезпечення розслідування конкретного злочину, але в тісному контакті з кримінальною поліцією землі [133, с.14].

Таким чином, можна констатувати, що під час реформування Експертної служби МВС України у 2014 році був обраний підхід, що має ознаки практики судово-експертної діяльності Німеччини, а саме у частині, що стосується розмежування функцій з проведення судових експертиз й техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування. Однак, традиційно у Німеччині судово-експертні підрозділи перебувають у структурі правоохоронної системи, й безпосередньо – поліції.

Сьогодні все частіше звучать ідеї про скасування «монополії» на проведення криміналістичних експертиз державними судово-експертними установами. Країною, яка пішла таким шляхом, є Великобританія.

Експертно-криміналістична служба Великобританії (The Forensic Science Service – FSS) раніше була державною установою МВС Великобританії, яка надавала послуги судово-криміналістичної експертизи для поліції й державних органів Англії та Уельсу, а також для інших країн.

Уряд Великобританії оголосив закриття FSS у грудні 2010 року, посиляючись на щомісячні затрати у розмірі 24 мільйони фунтів за рік. FSS було остаточно закрито 31 березня 2012 року. При цьому вирішено зберегти архіви FSS – зібрання документів розслідувань, судових справ, бази даних ДНК та інші матеріали.

Впродовж десятиліть у Англії та Уельсі судово-експертні установи працювали в усталеному режимі. Історично саме FSS займав більшу частку

ринку експертно-криміналістичних послуг. Крім того, деякі поліцейські лабораторії судової експертизи не змогли акредитуватись згідно зі стандартом якості (ISO 17025). За таких умов урядом був обраний шлях обрання або комерційних фірм або поліцейських лабораторій, з метою проведення відповідних судових експертиз [133, с.17].

Закриття FSS надало можливість підтримати регулювання ринку судово-експертних послуг для забезпечення конкуренції між його відповідними учасниками. В останні десятиліття послідовна політика Уряду призвела до створення у Великобританії ринку незалежних провайдерів (підприємств, установ, організацій, що надають експертні послуги).

Фахівці відзначають і деякі позитивні аспекти появи конкурентів у FSS, наприклад: економія витрат на утримання поліції, включаючи скорочення операційних витрат та зниження витрат шляхом поліпшення ціноутворення; значне прискорення темпів розслідувань через зменшення часу на процес обробки звернень (від декількох тижнів до декількох днів) та виникнення можливості стандартизації системи оцінки швидкості обробки звернень; систематизація видів робіт, сприяння узгодженості служб та можливість порівняння якості послуг різних провайдерів [133, с.18].

Таким чином, слід висловити точку зору, яка стосується в цілому позитивної оцінки щодо розширення можливості залучення різних суб'єктів судово-експертної діяльності до вирішення завдань правоохоронної сфери. Однак, слід передусім подбати про рівень вказаних суб'єктів, їх відповідність високим міжнародним стандартам й контроль за їх дотриманням.

Характеризуючи судово-експертну систему Литви, слід відзначити, що у країні діє інституціональна судово-експертна система, оскільки більшість судових експертиз проводяться чотирма державними судово-експертними установами – Судово-експертним науковим центром Литви (FSCL) Міністерства юстиції, Судово-експертним науковим центром литовської поліції (FSCLP), Державною судово-експертною медичною службою

(SFMS) і Державною судово-експертною психіатричною службою (SFPS) Міністерства охорони здоров'я Литовської Республіки.

Уся судово-експертна діяльність регулюється процесуальними законами й Законом про судову експертизу. Формування політики та стратегії судово-експертної діяльності перебуває під юрисдикцією Міністерства юстиції. Також процесуальні закони й Закон про судову експертизу вводять дві додаткові юридичні установи – реєстратора судових експертів і Координаційну раду судово-експертної діяльності. Реєстр судових експертів включає 375 судових експертів з державного та приватного секторів, які виконують 68 видів судових експертиз. У країні налічується близько 290 судових експертів і 85 приватних експертів. Останні в основному проводять три види судових експертиз – з будівництва, оцінювання майна та аудиту.

Така система судово-експертної діяльності, на думку литовських вчених, має ряд переваг. Перш за все – гармонізація судових експертиз, стандартизація методик, акредитація, наявність мінімальних стандартів щодо кваліфікації та компетентності судового експерта, упровадження у судово-експертну практику стандартів ЄС, публічність Реєстру судових експертів. Важливо, що існуюча система (до якої й прагне Україна – О.Л.) узгоджується з висновками Ради про бачення Європейської судово-експертної науки до 2020 року, включаючи створення Європейського судово-експертного наукового простору та розвиток інфраструктури судово-експертної науки в Європі [217, с.31].

У практиці Литви, як й інших досліджуваних європейських країн, позитивним є традиційне визнання еквівалентності судово-експертної діяльності правоохоронних органів із метою уникнення дублювання зусиль через невизнання доказів у силу технічних і якісних відмінностей та для з метою істотного скорочення часу, що витрачається у процесі розслідування злочинів із транскордонним компонентом.

Крім того, у Литві ці положення реалізуються на кількох рівнях. Наприклад, судові експерти з держав-членів ЄС можуть вільно надавати такі послуги у Литві. Тільки вони повинні бути визнані судовими експертами

відповідно до правил цієї держави-члена. Також, у разі необхідності, особа, яка має статус судового експерта в іншій державі, з яким Литва має договір про надання юридичної допомоги, може бути призначена судовим експертом. Відповідно, регулюється механізм визнання іноземних судових експертів у Литві [217, с.31].

У зв'язку із зазначеним, слід підкреслити прогресивний досвід країн ЄС щодо визнання висновків експертів джерелом доказів під час досудового розслідування, судами іноземних держав та міжнародними судовими установами за умови дотримання визначених співтовариством вимог.

На нашу думку, слід звернути увагу й на судово-експертну діяльність Латвії. У державі на законодавчому рівні регламентований та ефективно функціонує реєстр методів судових експертиз та реєстр судових експертів. Вказані реєстри веде Рада судових експертів. Працюють як державні, так і приватні судові експерти. Однак, приватні експерти не мають права проводити більшість криміналістичних, судово-медичні та судово-психіатричні експертизи. До всіх кандидатів у судові експерти висуваються наступні вимоги: пройдена підготовка з акредитованої програми навчання по обраній спеціальності у вищому навчальному закладі; є професійні знання й досвід судового експерта (пройдено стажування); володіння державною мовою на високому рівні; добра репутація. За умови успішної здачі кваліфікаційного іспиту і сплати коштів за сертифікат, претендент отримує сертифікат судового експерта. Сертифікат видається на п'ять років [143, с.41].

Згідно Постанови Кабінету Міністрів Латвії №835 «Положення про список установ судових експертиз і класифікатор спеціальностей судових експертів» визначені наступні установи судових експертів: Управління криміналістики Державної поліції; Експертна служба Головного управління державної прикордонної служби; Державне бюро судових експертиз; Державний центр судово-медичних експертиз; Державне об'єднання психоневрологічної лікарні; Державне об'єднання психіатрії та наркології [143, с.42].

Розглянемо деякі аспекти судово-експертної діяльності Польщі – країни, близької там територіально й ментально, яка вже реалізувалася як повноцінний член ЄС, інтегрувалася у суспільні процеси європейської спільноти.

У Польщі працюють Центральна криміналістична лабораторія та 17 регіональних лабораторій, що підпорядковуються Коменданту Поліції. Чисельний склад експертів становить 805 працівників, які щороку проводять близько 90 тис. досліджень, досліджуючи при цьому 1,2 млн. об'єктів. Чисельність офіцерів – спеціалістів з огляду місця події – є вдвічі більшою порівняно з експертами (1647 осіб), вони щорічно оглядають близько 210 тис. місць подій, вилучаючи при цьому 380 тис. об'єктів (слідів).

Експерти криміналістичних лабораторій приймають участь у проведенні оглядів місць подій, застосовують новітні методи дослідження за різними напрямками діяльності, здійснюють збирання, накопичення та використання баз даних ДНК і дактилоскопічного обліку, обмінюються цими базами даних між країнами-учасницями Європейського союзу щодо розшуку осіб за вчинення адміністративних і кримінальних правопорушень.

З метою системного контролю мігрантів у Європі Центральною лабораторією поліції Польщі, іншими країнами Євросоюзу, використовується система «Eurodac», що дозволяє здійснювати не тільки моніторинг мігрантів, а й перевірку на причетність їх до вчинення правопорушень на території цих країн завдяки вміщенню до її бази відбитків пальців рук, що є обов'язковою вимогою під час перетину кордону з метою в'їзду або виїзду. Зазначена система використовується і для обміну даними між країнами Євросоюзу.

Для проведення ідентифікації осіб за слідами рук, вилученими під час оглядів місць вчинення кримінальних правопорушень, а також відбитками палаців рук у дактилоскопічних картах на осіб, затриманих за адміністративні або кримінальні правопорушення, використовується автоматизована дактилоскопічна ідентифікаційна система AFIS «Morpho». Для отримання відбитків пальців рук осіб переважно використовуються безфарбові («живі») сканери, паперовий варіант становить близько 15 %.

За роки існування AFIS «Morpho» тричі оновлювалася. Крім цього, у 2014 році було додатково встановлено модуль Інтерполу, а в 2015 – модуль «Eurodac». У воєводствах Польщі для реєстрації та отримання відбитків пальців рук використовуються 423 безфарбові «живі» сканери, а для перевірки даних на осіб – «Morpho Rapid» – так звані долонні сканери.

На відміну від бази даних ДНК-профілів, у дактилоскопічних картах і реєстраційних картках слідів рук взагалі відсутні персональні дані, є лише ID номери, що значно спрощує роботу з такими даними відповідно до законів «Про захист персональних даних», «Про інформацію» та ін. Повна інформація зберігається за місцем реєстрації (дактилоскопіювання) особи та в міграційній службі. Дактилоскопічний облік використовується і для соціального захисту, зокрема для запобігання подвійному отриманню соціальної допомоги тощо.

Водночас у рамках Програми «Horizon 2020» на території Євросоюзу вирішується питання щодо інтеграції баз даних ДНК-профілів, дактилоскопічного обліку з можливістю розміщення додаткової інформації (фотографій, зображень, наявності зброї тощо).

ДНК-профілі реєструються в Національній базі даних ДНК відповідно до рішення правоохоронних органів (поліції, прокуратури, Агентства внутрішньої безпеки, прикордонної служби, військової поліції, Центрального антикорупційного бюро, митної служби) або суду, що здійснює розслідування конкретної кримінальної справи.

З 2013 року Польща бере участь у міжнародному обміні даними ДНК відповідно до рішень Prüm. З цією метою було встановлено Національний контактний центр (NCP) для автоматизованого обміну даними, забезпечено оперативний захищений доступ до Національної бази даних ДНК для інших учасників обміну, внесено зміни до законодавства відповідно до положень рішень Prüm, вдосконалено рівень захисту даних, що відповідає Європейським директивам, та проведено низку інших важливих заходів [132].

Досвід, який стосується запровадження до вирішення завдань судово-експертної діяльності нових досягнень науки і техніки, високого рівня

матеріально-технічного забезпечення, обміну криміналістично значущою інформацією, зокрема дактилоскопічною і даними ДНК-профілів, є важливим для вирішення завдань судово-експертної діяльності Експертної службою МВС України. Тому актуальним є вивчення питання щодо особливостей функціонування дактилоскопічних і генетичних баз даних у Польщі та інших країнах ЄС, використання досвіду польських колег у сфері законодавчого врегулювання функціонування дактилоскопічного обліку та ДНК-профілів в Україні, що є свідченням продовження співпраці Експертної служби МВС України з експертними підрозділами країн ЄС, у тому числі у рамках Програми співробітництва Східного партнерства.

Якщо розглядати окреслений напрям, слід наголосити на важливості матеріально-технічного забезпечення Експертної служби МВС України, постачання «на озброєння» останніх новинок науки і техніки.

Про підвищення ефективності судово-експертної діяльності шляхом удосконалення матеріально-технічного забезпечення неодноразово вказувалося вітчизняними дослідниками. Так, В.В. Ковальова за результатами проведених досліджень прийшла до висновку, що до одного із важливих напрямів підвищення ефективності діяльності судово-експертної служби МВС України є створення сучасної матеріально-технічної бази у вигляді апаратно-програмних засобів, які використовуються при проведенні судових експертиз. Тому поліпшення матеріально-технічної бази кожної судово-експертної установи – один з основних напрямів підвищення якості експертиз. У зв'язку з цим треба розробити диференційовану номенклатуру матеріально-технічного оснащення судово-експертних установ залежно від експертної спеціалізації і обсягу експертної і науково-дослідної роботи. Слід також приділити увагу забезпеченню необхідних умов для підвищення якості праці експерта, праця якого є специфічною, і тому необхідно розробити досконаліші форми організації праці експерта (наукову організацію праці експерта) [62, с.161].

Як зазначалося, обмін ДНК-профілями, проведення відповідних судових експертиз згідно єдиними міжнародними стандартами, є пріоритетним завданням для держав ЄС.

З даного питання Експертна служба МВС України постійно обмінюється досвідом із зарубіжними колегами. Так, у Німеччині у січні 2016 року працівники ДНДЕКЦ МВС України опанували секвенатор для ДНК-аналізу. Безпосередньо вони проходили навчання у спеціалізованому НІД тренінг-центрі Thermo Fisher Scientific (місто Дармштадт, Німеччина). Основна мета участі в заході полягала у набутті практичних навичок роботи з використання секвенатора для ДНК-аналізу «Ion PGM», який нещодавно було введено в експлуатацію лабораторії біологічних досліджень Державного центру. Під час навчання було відпрацьовано метод геномного секвенування мітохондріальної ДНК на приладі «Ion PGM». На відміну від методу фрагментного аналізу STR-локусів, що дозволяє досліджувати обмежену кількість локусів, цей метод дає можливість досягнути високої специфічності за рахунок аналізу значної кількості різноманітних ділянок ДНК. Найголовнішим результатом проведеної роботи стане перехід до активного використання можливостей секвенатора в експертній практиці під час проведення експертиз із дослідження мітохондріальної ДНК [154].

Питання незаконної міграції нині є особливо актуальним для країн Євросоюзу. Ідентифікацію осіб можна здійснювати за допомогою дактилоскопічних та/або генетичних баз даних, що функціонують у правоохоронних органах країн Євросоюзу. З метою покращення такої інтеграції ще у 2005 році в місті Прюм (Німеччина) кілька країн Євросоюзу уклали угоду про співробітництво в галузі боротьби з тероризмом, що передбачає поступове поєднання дактилоскопічних і генетичних баз даних країн-учасниць в одну мережу з можливістю швидкої перевірки інформації. Наразі таку угоду підписали 14 країн-членів ЄС. Щоб долучитися до мережі, необхідною умовою для будь-якої експертної установи є акредитація за міжнародними стандартами в галузі дослідження ДНК і дактилоскопії [197].

Міжнародний обмін досвідом відбувається й у «зворотному напрямі». Так, минулого року до Житомирського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України завітала іноземна делегація у складі представників Федеральної поліції Бразилії. Упродовж візиту житомирські експерти знайомили іноземних гостей з особливостями процесу ідентифікації відбитків пальців з використанням технологічного інструментарію автоматизованих дактилоскопічних ідентифікаційних систем «Сонда» і «Дакто–2000», які вже багато років поспіль перебувають на озброєнні підрозділів Експертної служби МВС України та приносять позитивні результати. Окрім особливостей використання автоматизованих дактилоскопічних ідентифікаційних систем, українські та бразильські експерти обговорили низку проблемних питань, що виникають у практичній експертній діяльності під час процесу ідентифікації відбитків пальців, а також стосуються організаційних, нормативних та інших аспектів роботи за напрямом дактилоскопічних досліджень [109].

Підсумовуючи, слід охарактеризувати судово-експертну діяльність в державах Європи і ще раз підкреслити досвід, що може бути запозичений Експертною службою МВС України.

Так, судово-експертна діяльність в державах Європи здійснюються в державних установах, які здебільшо організовані поліцією (Міністерством внутрішніх справ) і/або Міністерством юстиції. У деяких країнах судово-експертні установи існують також у поліції (Міністерство внутрішніх справ) та Міністерстві юстиції.

Так, європейськими країнами, у яких судово-експертні установи входять до складу Міністерства внутрішніх справ (поліції) є: Албанія, Австрія, Білорусь, Боснія і Герцеговина, Болгарія, Чорногорія, Данія, Фінляндія, Франція, Греція, Грузія, Хорватія, Італія, Кіпр, Чехія, Латвія, Литва, Угорщина, Македонія, Молдова, Німеччина, Норвегія, Польща, Румунія, Росія, Словаччина, Словенія, Іспанія, Сербія, Швеція, Швейцарія, Туреччина, Україна, Сполучене Королівство.

Європейськими країнами, у яких судово-експертні установи входять до складу Міністерства юстиції, є: Азербайджан, Естонія, Нідерланди, Ірландія, Литва, Росія, Україна.

Європейськими країнами, у яких судово-експертні установи входять до складу інших державних організацій, є: Вірменія (Незалежне національне бюро у складі Уряду Вірменії), Бельгія (Незалежний національний інститут у складі Уряду Бельгії), Грузія (Незалежне національне бюро у складі Уряду Грузії), Латвія (Незалежне національне бюро у складі Уряду Латвії), Румунія (Незалежне національне бюро у складі Уряду Румунії), Франція (судово-експертні інститути, що належать до жандармерії Франції), Італія (судово-експертні інститути італійських карабінерів), Польща (Бюро судової експертизи Агентства державної безпеки), Туреччина (Судово-експертний центр жандармерії Туреччини) [48, с.38].

Таким чином, у країнах Європи судово-експертна діяльність в основному сконцентрована у поліцейських установах. Хоча в літературі зустрічається й критика такого стану речей [48, с.37-40], однак така організація має й свої переваги, що стосуються професійного підходу й мінімізації вирішення організаційних питань, оперативності вирішення поставлених завдань.

За результатами аналізу інформації, слід виділити загальні тенденції розвитку судово-експертної діяльності державах Європейського Союзу:

- представлено дві основні організаційні форми експертно-криміналістичної діяльності: для першої з них визначальним моментом є орієнтація на спеціалізовані (у тому числі судово-експертні) установи, для другої – орієнтація на конкретних фахівців, які включені до списків судових експертів або отримали ліцензію на право проведення судової експертизи;

- у більшості країн лише державні спеціалізовані установи можуть проводити освітні та тренувальні програми з підготовки судових експертів;

- у європейських державах є як мінімум одна судово-експертна установа, причому в таких державах, як Латвія та Литва, існують дві основні структури

експертно-криміналістичних установ, одна з яких підпорядкована міністерству юстиції, інша – міністерству внутрішніх справ;

- в одних країнах система експертно-криміналістичних установ формується при міністерстві юстиції, в інших державні експертні служби перебувають у підпорядкуванні спеціальних правоохоронних (поліцейських) відомств або реформуються в напрямку комерціалізації та приватизації сфери цих послуг;

- всі без винятку судово-експертні установи та криміналістичні підрозділи досліджених країн значну увагу приділяють контролю за дотриманням якості при наданні судово-експертних послуг;

- в судово-експертних установах розглянутих держав поєднується як практична складова, так і науково-дослідна й освітня діяльність;

- активне впровадження новітніх науково-технічних засобів і методи розкриття та розслідування злочинів у діяльність експертно-криміналістичних служб;

- в окремих європейських країнах судові експерти також одночасно є і офіцерами поліції. В цілому дана ситуація не викликає сумнівів з точки зору дотримання законності та виправдана з огляду на ефективність застосування криміналістичних засобів і методів розкриття та розслідування злочинів [133, с.54-55].

Таким чином, за результатами проведених досліджень, виокремлено такі тенденції розвитку судово-експертної діяльності, що певною мірою узгоджуються із вітчизняною практикою:

- здійснення судово-експертної діяльності як судово-експертними підрозділами, так і окремими компетентними судовими експертами;

- надання переваги державним спеціалізованим установам у проведенні експертиз під час кримінального провадження та у підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації судових експертів;

- обов'язкова наявність у структурі міністерства внутрішніх справ (поліції) судово-експертної установи;

- контроль за дотриманням якості та відповідних стандартів при здійсненні судово-експертної діяльності;
- високий рівень матеріально-технічного забезпечення судово-експертних підрозділів, застосування нових досягнень науково-технічного прогресу;
- обмін криміналістично значущою інформацією з метою вирішення завдань судово-експертної діяльності;
- визнання висновків експертів європейських держав джерелом доказів під час досудового розслідування, судами іноземних держав та міжнародними судовими установами;
- поєднання у судово-експертних установах практичної, науково-дослідної та навчально-методичної складової.

Важливим й потребує постійного контролю є проблема відповідності експертних методик Експертної служби МВС України міжнародним стандартам та практиці розвинених європейських держав (згідно міжнародному стандарту ДСТУ ISO/IEC 17025:2006). Наголошується на необхідності їх подальшого удосконалення та гармонізації.

Таким чином, основними напрямками удосконалення судово-експертної діяльності Експертної служби МВС України відповідно до результатів вивчення судово-експертної практики держав Європейського союзу, є:

- гармонізація законодавства України, практики його реалізації відповідно до міжнародних стандартів та досвіду європейських держав у сфері судово-експертної діяльності (95,4 % судових експертів, Додаток А);
- приведення методик експертних досліджень відповідно до міжнародних стандартів, їх уніфікація із методиками європейських держав (96,2 %);
- застосування новітніх досягнень науки і техніки (100 %);
- визнання висновків експертів джерелом доказів під час досудового розслідування, судами іноземних держав та міжнародними судовими установами (100 %).

Висновки до розділу 2

Важливе значення для забезпечення міжнародного співробітництва має набуття у 2002 році Експертною службою МВС України, а саме Державним науково-дослідним експертно-криміналістичним центром (ДНДЕКЦ) МВС України членства у Європейській мережі судово-експертних установ (ENFSI), яка об'єднує 68 провідних експертно-криміналістичних установ з 36 країн Європи. Сьогодні це лабораторії таких держав як: Австрія, Азербайджан, Бельгія, Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Данія, Естонія, Ірландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Македонія, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща, Росія, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, Сполучене Королівство. Туреччина, Угорщина, Україна, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Чорногорія, Швейцарія, Швеція.

До складу ENFSI входять Комітет з якості та кваліфікації (QCC), Європейська академія судово-експертної науки (EAFS), Комітет робочих груп експертів (EWGC), утворений за напрямами судово-експертних досліджень.

ENFSI об'єднує виробничий, науковий та навчально-методичний потенціал судово-експертних установ європейських держав, забезпечує взаємодію з іншими судово-експертними установами, здійснює впровадження в експертну практику сучасних методик досліджень, підтримку високої компетентності судових експертів. Одне з головних завдань Експертної служби МВС України за даних умов полягає в забезпеченні міжнародних стандартів судово-експертної діяльності відповідно до вимог ENFSI.

Членство в ENFSI Експертної служби МВС України (ДНДЕКЦ МВС України) має важливе значення, оскільки забезпечує визнання висновків українських судових експертів джерелом доказів під час досудового розслідування, судового розгляду в іноземних державах, міжнародними судовими установами; гарантує належний контроль за дотриманням якості проведення судових експертиз відповідно до міжнародних вимог (ДСТУ

ISO/IEC 17025:2006); полягає у використанні єдиних експертних методик, що відповідають міжнародним стандартам; сприяє підвищенню ефективності результатів судово-експертної діяльності за взаємодії із світовими та європейськими судово-експертними установами; забезпечує здійснення постійного моніторингу новітніх розробок з метою підвищення ефективності судово-експертної діяльності Експертної служби МВС України.

Вивчено особливості здійснення судово-експертної діяльності у державах Європейського Союзу: Федеративної Республіки Німеччина, Великобританії, Польщі, Латвії та Литві.

За результатами проведених досліджень, виокремлено такі тенденції розвитку судово-експертної діяльності, що певною мірою узгоджуються із вітчизняною практикою та можуть бути запозичені Експертною службою МВС України для подальшого удосконалення: здійснення судово-експертної діяльності як судово-експертними підрозділами, так і окремими компетентними судовими експертами; надання переваги державним спеціалізованим установам у проведенні експертиз під час кримінального провадження та у підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації судових експертів; обов'язкова наявність у структурі міністерства внутрішніх справ (поліції) судово-експертної установи; контроль за дотриманням якості та відповідних стандартів при здійсненні судово-експертної діяльності; високий рівень матеріально-технічного забезпечення судово-експертних підрозділів, застосування нових досягнень науково-технічного прогресу; обмін криміналістично значущою інформацією з метою вирішення завдань судово-експертної діяльності; визнання висновків експертів європейських держав джерелом доказів під час досудового розслідування, судами іноземних держав та міжнародними судовими установами; поєднання у судово-експертних установах практичної, науково-дослідної та навчально-методичної складової.

РОЗДІЛ 3. ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

3.1. Проведення судової експертизи у порядку міжнародної правової допомоги Експертною службою МВС України

Слід навести влучні слова В.В. Тіщенко про те, що використання спеціальних знань у кримінальному провадженні сприяє як безпосередньому отриманню доказів, так і створенню необхідних умов для їх виявлення, фіксації, дослідження й належного використання на досудовому розслідуванні та в судовому розгляді [149, с. 46].

На думку сучасних фахівців, спеціальні пізнання використовуються в міжнародному кримінальному процесі в таких формах: проведення судової експертизи за запитом (зверненням) іноземної держави; проведення судової експертизи у міжнародному суді; проведення судової експертизи на місці експертами або експертною комісією; надання висновків у кримінальних справах фахівцями; консультування з питань, що потребують спеціальних пізнань; надання спеціалістами допомоги при проведенні слідчих дій; надання спеціалістами допомоги при оцінці доказів [90, с. 55].

Прийняття нового кримінального процесуального законодавства України врегулювало ряд питань міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, визначило його основні форми. Зокрема, розглядаючи досудове розслідування, слід вказати такі з них: 1) міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій (гл. 43 КПК України); 2) видача осіб, які винили кримінальне правопорушення (екстрадиція) (гл. 44 КПК України); 3) кримінальне провадження у порядку перейняття (гл. 45 КПК України).

Традиційно найбільш поширеною формою міжнародного співробітництва під час кримінального провадження є міжнародна правова допомога.

Міжнародна правова допомога тлумачиться як проведення компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або виконання вироку, ухваленого судом іншої країни чи міжнародною судовою установою.

Аналізуючи запропоновану дефініцію «міжнародна правова допомога», вчені виділяють такі його ознаки: специфічний суб'єктний склад (виключно компетентні органи держави); специфічний фактичний склад (проведення компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для іншої держави); мета полягає у наданні допомоги в досудовому розслідуванні, судовому розгляді або у виконанні вироку, ухваленого судом іншої держави чи міжнародною судовою установою [92, с. 10].

Нормативно-правовою базою, що регулює цей інститут кримінального процесу, є: Глава 43 (ст.ст. 551–572) КПК України, Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року [42, с. 112-232] та інші багатосторонні й двосторонні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Так, відповідно до ст. 561 КПК України на території України з метою виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги можуть бути проведені будь-які процесуальні дії, передбачені КПК України або міжнародним договором. Наприклад: допит учасників кримінального процесу; виїмка (тимчасовий доступ до речей і документів), обшук; пред'явлення для впізнання особи та предметів; вилучення речових доказів; відібрання зразків для експертного дослідження, проведення експертизи.

Якщо для виконання запиту компетентного органу іноземної держави необхідно провести процесуальну дію, виконання якої в Україні можливе лише з дозволу прокурора або суду, така дія здійснюється лише за умови отримання відповідного дозволу в порядку, передбаченому ч. 1 ст. 562 КПК України.

Таким чином, у межах міжнародної правової допомоги на під час досудового розслідування можуть бути проведені будь-які процесуальні дії, передбачені КПК України або міжнародними договорами. Вивчення матеріалів слідчої та судової практики свідчить про їх різноманітність. Переважно до запитуваних дій відносяться:

1) надання інформації (довідкової та отриманої у результаті перевірки та різними криміналістичними обліками); характеризуючих матеріалів про особу; інформації про громадянство особи, про перетин державного кордону; даних стосовно транспортного засобу та його власника; відомостей про реєстрацію юридичної особи тощо;

2) здійснення заходів з встановлення місцезнаходження особи, транспортного засобу, юридичної особи;

3) процесуальні дії: вручення документів; передача предметів; визнання потерпілим; з'ясування питання про пред'явлення цивільного позову і визнання цивільним позивачем; пред'явлення обвинувачення, а також слідчі дії: допит свідків, потерпілих, підозрюваних, обвинувачених; пред'явлення для впізнання; обшук; виїмка; одержання зразків для порівняльного дослідження (зразків почерку, зразків слини, відбитків пальців рук); проведення експертизи; зняття інформації з каналів зв'язку [209, с. 270].

Підкреслимо, що наведеному переліку, у контексті власного дослідження, прискіплива увага буде звернена на проведення судової експертизи.

Дослідженню різних аспектів проведення процесуальних дій на підставі запиту про надання міжнародної правової допомоги, інших питань міжнародного співробітництва, присвячені праці Ю.П. Аленіна, О.І. Виноградової, О.Г. Волеводза, Т.С. Гавриш, С.Є. Єркенова, О.А. Калганової, В.С. Кузьмічова, І.В. Лешукової, А.Г. Маланюка, П.Г. Назаренка, М.І. Пашковського, А.С. Сизоненка, М.І. Смирнова, Л.Д. Удалової та інших вчених.

Судова експертиза (ст. ст. 242-245 КПК України) має важливе значення для встановлення обставин кримінального провадження. Висновки судових експертиз є джерелами доказів (ч. 2 ст. 84 КПК України) і засобом доказування (ч. 2 ст. 93 КПК України) [149, с. 45].

Для того, щоб отримати/надати міжнародну правову допомогу у формі проведення судової експертизи, необхідно враховувати такі загальні положення:

- наявність правової бази між Україною та державою, з якою потрібно вирішити питання правової допомоги;
- положення цих угод та сферу застосування;
- при наявності угоди потрібно звернути увагу на застереження, які були зроблені державами при ратифікації;
- центральний орган, на який покладено повноваження по виконанню клопотань; вимоги угоди щодо змісту клопотання та супровідних матеріалів;
- вимоги угоди щодо мови, якою складаються клопотання та супровідні документи;
- механізм передачі клопотання іноземній державі;
- терміни [123, с. 121].

Таким чином, судова експертиза у порядку міжнародної правової допомоги проводиться Експертною службою МВС України згідно ст. 561 КПК України та відповідно до положень міжнародних договорів України.

У роботі ми вже зазначали про дотримання багатосторонніх міжнародних договорів з питань боротьби зі злочинами міжнародного характеру, які регламентують окремі питання судово-експертної діяльності при вирішенні поставлених завдань (наприклад, Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року з Протоколами до неї [63, с. 554-606]), багатосторонніх міжнародних договорів з питань міжнародної правової допомоги та інших форм міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, які визначають проведення судової експертизи у порядку міжнародної правової допомоги, залучення експертів до суду іноземної

держави, проведення допиту експерта за допомогою відео- та телефонної конференції (Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 року з Додатковим протоколом 1978 та Другим додатковим протоколом 2001 року до неї [42, с. 12-232]), двосторонніх міжнародних договорів з питань міжнародної правової допомоги та інших форм міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні з окреслених питань.

Міжнародне співробітництво у формі проведення судової експертизи регламентується й іншими міжнародними договорами України. Так, ст. 6 Мінської конвенції 1993 року із Протоколом 1997 року (укладена між державами СНД, Україна є її учасницею) визначає, що «Договірні Сторони надають одна одній правову допомогу шляхом виконання процесуальних та інших дій, передбачених законодавством запитованої Договірної Сторони, у тому числі проведення експертизи» [64, с. 463-497].

Згідно ст. 3 Договору між Україною та Республікою Куба про правові відносини та правову допомогу в цивільних та кримінальних справах 2003 року, правова допомога охоплює виконання процесуальних дій, що передбачені законодавством запитованої Договірної Сторони, зокрема й проведення експертиз [36].

Законом України «Про судову експертизу» 1994 року [120], ст. 22, передбачено, що міжнародне співробітництво у галузі судової експертизи може здійснюватися у формі проведення судової експертизи за дорученням відповідного органу чи особи іншої держави, з якою Україна має угоду про взаємну правову допомогу і співробітництво.

Однак, за відсутності угоди, слід при вирішенні окреслених питань керуватися принципом взаємності.

Згідно ст. 548 КПК України, запит (доручення, клопотання) про міжнародне співробітництво складається органом, який здійснює кримінальне провадження, або уповноваженим ним органом згідно з вимогами КПК України та відповідного міжнародного договору України.

Запит і долучені до нього документи складаються у письмовій формі, засвідчуються підписом уповноваженої особи та печаткою відповідного органу.

Запит і долучені до нього документи супроводжуються засвідченням у встановленому порядку перекладом мовою, визначеною відповідним міжнародним договором України, а за відсутності такого договору – офіційною мовою запитуваної сторони або іншою прийнятною для цієї сторони мовою.

Запит надсилається за кордон поштою, а в невідкладних випадках електронним, факсимільним або іншим засобом зв'язку. У такому разі оригінал запиту надсилається поштою не пізніше трьох днів з моменту його передання електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку.

Уповноважений (центральний) орган України може прийняти до розгляду запит, який надійшов від запитувачої сторони електронним, факсимільним або іншим засобом зв'язку. Виконання такого запиту здійснюється виключно за умови підтвердження надіслання або передачі його оригіналу. Направлення компетентному органу іноземної держави матеріалів виконання запиту можливе тільки після отримання українською стороною оригіналу запиту.

Відповідно до КПК України (ст. 552), зміст та форма запиту про міжнародну правову допомогу повинні відповідати вимогам Кодексу або міжнародного договору України, що застосовується у конкретному випадку. Запит повинен містити:

- 1) назву органу, який звертається за допомогою, та компетентного органу запитуваної сторони;
- 2) посилання на відповідний міжнародний договір або дотримання засади взаємності;
- 3) найменування кримінального провадження, щодо якого запитується міжнародна правова допомога;
- 4) стислий опис кримінального правопорушення, що є предметом кримінального провадження, та його правову кваліфікацію;
- 5) відомості про повідомлену підозру, обвинувачення з викладенням повного тексту відповідних статей КК України;

б) відомості про відповідну особу, зокрема її ім'я та прізвище, процесуальний статус, місце проживання або перебування, громадянство, інші відомості, які можуть сприяти виконанню запиту, а також зв'язок цієї особи із предметом кримінального провадження;

7) чіткий перелік запитуваних процесуальних дій та обґрунтування їхнього зв'язку із предметом кримінального провадження;

8) відомості про осіб, присутність яких вважається необхідною під час виконання процесуальних дій, і обґрунтування цієї необхідності;

9) інші відомості, які можуть сприяти виконанню запиту, або передбачені міжнародним договором чи вимогою компетентного органу запитуваної сторони.

У загальному, подібні вимоги до запиту (доручення, прохання, як визначено іншими джерелами), передбачені міжнародними договорами України. Однак, існують й додаткові вимоги, які повинні бути враховані у кожному конкретному випадку, які відображені у міжнародних договорах, а також заявах та застереженнях, що були зроблені при ратифікації.

Хочемо підкреслити, що вимоги до запиту про надання міжнародної правової допомоги не передбачають визначення його виконавця. З даного питання у літературі обговорюється можливість визначення слідчим, який призначає експертизу, виконавця запиту, вибору експертної установи за межами держави [55, с. 150].

Однак, слід зауважити, що питання визначення безпосереднього виконавця запиту – конкретної іноземної експертної установи (експерта), не передбачено ні міжнародними договорами, ні національним законодавством держав. Вивчення слідчої практики свідчить, що питання щодо визначення експертної установи (експерта), що буде проводити експертизу на підставі запиту про надання міжнародної правової допомоги, вирішується центральним (уповноваженим) органом запитуваної держави згідно міжнародних договорів, національного законодавства, практики вирішення подібних питань. Отже, за умови міжнародної правової допомоги, центральний (уповноважений) орган, а

за умови безпосереднього порядку зносин – компетентний орган, що набуває статусу уповноваженого, визначає виконавця – тобто, установу (особу), що має право проводити експертизу на підставі запиту про надання міжнародної правової допомоги [209, с. 283].

Проводячи судову експертизу за запитом про міжнародну правову допомогу, у кожному випадку необхідно враховувати норми міжнародних договорів та національного законодавства. Більшість міжнародних договорів з питань надання правової допомоги передбачають загальне правило, відповідно до якого при виконанні запиту про надання правової допомоги запитувана сторона застосовує законодавство своєї держави. На прохання запитуючої сторони запитувана держава може застосувати процесуальні норми запитуючої сторони, якщо вони не суперечать законодавству запитуваної договірної сторони [136, с. 48-49]. Це передбачено ч. 4 ст. 4, п. 2 ч. 1 ст. 558 КПК України.

Слід зауважити, що на даний час проведення процесуальних дій у межах міжнародної правової допомоги супроводжується рядом складнощів. Проблемні питання обумовлені відмінностями процесуального законодавства держав, з якими відбувається співробітництво; відносно новим інститутом міжнародної правової допомоги у кримінальному процесі України та недостатнім досвідом практичних співробітників з вирішення таких питань; відсутністю необхідних криміналістичних рекомендацій з ефективного проведення процесуальних дій та ін. [207, с. 96-97].

Згідно ч.1–2 ст. 558 КПК України «Порядок виконання запиту (доручення) про міжнародну правову допомогу на території України», центральний орган України щодо міжнародної правової допомоги або орган, уповноважений здійснювати зносини відповідно до ч.3 ст. 545 КПК України, за результатами розгляду запиту компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу приймає рішення щодо:

- 1) доручення його виконання органу досудового розслідування, прокуратури або суду з одночасним вжиттям заходів щодо забезпечення умов конфіденційності;

2) можливості виконання запиту із застосуванням законодавства іноземної держави;

3) відкладення виконання, якщо це може перешкоджати кримінальному провадженню на території України, або погоджує з компетентним органом іноземної держави можливість виконання запиту на певних умовах;

4) відмови у виконанні запиту з підстав, передбачених ст. 557 КПК України;

5) можливості виконання запиту, якщо витрати на таке виконання явно перевищуватимуть завдану кримінальним правопорушенням шкоду або явно не відповідатимуть тяжкості кримінального правопорушення (якщо це не суперечить міжнародному договору України);

6) вчинення інших дій, передбачених міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Запит компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу виконується упродовж одного місяця з дати його надходження до безпосереднього виконавця. За необхідності виконання складних та великих за обсягами процесуальних дій, у тому числі таких, що потребують погодження прокурора або можуть бути проведені лише на підставі ухвали слідчого судді, строк виконання може бути продовжений центральним органом України або органом, уповноваженим здійснювати зносини з компетентними органами іноземної держави відповідно до ч. 3 ст. 545 КПК України.

Акцентуємо увагу на зобов'язання українських компетентних органів виконати запит компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу упродовж одного місяця. Як свідчить вивчення емпіричних джерел, виконання такого зобов'язання сьогодні викликало ряд проблемних невіршених питань. До речі, Кримінально-процесуальний кодекс 1960 року зі змінами і доповненнями строк виконання запиту про міжнародну правову допомогу не регламентував, відсутні відповідні положення й за текстом міжнародних договорів (загальноприйнятим для міжнародної спільноти є використання терміну «розумний строк»). Тому на практиці, у зв'язку з

об'єктивною складністю якісного виконання запиту про міжнародну правову допомогу, досить часто допускаються порушення вказаного терміну. Проблемним є й те, що для продовження вказаного строку як підстава наводиться формулювання «за необхідності виконання складних та великих за обсягами процесуальних дій...», що вже по суті є оцінним й може по-різному тлумачитися суб'єктом продовження терміну виконання запиту про міжнародну правову допомогу.

У свою чергу, Тимчасова інструкція з організації, проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, що затверджена наказом Експертної служби МВС України від 11 листопада 2016 р. № 64н. [144], у пункті 15 визначає, що «Строк проведення судової експертизи або експертного дослідження встановлюється директором, заступником директора ДНДЕКЦ, НДЕКЦ або керівником відповідного відділу (сектору) залежно від складності дослідження з урахуванням наявного навантаження працівника у межах:

до 10 робочих дій – щодо матеріалів, які відносяться до категорії простих досліджень;

до 20 робочих днів – щодо матеріалів, які відносяться до категорії середньої складності досліджень;

від 30 до 120 робочих днів – щодо матеріалів, які відносяться до категорії складних та особливо складних досліджень.

У разі значного завантаження експерта та знаходження у нього виконанні одночасно понад десяти експертиз або меншої кількості, якщо вони складні, вказані терміни можуть бути переглянуті або встановлені додатково з урахуванням необхідного реального (розумного) часу на їх виконання».

Отже, логічним є висновок, що запит про міжнародну правову допомогу не може бути виконаний у місячний термін у випадку проведення складних та особливо складних судових експертиз. У даному випадку ми ведемо мову про суперечність (колізію) законодавства. Зрозуміло, що КПК України має вищу юридичну силу, ніж відомчий наказ. Однак, виходячи із аналізу судово-

експертної практики, яка цілком узгоджується із нормативно визначеними термінами проведення судових експертиз, слід удосконалити кримінальне процесуальне законодавство України.

Таким чином, виходячи із проведених теоретичних та емпіричних досліджень, сформулюємо пропозицію щодо удосконалення КПК України наступного змісту. У зв'язку із значними затратами часу на проведення складних або особливо складних судових експертиз (відповідно п. 15 Тимчасової інструкції з організації, проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби МВС України 2016 року), внести доповнення до ч. 2 ст. 558 КПК України, вказавши, що «запит компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу виконується упродовж одного місяця з дати його надходження до безпосереднього виконавця. За необхідності виконання складних або особливо складних судових експертиз, складних та великих за обсягами процесуальних дій, у тому числі таких, що потребують погодження прокурора або можуть бути проведені лише на підставі ухвали слідчого судді строк виконання може бути продовжений центральним органом України або органом, уповноваженим здійснювати зносини з компетентними органами іноземної держави відповідно до частини третьої статті 545 цього Кодексу». Дана пропозиція отримала позитивну оцінку (Додаток Б).

Отже, правовою підставою проведення судової експертизи Експертною службою МВС України у порядку міжнародного співробітництва є запит про міжнародну правову допомогу. Однак, попри начебто зрозумілість процедури й можливість ефективного вирішення завдань розслідування злочинів, як свідчить вивчення емпіричних джерел, проведення судової експертизи проводиться нечасто (4,6% судових експертів зіштовхувалися з такими випадками особисто або їм стали відомі такі випадки у результаті професійної діяльності (14,6%)). Однак, виходячи із актуальності розслідування злочинів міжнародного характеру, інших злочинів «з іноземним елементом», розробка теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо проведення судової

експертизи у межах міжнародної правової допомоги, є необхідною (85,4% (Додаток А)).

Проведення експертизи на підставі запиту про надання міжнародної правової допомоги дозволяє з'ясувати важливі обставини кримінального провадження, сприяє процесуальній та фінансовій економії. Наприклад, ряд експертиз у межах міжнародної правової допомоги були призначені українськими слідчими при розслідуванні гучної кримінальної справи «чорних трансплантологів». Відповідно, був складений запит (клопотання) про надання міжнародної правової допомоги (проведення судово-медичної експертизи) компетентними органами Республіки Молдова, Республіки Азербайджан та інших держав [26]. До запиту додавалася постанова слідчого про призначення вказаної експертизи із реквізитами, передбаченими КПК України та міжнародним договором, на підставі якого відбувається взаємодія [209, с. 283-285].

Проведення експертизи у ряді випадків пов'язано із переданням речових доказів, документів компетентним органам іноземної держави на підставі вказаного запиту про надання міжнародної правової допомоги.

Так, під час досудового розслідування виникають ситуації, коли речові докази, документи, інші предмети, що мають значення для встановлення обставин розслідуваного злочину, знаходяться за межами держави, в якій здійснюється кримінальне провадження. Міжнародними договорами та КПК України (ст. 549) встановлюється підстави витребування таких предметів з інших держав.

Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року визначає, що запитувана Сторона виконує, у передбаченій їй законодавством спосіб, будь-які судові доручення, які стосуються кримінальної справи і які надсилаються їй судовими властями запитуючої Сторони з метою забезпечення «передачі предметів, які являють собою речові докази» (ст. 3) [42, с. 112-232].

Мінська конвенція 1993 року із Протоколом 1997 року веде мову про надання правової допомоги шляхом виконання процесуальних та інших дій, передбачених законодавством запитуваної Договірної Сторони, зокрема: «вилучення та передачі речових доказів» (ст. 6) [64, с. 463-497].

Згідно ст. 549 КПК України, речові докази і документи, передані запитуваною стороною на виконання запиту (доручення, клопотання) компетентного органу України у порядку міжнародного співробітництва, зберігаються в порядку, встановленому КПК України для зберігання речових доказів та документів, і після закінчення кримінального провадження повертаються запитуваній стороні, якщо не було досягнуто домовленості про інше.

Деталізуючи порядок передачі предметів-речових доказів у межах міжнародної правової допомоги, слід вказати, що їх передачі передують проведення органами досудового розслідування України необхідних процесуальних, слідчих (розшукових) дій з метою їх виявлення та вилучення згідно з процесуальними вимогами та криміналістичними рекомендаціями.

Часто місцезнаходження предметів, що мають важливе значення для встановлення обставин вчинення злочину, невідомо, але є підстави вважати, що вони перебувають за кордоном. Це стосується й осіб, причетних до вчинення злочину. У таких випадках доцільно використовувати сприяння Інтерполу для їх розшуку. На цей аспект взаємодії ми звернемо увагу на змістом наступного підрозділу.

Координація діяльності з виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги у формі проведення судової експертизи, призначення належних виконавців тощо, є завданням центральних (уповноважених), компетентних органів запитуваної держави.

Згідно ст. 545 КПК України, центральним органом України є Генеральна прокуратура України, яка звертається із запитом про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час досудового розслідування та розглядає відповідні запити іноземних компетентних органів, крім досудового

розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України, яке у таких випадках здійснює функції центрального органу України. Міністерство юстиції України звертається із запитом судів про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час судового провадження та розглядає відповідні запити судів іноземних держав. Якщо КПК України або чинним міжнародним договором України передбачено інший порядок зносин, на визначений цими законодавчими актами орган поширюються повноваження, зазначені вище (мова йде про безпосередній порядок зносин компетентних органів).

Для визнання висновку експерта, отриманого в іноземній країні, джерелом доказів у кримінальному провадженні, важливими є положення ст. 550 КПК України, в якій йде мова про те, що документи, які направляються у зв'язку із запитом про міжнародне співробітництво, якщо їх складено, засвідчено у відповідній формі офіційною особою компетентного органу запитуючої сторони або запитуваної сторони і скріплено гербовою печаткою компетентного органу, приймаються на території України без додаткового засвідчення (легалізації) у разі, якщо це передбачено міжнародним договором України.

Відомості, які містяться в матеріалах (висновку експерта), отриманих у результаті виконання дій, передбачених у запиті, органами іноземної держави та за процедурою, передбаченою законодавством запитуваної держави, не потребують легалізації і визнаються судом допустимими, якщо під час їх отримання не було порушено засади справедливого судочинства, права людини і основоположні свободи.

Правовий статус учасників кримінального провадження в іноземній державі не потребує додаткового встановлення за правилами КПУ України.

Даний напрям потребує подальшої розробки, пов'язаний із реалізацією положень нового КПК України, враховує зростання проявів міжнародної

злочинності, забезпечує швидке, повне та неупереджене розслідування злочинів.

Таким чином, проведення судової експертизи Експертною службою МВС України на підставі запиту про надання міжнародної правової допомоги є прогресивним кроком, однією із форм реалізації міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності. При цьому важливо забезпечити допустимість використання як доказів висновків судових експертиз, які надані іноземними судово-експертними або науково-дослідницькими установами [56, с. 187].

Удосконалення засобів, методів і прийомів злочинної діяльності, що все частіше виходить за межі держав, набуває міжнародного характеру, вимагає удосконалення теоретичного і практичного інструментарію боротьби з нею, застосування заходів міжнародного співробітництва, новим із яких є створення і діяльність міжнародних спільних слідчих груп. Вважаємо доцільним у межах дисертації звернути увагу на перший у вітчизняній практиці досвід створення і діяльності спільної слідчої групи [208, с. 313].

Стаття 571 КПК України регламентує створення і діяльність спільних слідчих груп за умови міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, й підставами для її створення визначені: 1) проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених на територіях кількох держав; 2) порушення інтересів кількох держав.

Члени спільної слідчої групи безпосередньо взаємодіють між собою, узгоджують основні напрями досудового розслідування, проведення процесуальних дій, обмінюються отриманою інформацією. Координацію їх діяльності здійснює ініціатор створення спільної слідчої групи або один із її членів. Процесуальні дії виконуються членами спільної слідчої групи тієї держави, на території якої вони проводяться.

Передумовою нормативного закріплення у КПК України даної форми співробітництва компетентних органів держав стала ратифікація ряду міжнародних договорів України.

Згідно ст. 571 КПК України, в Україні органом, який приймає рішення про створення спільної слідчої групи, є Генеральна прокуратура України.

Перша у вітчизняній практиці спільна слідча група (ЛТ) була створена у зв'язку з аварією авіалайнера, що виконував рейс МН-17 Малайзійських авіаліній, внаслідок чого загинуло 298 осіб із різних держав світу. До її складу ввійшли представники Австралії, Бельгії, Малайзії, Нідерландів і України, а також міжнародні організації (Міжнародна організація кримінальної поліції (Interpol), Європейський поліцейський офіс (Europol), Європейське агентство авіаційної безпеки (EASA) та ін.). З української сторони були залучені співробітники Генеральної прокуратури України, Київського науково-дослідного інституту судових експертиз, інших компетентних органів.

У вересні 2016 року дана слідча група оголосила попередні результати своєї роботи [142]. У офіційному звіті Міжнародної слідчої групи щодо рейсу МН17 зазначається, що протягом тривалого періоду часу у розслідуванні, в складі спільної слідчої групи ЛТ, брало участь від 100 до 200 слідчих і експертів. За два роки найскрупульознішим чином було розслідувано вміст десятків контейнерів, що вміщують тисячі фрагментів та уламків. 1448 з цих фрагментів були внесені до бази даних як речові докази. До більше ніж 20 країн було направлено 60 запитів про правову допомогу. Досліджено двадцять різних систем озброєння. Зафіксовано п'ять мільярдів сторінок Інтернету, зміст яких розглядається на предмет значення для розслідування. Було проведено ретельне дослідження і фіксація півмільйона матеріалів відеозйомок і фотографій, допитано понад 200 свідків. Крім того, було прослухано 150 000 записаних телефонних розмов, зміст яких було коротко викладений і досліджений. У зв'язку з цим понад 3500 з цих прослуханих телефонних розмов було повністю і ретельно зафіксовано, переведено і проаналізовано. Все це оформлено в понад 6000 протоколів. Нині угоду про роботу слідчої групи ЛТ продовжено. Таким чином, міжнародна слідча група буде як і раніше докладати спільні зусилля, спрямовані на успішне завершення розслідування [47].

Однак, як свідчить вивчення емпіричних джерел, українська сторона зіштовхнулася з рядом труднощів, пов'язаних із організацію розслідування, тактикою проведення процесуальних дій, залученням спеціалістів та проведенням експертиз. За даним напрямом потрібні ґрунтовні напрацювання [206, с. 423-424].

Міжнародна правова допомога у формі проведення судових експертиз може відбуватися й за умови залучення іноземних фахівців для участі у проведенні експертних досліджень, вирішені інших завдань вітчизняної судово-експертної діяльності, та «у зворотному напрямі» – залучення українських судових експертів для вирішення аналогічних практичних завдань.

Ст. 23 Закону України «Про судову експертизу» [120] регламентує залучення фахівців з інших держав для спільного проведення судових експертиз.

Керівники державних спеціалізованих установ, що проводять судові експертизи, у необхідних випадках мають право за згодою органу або особи, що призначили судову експертизу, включати до складу експертних комісій провідних фахівців інших держав. Такі спільні експертні комісії здійснюють судові експертизи за нормами процесуального законодавства України. Плата іноземним фахівцям за участь у судовій експертизі та відшкодування інших витрат, пов'язаних з її проведенням, здійснюється за домовленістю сторін.

Окреслене питання регламентується й за змістом міжнародних договорів України.

Так, Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 року передбачає, що «посадові та зацікавлені особи можуть бути присутні, якщо запитувана сторона на це згодна» (ст. 4) [42, с.112-232]. Стаття 2 Другого додаткового протоколу 2001 року доповнює ст. 4 Європейської конвенції положенням, відповідно до якого у вимогах щодо присутності таких посадових або зацікавлених осіб не може бути відмовлено, якщо така присутність може сприяти задоволенню прохання про допомогу у спосіб, що більше відповідає потребам запитуючої сторони і, таким чином,

може дозволити уникнути необхідності подання додаткових прохань про допомогу [38].

Присутність представників компетентних органів запитуючої держави при проведенні процесуальних дій на підставі запиту про міжнародну правову допомогу регламентується ст. 563 КПК України. Визначено, що вказані представники, дозвіл на присутність яких надано відповідно до вимог Кодексу, не мають права проводити на території України будь-які процесуальні дії, а у разі присутності під час проведення процесуальних дій вони повинні дотримуватися вимог законів України. Вказані особи мають право спостерігати за проведенням процесуальних дій та вносити зауваження і пропозиції щодо їх проведення, з дозволу слідчого, прокурора або суду ставити запитання, а також робити записи, у тому числі із застосуванням технічних засобів. Такий дозвіл під час досудового розслідування надається центральним органом – Генеральною прокуратурою України (п. 1 ч. 4 ст. 554 КПК України). При цьому, якщо запит (доручення) про міжнародну правову допомогу, що передбачає присутність представника, надійшов відповідно до ч. 3 ст. 545 Кодексу (за умови безпосереднього порядку зносин), його копію невідкладно надсилають до уповноваженого (центрального) органу для вирішення в цій частині (п. 1 ч. 4 ст. 554 КПК України).

Умовою допуску представників компетентних органів запитуючої держави до участі у проведенні процесуальних дій є згода центральних органів запитуваної держави. За умови безпосереднього порядку зносин, необхідною є згода центрального (уповноваженого) органу, яка надається згідно міжнародного та національного законодавства. Відповідні запити про надання міжнародної правової допомоги компетентних органів, крім загальних вимог, повинні містити відомості про співробітників, яких пропонується залучити до проведення процесуальних дій, обґрунтування необхідності їх присутності та строків відрядження, план роботи тощо.

Бажано, щоб службова особа, про присутність якої ставиться питання у запиті, володіла мовою запитуваної держави або мовою, з використанням якої

буде виконуватися запит. За потреби участі перекладача, така інформація теж повинна бути відображена за змістом запиту.

Представники компетентних органів запитуючої держави зобов'язані дотримуватися законодавства держави перебування. Будь-яке втручання з їх боку в дії співробітників компетентних органів запитуваної держави, самостійне проведення процесуальних дій, поширення інформації, не передбаченої поставленими завданнями, забороняється [209, с. 294-297].

Таким чином, можна підсумувати, що проведення судової експертизи Експертною службою МВС України у порядку міжнародної правової допомоги, за умови створення спільних слідчих груп, а також залучення іноземних фахівців для спільного проведення судових експертиз, вирішення інших завдань судово-експертної діяльності є прогресивними і перспективними напрямками. Важливо, що висновок експерта, отриманий у порядку міжнародного співробітництва, за умови дотримання визначеної законодавством процедури, а також міжнародних стандартів судово-експертної діяльності, визнається джерелом доказів під час досудового розслідування та судового розгляду в іноземній державі, міжнародними судовими установами.

3.2. Співробітництво Експертної служби МВС України та Укрбюро Інтерполу

Сучасні реалії боротьби зі злочинністю потребують нових шляхів вирішення поставлених завдань, залучення кращого світового та європейського досвіду. Успішність вирішення поставлених завдань за сучасних реалій значною мірою залежать від забезпечення належного співробітництва судово-експертних установ, й безпосередньо – Експертної служби МВС України та Інтерполу – міжнародної, міжурядової організації, до якої входить 190 країн світу [78, с. 112-116].

Інтерпол здійснює кілька важливих функцій судово-експертного характеру, що мають значення для здійснення міжнародної боротьби з найбільш небезпечними злочинами. У складі головної організації Інтерполу є судово-експертні та криміналістичні підрозділи. За необхідності проведення невідкладних дій у випадках надзвичайних подій Інтерпол направляє туди свою Команду реагування на події (Incident Response Team). Команда повинна протягом 12-24 годин прибути в необхідне місце і приступити до роботи. При цьому команда в стані з будь-якої точки здійснювати зв'язок з необхідними службами Інтерполу, зокрема отримувати доступ до баз даних з використанням відбитка пальця, загублених або викрадених, підроблених документів, що посвідчують особу, встановлювати зв'язки з широкою мережею судово-експертних лабораторій для забезпечення процесу ідентифікації підозрюваної особи, а також жертв стихійних лих або терористичних актів. Вперше Команда реагування на події була направлена в 2002 році в Індонезію в зв'язку з терористичним актом на острові Балі. З тих пір Команда реагування формувалися більш 40 раз в 27 країн Азії, Африки, Європи та Америки. Приводами для надання екстреної криміналістичної допомоги були землетруси, вибухи з численними жертвами, авіаційні катастрофи, цунамі, вбивство державних діячів та ін. [201, с. 210].

Інтерпол поширив в державах-членах організації спеціальне Керівництво з ідентифікації жертв стихійних лих (Disaster Victim Identification Guide), розроблене в 1984 році і згодом доповнене й перероблене з урахуванням досвіду. У головній організації Інтерполу працює дактилоскопічний підрозділ – Європейська експертна група з дактилоскопічної ідентифікації (Interpol European Expert Group on Fingerprint Identification). Група була сформована в 1998 році. Завданням групи є формування стандартів дактилоскопічної ідентифікації та їх подальше поширення. До складу групи увійшли представники Франції, Німеччини, Греції, Угорщини, Нідерландів, Норвегії, Польщі, Великобританії та Генерального Секретаріату Інтерполу. Група розробила спеціальний документ за назвою «Метод дактилоскопічної

ідентифікації». У цьому документі проаналізовані всі наукові підходи до дактилоскопічної ідентифікації, визначені вимоги, що пред'являються до особистості експерта-дактилоскопіста, оформлення висновків, обґрунтування висновків експерта, наведені рекомендації з організації роботи дактилоскопічних бюро, включаючи виробничі умови, стандарти поведінки, процедури міжнародного співробітництва.

У травні 2000 року була утворена друга група – Interpol European Expert Group on Fingerprint Identification. У склад групи були додатково включені фахівці з Іспанії. Цією групою був наданий другий, доповнений і перероблений варіант документа «Метод дактилоскопічної ідентифікації».

Інтерпол створив в своєму складі Експертну групу з автоматизованих дактилоскопічних ідентифікаційних систем – Interpol AFIS Expert Group. Група представлена фахівцями з Бразилії, Канади, Франції, Німеччини, Норвегії, Іспанії, Великобританії і США, представниками Інтерполу і Європолу. Головним завданням групи є уніфікація вимог, що пред'являються до автоматизованих дактилоскопічних ідентифікаційних систем, а також до запитів НЦБ Інтерполу і способам передачі дактилоскопічної інформації [201, с. 211].

Інтерпол кожні два роки проводить міжнародні симпозиуми з питань дактилоскопії. На черговому симпозиумі «Від місця злочину – до міжнародного розшуку» обговорювалися питання роботи дактилоскопічних груп Інтерполу, досвід дактилоскопічної ідентифікації жертв цунамі, одночасне застосування дактилоскопії і генної ідентифікації, практика застосування автоматизованих дактилоскопічних ідентифікаційних систем, проблеми оптимізації передачі дактилоскопічної інформації, стан дактилоскопічних наукових досліджень у світі та інші важливі питання. Інтерпол використовує в своїй діяльності спеціальну мобільну автоматизовану дактилоскопічну ідентифікаційну систему, призначену для роботи в польових умовах при виїздах на місця подій.

Значне місце в діяльності Інтерполу займає впровадження методів генної ідентифікації в практику розшуку і судової експертизи. Інтерпол, починаючи з

1999 року, кожні два роки організовує в Ліоні в Генеральному Секретаріаті проведення міжнародних конференцій з питань генної ідентифікації. Метою цих конференцій є гармонізація і уніфікація методів дослідження ДНК для цілей правоохоронних органів, обмін досвідом в галузі генної ідентифікації особи [201, с. 211-212].

Інтерпол здійснює просування методів генної ідентифікації в міжнародну практику розслідування злочинів і розшуку злочинців шляхом забезпечення можливості доступу до баз даних ДНК держав-членів Інтерполу через глобальну комунікаційну систему. У 1998 році було створено спеціальний консультативний підрозділ Інтерполу з використання генної ідентифікації (Interpol DNA Monitoring Expert Group). Група аналізує стан справ в галузі генної ідентифікації, розробляє відповідні рекомендації і надає допомогу в розвитку судово-генетичних лабораторій. Інтерполом було підготовлено і видано Керівництво по практиці використання і обміну даними ДНК. Це керівництво було надруковано на чотирьох офіційних мовах Інтерполу: арабській, англійській, французькій та іспанській, а також неофіційно на китайській і німецькій. В апараті Інтерполу є спеціалісти в галузі судової комп'ютерно-технічної експертизи [201, с. 212].

Інтерпол систематично організовує і проводить міжнародні конференції і симпозіуми не лише з питань дактилоскопії, генної ідентифікації, але й міжнародні симпозіуми зі всього комплексу судових експертиз, в тому числі судово-медичних. За традицією, що склалася, відповідно до цілей Інтерполу на цих розширених симпозіумах обговорюються питання судової балістики, трасології, дослідження волокон, лакофарбових покриттів і стекол, судової біології (включаючи дослідження волосся), почеркознавства і судово-технічного дослідження документів, судової лінгвістики і акустики, дослідження наркотичних речовин, токсикології, пожежно-технічні та вибухо-технічні експертизи, судово-екологічні дослідження, дослідження зображень, судово-експертні дослідження цифрових доказів та ін. [201, с. 213].

Таким чином, як підкреслювалося, новим й актуальним напрямом

діяльності Експертної служби МВС України є реалізація міжнародного співробітництва. Вирішення завдань боротьби зі злочинністю на нинішньому етапі відбувається із залученням міжнародних організацій глобального та регіонального рівнів. Провідну роль на глобальному рівні відіграє Інтерпол.

Структура Інтерполу передбачає функціонування в кожній державі-члені Національного центрального бюро (НЦБ) Інтерполу – підрозділу, який безпосередньо забезпечує міжнародне співробітництво правоохоронних органів своєї держави в рамках Інтерполу. В Україні це НЦБ Інтерполу України (Робочий апарат Укрбюро Інтерполу). На сьогодні Укрбюро (Департамент Інтерполу та Європолу) є самостійним структурним підрозділом апарату Національної поліції України, який забезпечує представництво України в Інтерполі та в Європолі.

Кожен із вказаних підрозділів має свої завдання та шляхи їх вирішення. Однак, як свідчать результати проведених досліджень, між Експертною службою МВС України та Укрбюро Інтерполу з питань боротьби з міжнародною злочинністю реалізується співробітництво, що стає все більш затребуваним.

Департамент Інтерполу та Європолу Національної поліції України (Укрбюро Інтерполу) є центром координації та забезпечення взаємодії правоохоронних та інших органів державної влади України з компетентними органами іноземних держав з питань, що належать до сфери діяльності Інтерполу та Європолу. Його основними завданнями є: реалізація, у межах компетенції, державної політики щодо боротьби зі злочинністю, яка має транснаціональний характер; координація, організація та забезпечення співробітництва правоохоронних та інших органів державної влади України з компетентними органами іноземних держав у сфері боротьби зі злочинністю з використанням можливостей Інтерполу та Європолу [97].

Сьогодні основним нормативно-правовим актом у забезпеченні взаємодії з Укрбюро Інтерполу є Інструкція про порядок використання правоохоронними

органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів 1997 року, яка регламентує:

1) порядок та особливості взаємодії з правоохоронними органами зарубіжних держав під час проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих дій з окремих категорій злочинів (п. 2); 2) ідентифікацію та перевірку осіб за обліками поліцій зарубіжних країн (п. 3); 3) міжнародний розшук каналами Інтерполу (п. 4); 4) особливості взаємодії правоохоронних органів України з правоохоронними органами зарубіжних країн каналами Інтерполу при виконанні кримінально-процесуальних дій по розкриттю та розслідуванню злочинів (п. 5) [50].

На підставі проведених досліджень хочемо підкреслити, що в контексті вирішення поставлених завдань основний напрям взаємодії Експертної служби МВС України та Укрбюро Інтерполу полягає в обміні інформацією, перевіркою об'єктів за базами даних криміналістично значущої інформації.

У свою чергу, Департамент Інтерполу та Європолу відповідно до покладених на нього завдань (згідно з Наказом Національної поліції України від 21.12.2015 № 193 «Про затвердження Положення про Робочий апарат Укрбюро Інтерполу»):

1) здійснює обмін інформацією з Генеральним секретаріатом Інтерполу, Європолом, правоохоронними та іншими органами державної влади України, з компетентними органами іноземних держав з питань боротьби зі злочинністю;

2) отримує запити про проведення перевірок, оперативно-розшукових та інших заходів на території України від компетентних органів іноземних держав й організовує їх виконання;

3) інформує НЦБ Інтерполу іноземних держав про результати виконання їх запитів;

4) надсилає до НЦБ Інтерполу іноземних держав запити правоохоронних та інших органів державної влади України;

5) інформує правоохоронні та інші органи державної влади України про результати виконання їх запитів компетентними органами іноземних держав;

б) отримує в установленому порядку доступ до інформаційних систем та банків даних правоохоронних та інших органів державної влади України, використовує їх у своїй діяльності;

7) забезпечує наповнення у встановленому порядку банків даних Інтерполу та Європолу інформацією, наданою правоохоронними та іншими органами державної влади України;

8) створює і використовує власні автоматизовані інформаційні системи та обліки [97]. Важливим є те, що використовуючи інформаційні системи та банки даних Генерального секретаріату Інтерполу, Європолу, організовує та забезпечує надання у встановленому порядку доступу до них правоохоронним та іншим органам державної влади України [50].

За час існування Інтерполу, в цій організації сформувались специфічні принципи співробітництва країн-учасниць, які повинні бути дотримані й при вирішенні завдань у сфері судово-експертної діяльності.

По-перше, функціональний принцип, який полягає у тому, що у співробітництві може приймати участь не тільки поліція, але і всі правоохоронні органи, в функції яких входять попередження, розкриття, розслідування злочинів, розшук злочинців і безвісно відсутніх, застосування спеціальних знань під час кримінального провадження. Таким чином, з огляду на функціональний принцип, для вирішення завдань боротьби зі злочинністю, де є необхідні спеціальні знання, необхідним є залучення Експертної служби МВС України.

По-друге, співробітництво на національному рівні повинно спиратись на ефективну організаційно-управлінську основу: у кожній країні повинен бути створений постійно діючий спеціальний підрозділ – національне центральне бюро Інтерполу (НЦБ), який повинен забезпечити оперативне проходження інформації (запитів і відповідей) та обробку інформації, визначені механізм і процедура співробітництва з урахуванням можливості і необхідності залучення в нього не тільки поліції, але і всіх інших зацікавлених правоохоронних органів. Ефективність своєї роботи засвідчує розглядуване Національне

центральне бюро Інтерполу в Україні – Укрбюро Інтерполу (Департамент Інтерполу та Європолу Національної поліції України).

По-третє, в кожній країні мають бути нормативно визначені місце НЦБ в загальнодержавному механізмі міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю, обсяг і межі його функціональної компетенції у взаємовідносинах з іншими правоохоронними органами (суд, прокуратура, поліція, судово-експертні підрозділи). З питань міжнародного співробітництва з Експертною службою МВС України слід удосконалювати правову регламентацію вирішення ряду нагальних практичних питань.

По-четверте, міжнародне співробітництво має здійснюватись на взаємній основі, й запити, що надходять іноземних та вітчизняних колег, повинні виконуватися. Експертна служба МВС України та Укрбюро Інтерполу повинні ефективно співпрацювати, адже їх діяльність спрямована на досягнення спільної мети у боротьбі із злочинністю, у тому числі міжнародною.

По-п'яте, міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України та Укрбюро Інтерполу здійснюється лише тільки у справах про загальнокримінальні злочини, тобто забороняється обмін інформацією у справах про злочини політичного, релігійного, військового чи расового характеру згідно зі ст. 3 Статуту Інтерполу [139].

Інтерпол відкриває широке коло можливостей у боротьбі проти міжнародної злочинності, зокрема завдяки таким ефективним механізмам надання допомоги країнам-членам:

Інформаційно-пошукова система 1-24/7 (система 1-24/7) – глобальна телекомунікаційна система Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол, яка побудована з урахуванням новітніх інформаційних технологій та надає якісний та конфіденційний цілодобовий безпосередній доступ до інформаційних ресурсів Генерального секретаріату Інтерполу, а також дозволяє здійснювати обмін інформацією між національними центральними бюро Інтерполу.

Банки даних Генерального секретаріату Інтерполу – система програмно-апаратних, мовних та організаційних засобів Генерального секретаріату Інтерполу, призначених для централізованого накопичення та колективного використання інформації, а також сама інформація про розшукувані, викрадені, втрачені або виявлені предмети, осіб, які переховуються від правоохоронних органів, зникли безвісти або не можуть повідомити про себе ніяких відомостей (в тому числі діти та неідентифіковані трупи) тощо.

Інтерпол оснащено комп'ютеризованою Системою кримінальної інформації (ICIS). Вона містить різні типи файлів. За допомогою цієї системи можна вести пошук різноманітної інформації: встановлювати особу злочинців, використані ними банківські рахунки, назви та адреси причетних до злочину компаній. Фотографії та відбитки пальців злочинців теж зберігаються в системі.

Система автоматизованого пошуку (ASF) – ця комп'ютерна система дозволяє національним центральним бюро або поліцейським органам вести електронний пошук певної інформації в банках даних, що зберігається в центральному сервері ASF у Генеральному секретаріаті. Крім того, ця система уможливорює пересилання зображення (скажімо, фотознімків або відбитків пальців) безпосередньо НЦБ одне одному. Відтепер, узявши на озброєння систему I-24/7, систему кодування та ASF, Інтерпол має всеосяжну світову мережу зв'язку, здатну за лічені хвилини передавати зашифровані тексти та зображення.

Група аналізу кримінальної оперативної інформації (ACIU) проводить фаховий аналіз кримінальної оперативної інформації. Вона створена при Генеральному секретаріаті з метою надання підтримки повсякденній роботі поліції. Укомплектована кваліфікованими аналітиками-криміналістами. Інформаційний процес складається з таких п'яти етапів: 1) одержання інформації з внутрішньої бази даних, зведень, які надходять від країн-членів, і матеріалів, наданих країнами, які звертаються за допомогою; 2) оцінка даних; 3) комп'ютерна обробка даних за спеціальними програмами; 4) аналіз, розробка

теорій і формулювання висновків; 5) розповсюдження аналітичних звітів серед країн, які за ними звернулися.

Інтерпол має різноманітні засоби поширення інформації серед країн-членів, зокрема через міжнародні повідомлення або циркулярні листи.

Метою міжнародних повідомлень є обмін інформацією між поліцейськими відомствами країн-членів через національні центральні бюро. У них подаються установчі дані злочинця, його зовнішні ознаки, фотографії та відбитки пальців. Дослідження, опрацювання, надання та інші операції з інформацією, яка потребує надання спеціальних знань, здійснюється із залученням Експертної служби МВС України.

Разом з тим, згідно з вимогами Генерального секретаріату Інтерполу та відповідно до практики правоохоронних органів іноземних держав, зокрема Європейського Союзу, доступ до системи 1-24/7 надається не тільки поліцейським підрозділам, але й іншим правоохоронним органам, наприклад, підрозділам прикордонної служби. Надання Державній прикордонній службі України доступу до системи 1-24/7, надало можливість оперативним підрозділам цього відомства використовувати банки даних Інтерполу для перевірки осіб та транспортних засобів, що перетинають державний кордон України, документів, антикваріату, інших творів мистецтва тощо в цілях попередження та розкриття злочинів, забезпечення безпеки держави і громадського порядку

Одним з шляхів підвищення ефективності та оперативності діяльності НЦБ Інтерполу, є отримання підрозділом доступу on-line до банків даних інших правоохоронних органів України. Така взаємодія сьогодні налагоджена з «центральним офісом» Експертної служби – ДНДЕКЦ МВС України. Слід поширити таку практику й на структурні підрозділи Експертної служби МВС України.

Основними напрямками співробітництва Експертної служби МВС України та Укрбюро Інтерполу є:

– використання електронних реєстрів інформації (баз даних) Інтерполу;

- обмін аналітичною інформацією щодо сучасних тенденцій розвитку транснаціональної злочинності;
- обмін інформацією щодо новітнього передового досвіду правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю;
- організація участі представників правоохоронних органів України у міжнародних заходах (конференціях, семінарах, робочих зустрічах), що проводяться Інтерполом;
- співпраця щодо організації в Україні міжнародних заходів, що проводяться під егідою Інтерполу;
- організація навчання і стажування працівників робочого апарату НЦБ Інтерполу в Генеральному секретаріаті Інтерполу;
- співпраця в рамках проектів Інтерполу.

Зокрема, під час відпрацювання НЦБ запитів правоохоронних органів України у кримінальних провадженнях або оперативно-розшукових справах про злочини, коли запит правоохоронного органу України перекладається на іноземну мову та надсилається до НЦБ Інтерполу іноземної держави, НЦБ виконує в певній мірі посередницьку функцію під час здійснення взаємодії. Тобто взаємодія здійснюється між органом досудового розслідування України та іноземним правоохоронним органом, який безпосередньо здійснюватиме перевірку по запиту на території відповідної держави. На перший погляд НЦБ Інтерполу України та НЦБ відповідної держави виступають посередниками. Однак, з іншої сторони, саме НЦБ Інтерполу України вирішує питання або, можна сказати, приймає рішення про здійснення взаємодії у кожному конкретному випадку. Тобто НЦБ не тільки виконує посередницьку роль, а й здійснює оцінку інформації, що надсилається у запиті, аналізує зміст запиту щодо відповідності його Статуту та Стандартам Інтерполу, законодавству України, а в багатьох випадках НЦБ може відмовити у виконанні запиту, ініціативно викласти інше формулювання запитань, поставлених у запиті. Указане може бути зумовлено практичним досвідом співпраці з правоохоронними органами іноземних держав у відповідних справах, зокрема,

особливостями законодавства країни до якої надсилається запит, певними вимогами НЦБ Інтерполу відповідної країни до змісту запитів тощо. Тобто НЦБ можна розглядати й як повноцінного суб'єкта взаємодії, що виконує властиві виключно йому функції та, відповідно, взаємодіє з правоохоронними органами України та іноземних держав.

Однак, у даній системі взаємодії за необхідності залучається й Експертна служба МВС України, а саме коли виконання окреслених завдань пов'язано із залученням спеціальних знань.

Один з аспектів виразу такої співпраці визначений згадуваною Інструкцією про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів 1997 року [50]. Наприклад, згідно п. 2.5. Інструкції [50]. у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків, правоохоронні органи України за відповідними запитами мають можливість одержати з Генерального секретаріату Інтерполу та НЦБ Інтерполу зарубіжних країн таку інформацію: «... г) про основні види наркотичних засобів та психотропних речовин, що перебувають у незаконному обігу; д) про нові види наркотиків, які з'явилися в обігу; е) про методи нелегального виготовлення наркотиків, найпоширеніші способи упаковки, виявлені підпільні лабораторії; ж) про канали транспортування та методи приховування; з) матеріали міжнародних конференцій, симпозіумів, робочих зустрічей та інших нарад по лінії Інтерполу з проблем боротьби з незаконним обігом наркотиків та психотропних речовин...». У кожному випадку вилучення на території України так званих «важких» наркотиків (героїну, кокаїну), а також психотропних субстанцій, синтетичних наркотиків та прекурсорів орган, який їх вилучив, протягом 5 діб з моменту вилучення повинен інформувати НЦБ, обов'язково повідомивши таку інформацію: а) вид наркотику; б) кількість (вага), яка була вилучена; в) місце, час та інші обставини вилучення; г) спосіб транспортування та маршрут руху вилучених наркотиків (місце виготовлення, транзитні пункти, місце призначення); д) спосіб приховування наркотику...». За наявності інформації

про причетність конкретних осіб до міжнародного наркобізнесу правоохоронні органи України можуть звернутися до НЦБ для одержання щодо цих осіб відомостей, що знаходяться в базах даних Генерального секретаріату Інтерполу та НЦБ Інтерполу іншої країни (країн). У запиті необхідно вказувати, які конкретні дії слід виконати запитуваній стороні: а) перевірити особу за кримінальними обліками; б) ідентифікувати осіб; в) встановити місцезнаходження осіб; г) надіслати відомості про участь осіб у підготовлюваних або вже вчинених злочинах тощо.

У сфері боротьби з незаконним обігом вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухівки та вибухових пристроїв п. 2.6. Інструкції визначає [50], що під час проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих дій по розкриттю злочинів, пов'язаних з незаконним обігом вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухівки та вибухових пристроїв, правоохоронні органи можуть одержати по каналах Інтерполу таку інформацію: а) про країну-виробника; б) про основні технічні характеристики зброї, боєприпасів, вибухівки та вибухових пристроїв; в) про час та місце реалізації зброї торговим підприємством або заводом-виробником; г) про можливість експортування в інші країни; д) чи розшукується певна зброя або вибуховий пристрій; е) про наявність відомостей кримінального характеру на осіб, які нею володіли; ж) про вчинення аналогічних злочинів у інших країнах. У разі крадіжки вогнепальної зброї на території України та наявності вірогідних відомостей про її вивезення за кордон правоохоронні органи можуть оголосити міжнародний розшук цієї зброї як у одній, так і в кількох країнах. При зверненні до НЦБ у запиті необхідно вказати: а) стислу фабулу події, номер кримінальної, оперативно-розшукової справи, матеріалу перевірки, дату їх порушення та орган, який здійснює провадження; б) тип зброї; в) калібр; г) марку; д) модель; е) номер серії та рік випуску; ж) довжину ствола; з) колір металу; и) інше наявне маркування. До запиту за наявності додається фотографія зброї. Для встановлення належності вогнепальної зброї або вибухового пристрою іноземного виробництва, його системи, моделі, способу виготовлення, а також країни-виробника

правоохоронні органи перед зверненням до НЦБ повинні попередньо перевірити цю зброю чи вибуховий пристрій із залученням фахівців експертно-криміналістичних підрозділів.

Постає закономірний висновок, що вказані завдання (визначення виду та ваги наркотичного засобу, ознак вогнепальної зброї та ін.) можуть бути вирішені виключно із залученням спеціальних знань, й безпосередньо – Експертної служби МВС України.

Інструкція про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів 1997 року [50] також визначає засади використання спеціальних знань при вирішенні завдань боротьби із іншими групами злочинів, зокрема, у сфері економіки та фінансів (п. 2.1), у сфері боротьби з незаконним виготовленням підроблених грошових знаків (п. 2.2), пов'язаних з транспортними засобами (п. 2.3), у сфері боротьби з посяганнями на культурні цінності та предмети антикваріату (п. 2.4), пов'язаними з підробкою документів (п. 2.7), пов'язаними з викраденням та незаконним перевезенням радіоактивних речовин (п. 2.8).

Також залучення спеціальних знань, здійснення судово-експертної діяльності Експертної служби МВС України відбувається за умови ідентифікації та перевірки осіб за обліками поліцій зарубіжних країн (п.3) [50], зокрема, ідентифікації осіб за відбитками пальців рук; перевірки їх за національними та регіональними дактилоскопічними обліками правоохоронних органів зарубіжних країн; перевірки слідів рук, вилучених з місця події, за слідотеками.

Однією з ключових функцій Інтерполу є створення та забезпечення функціонування міжнародних банків даних інформації криміналістичного та розшукового характеру. Характерними особливостями цих банків даних є те, що інформація, яка в них міститься: вноситься до банків даних всіма країнами-членами Інтерполу (190 країн-членів); є доступною для правоохоронних органів всіх країн-членів Організації.

Указане дає підстави розглядати банки даних Інтерполу як глобальний інструмент з протидії злочинності, зокрема, для попередження, розкриття та розслідування злочинів, розшуку осіб (підозрюваних, обвинувачених, підсудних, засуджених, безвісно відсутніх), автотранспорту, речей та предметів, ідентифікації осіб (які не можуть повідомити про себе ніяких відомостей, хворих та дітей, невпізнаних трупів) тощо.

Сьогодні функціонують й активно використовуються у порядку співробітництва такі банки даних:

– «Особи» (містить інформацію про осіб, які розшукуються за вчинення злочинів, безвісно відсутніх, осіб, які підлягають ідентифікації, невпізнані трупи);

– «Банк даних викрадених/втрачених документів» (міститься інформація про 14,5 млн. документів, серед яких 75,8 тис. внесено Україною). Зазначений банк даних містить інформацію про втрачені або викрадені паспортні документи та бланки адміністративних документів держав-членів Інтерполу. Пошук ведеться одночасно в цих двох категоріях обліку. Щодо кожного документу в банку даних міститься наступна інформація: серія та номер документу; країна, яка видала документ; тип документу; місце та дата крадіжки; інформація про втрату або викрадення документу; дата постановки на облік та строк дійсності інформації. У разі викрадення або втрати значної кількості бланків документів суворої звітності може також вказуватись діапазон їх номерів;

– «Банк даних викрадених транспортних засобів» (інформація про транспортні засоби, викрадені на території держав-членів Інтерполу. Обліковано 4,6 млн. транспортних засобів, серед яких 10,4 тис. оголошених в міжнародний розшук Україною);

– «Банк даних викрадених творів мистецтва» (інформація про твори мистецтва, предмети антикваріату, інші культурні цінності, викрадені на території держав-членів Інтерполу). Усього в зазначеному банку даних містяться відомості щодо більш ніж 27 тисяч творів мистецтва та предметів

культури. Щодо творів образотворчого мистецтва міститься наступна інформація: автор; зображення предмета; назва; метод нанесення зображення; розміри; опис зображень; дата та місце викрадення; номер посилання. Щодо предметів антикваріату також вказується матеріал, з якого виконаний предмет;

– «Банк даних ДНК-профілів» (інформація про ДНК, вилучені з місць вчинення злочинів на території держав-членів Інтерполу та від злочинців);

– «Банк даних відбитків пальців рук» (містить відбитки пальців рук, вилучені з місць вчинення злочинів на території держав-членів Інтерполу та від злочинців);

– «Банк даних порнографічних зображень, створених із залученням неповнолітніх» [97].

Отримання інформації або перевірка тих чи інших відомостей за банками даних Інтерполу здійснюється:

– безпосередньо, в режимі on-line – через телекомунікаційну систему Інтерполу I-24/7 (банки даних щодо осіб, транспортних засобів, документів, творів мистецтва);

– шляхом надсилання запиту до Генерального секретаріату Інтерполу (банки даних ДНК, порнографічних зображень, відбитків пальців) [97].

Формування баз даних ДНК передбачено й міжнародними договорами, наприклад, Конвенцією Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства 2007 року [66], що ратифікована Україною. Так, згідно ст. 37 Конвенції, для запобігання скоєнню злочинів, визначених Конвенцією (ст. ст. 18-24), що пов'язані із сексуальною експлуатацією та сексуальним насиллям щодо дітей, та забезпечення їхнього кримінального переслідування, кожна Сторона вживає необхідних законодавчих або інших заходів для накопичення та зберігання з урахуванням відповідних положень стосовно охорони й захисту особових даних та інших відповідних норм і гарантій, передбачених національним законодавством, інформації про ідентифікаційні дані та генетичний код (ДНК) осіб, засуджених за скоєння правопорушень, установлених відповідно до Конвенції.

Законом про ратифікацію Конвенції було визначено, що в Україні державним органом, уповноваженим для цілей пункту 1 статті 37 Конвенції, є МВС України (п. 1), й безпосередньо виконання поставлених завдань покладається на Експертну службу МВС України.

Таким чином, співробітництво Експертної служби МВС України та Укрбюро Інтерполу проводиться з метою обміну інформацією, перевірки об'єктів за криміналістичними та розшуковими обліками. Попередньо, перевірка ДНК-профілів регламентувалася Наказом МВС України від 22.08.2011 № 616 «Про затвердження Інструкції про порядок здійснення перевірок слідів рук, дактилокарт та ДНК-профілів за банками даних Інтерполу». Щоправда, за результатами проведення правової експертизи Мін'юсту України, даний Наказ був скасований, й зараз проводяться заходи щодо усунення певних недоліків та затвердження найближчим часом Інструкції окресленого змісту [209, с. 344]. Однак, практична діяльність за даним напрямом реалізується, тому окреслимо відповідний алгоритм дій.

Отже, наведемо рекомендації щодо перевірки за банками даних Генерального секретаріату Інтерполу слідів рук, дактилокарт та ДНК-профілів (на підставі вивчення практики та нині нечинного Наказу МВС України від 22.08.2011 № 616 «Про затвердження Інструкції про порядок здійснення перевірок слідів рук, дактилокарт та ДНК-профілів за банками даних Інтерполу»).

Така перевірка здійснюється з метою:

- підтвердження (установлення) осіб, які раніше були піддані дактилоскопіюванню;
- установлення за невпізнаним трупом особи людини;
- розшуку безвісти зниклих осіб;
- установлення осіб, які залишили сліди пальців рук на місці вчинення злочинів;
- установлення фактів залишення однією особою слідів пальців рук при вчиненні різних злочинів;

– установлення ДНК-профілів біологічних слідів людини, вилучених під час огляду місць учинення нерозкритих злочинів;

– установлення ДНК-профілів осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні тяжких злочинів проти особи;

Для проведення перевірки за банками даних Інтерполу орган досудового розслідування відомчою електронною поштою надсилає на адресу відповідного підрозділу Укрбюро Інтерполу територіальних головних управлінь, управлінь Національної поліції України, Робочого апарату Укрбюро Інтерполу або ДНДЕКЦ МВС України запит з додатками, у якому обов'язково вказує номер кримінального провадження, оперативно-розшукової справи, або матеріалу Єдиного реєстру досудових розслідувань, за якими проводиться перевірка, факту події, а також мету проведення перевірки.

Перевірки за банками даних Інтерполу здійснюються через робочі станції мережі I-24/7, наявні в органах та підрозділах внутрішніх справ, відповідно до вимог Інструкції про порядок надання доступу органам і підрозділам внутрішніх справ України до телекомунікаційної мережі I-24/7, затвердженої наказом МВС від 25.03.2011 № 109.

Для перевірки за банками даних Інтерполу слідів рук, вилучених у встановленому законом порядку під час огляду місця події, на вимогу органів досудового розслідування, ДНДЕКЦ МВС України надсилає до Робочого апарату Укрбюро Інтерполу сліди рук, що надходять до слідотек для проведення перевірки за злочинами всіх категорій тяжкості та іншими матеріалами дослідчих перевірок.

Сліди рук надсилаються до Робочого апарату Укрбюро Інтерполу виключно в електронно-цифровому форматі (файли формату NIST-2/rus*.nistrus, ANSI/NIST INT-I*.bin) відомчою електронною поштою. Файли надсилаються на перевірку із іменем, яке відповідає реєстраційному номеру картки за автоматизованою дактилоскопічною ідентифікаційною системою (далі – АДІС).

Робочий апарат Укрбюро Інтерполу в 15-денний термін забезпечує перевірку слідів за банками даних Інтерполу та, у разі збігів слідів, інформує

ДНДЕКЦ МВС України, звертається до правоохоронних органів іноземних держав із запитом щодо отримання даних відносно осіб, сліди рук яких містяться в банках даних Інтерполу, для інформування ініціатора.

Все більш поширеною у практичній діяльності є перевірка за банками даних Інтерполу генетичних ознак людини (ДНК-профілів).

Для перевірки за банками даних Інтерполу генетичних ознак людини з біологічних слідів, вилучених у встановленому законом порядку під час огляду місця події, органи досудового розслідування, з додержанням вказаних вище вимог, надсилають ДНК-профілі для перевірки до відповідного підрозділу Укрбюро Інтерполу територіальних головних управлінь, управлінь Національної поліції України, Робочого апарату Укрбюро Інтерполу або ДНДЕКЦ. Перевірки ДНК-профілів проводяться за злочинами всіх категорій тяжкості та іншим матеріалам дослідчих перевірок.

ДНК-профілі надсилаються до Робочого апарату Укрбюро Інтерполу виключно в електронно-цифровому форматі відомчою електронною поштою. Файли надсилаються на перевірку під іменем, яке відповідає номеру кримінального провадження, оперативно-розшукової справи або матеріалу Єдиного реєстру досудових розслідувань, за якими проводиться перевірка.

Робочий апарат Укрбюро Інтерполу в 15-денний термін забезпечує перевірку ДНК-профілів за банками даних Інтерполу та, в разі їх збігів, інформує ДНДЕКЦ й ініціатора перевірки, звертається до правоохоронних органів іноземних держав із запитом щодо отримання даних відносно осіб, ДНК-профілі яких містяться у банках даних Інтерполу, для інформування ініціатора.

Перевірка за банками даних Інтерполу дактилокарт. Для перевірки за банками даних Інтерполу дактилокарт, за ініціативою органів досудового розслідування, до Робочого апарату Укрбюро Інтерполу надсилаються дактилокарти за наступними категоріями:

- осіб, оголошених у міжнародний розшук;
- іноземців та осіб без громадянства, які засуджувались в Україні;

- безвісти зниклих осіб;
- невстановлених трупів людини;
- інших осіб, визначених ініціатором перевірки в рамках кримінальних, оперативно-розшукових справ.

Дактилокарти надсилаються до Робочого апарату Укрбюро Інтерполу виключно в електронно-цифровому форматі (файли формату NIST-2/rus*.nistrus, ANSI/NIST INT-I*.bin) відомчою електронною поштою. Файли надсилаються на перевірку із іменем, яке відповідає реєстраційному номеру дактилокарти за АДІС.

Робочий апарат Укрбюро Інтерполу в 15-денний термін забезпечує перевірку дактилокарт за банками даних Інтерполу, у разі їх збігів, інформує ДІАЗ та ініціатора перевірки, звертається до правоохоронних органів іноземних держав із запитом щодо отримання даних відносно осіб, дактилокарти яких містяться в банках даних Інтерполу, для інформування ініціатора.

Таким чином, слід констатувати наявність співробітництва з метою вирішення поставлених завдань, з саме обміну криміналістично значущою інформацією між органами досудового розслідування територіальних головних управлінь, управлінь Національної поліції України, Робочого апарату Укрбюро Інтерполу та Експертною службою МВС України.

Однак, вказане не вичерпує можливостей обміну криміналістичною інформацією. За даними Робочого апарату Укрбюро Інтерполу, найчастіше обмін такою інформацією відбувається з питань незаконного обігу наркотиків, зброї, вибухівки, радіоактивних і отруйних речовин; підробки документів, грошей, платіжних карток; ідентифікації трупів; перевірки ДНК-профілів; розшуку безвісно зниклих осіб; розповсюдження шкідливих програм (вірусів); дитячої порнографії тощо.

Так, зокрема, вченими порушувалися питання взаємодії з Інтерполом при розслідуванні злочинних посягань на культурні цінності, відповідна правова основа та окремі практичні аспекти реалізації [129, с. 198-202].

Як свідчить вивчення зарубіжного досвіду, в державах Європейського Союзу існує постійний взаємозв'язок між національними підрозділами

Інтерполу та правоохоронними органами й судово-експертними підрозділами. Так, в Німеччині на базі Kriminaltechnische Institut (Техніко-криміналістичний інститут) функціонує ряд банків даних криміналістично значущої інформації, в режимі реального часу – швидкість перевірки до трьох хвилин – здійснюється перевірка вказаної інформації. За рік обробляються близько 450000 дактилокарт і 350 000 слідів з місць пригод, встановлюється більше 30000 осіб. Центральний офіс інституту має прямий доступ до банків міжнародного обміну дактилоскопічною інформацією Інтерполу, Європолу та Евродаку (EURODAC – Європейська дактилоскопічна система відбитків пальців для ідентифікації біженців та інших груп іноземців, створена при Європейській комісії в Люксембурзі 2000 року) [133, с. 14].

Отже, підсумовуючи, слід вказати наступне. В Україні успішно і ефективно функціонує НЦБ Інтерполу (Робочий апарат Укрбюро Інтерполу). Однак своєї судово-експертної служби Робочий апарат Укрбюро Інтерполу в Україні немає. За необхідності проведення криміналістичних або інших судово-експертних досліджень за напрямом своєї діяльності Робочий апарат Укрбюро Інтерполу звертається до Експертної служби МВС України.

Позитивно зарекомендувала себе світова практика співробітництва Інтерполу та судово-експертних установ, що систематично здійснюють заходи за напрямом наукового та навчально-методичного забезпечення (з питань дактилоскопії, балістики, трасології, дослідження волокон, лакофарбових покриттів, почеркознавства, судово-технічного дослідження документів, судової лінгвістики й акустики, наркотичних речовин, токсикології, вибухотехнічних досліджень та ін.). Окреслена форма співробітництва є перспективною для Експертної служби МВС України.

Динаміка сучасної злочинності й процеси глобалізації постійно ставлять перед Інтерполом нові завдання, у тому числі й судово-експертного характеру. Ці завдання успішно вирішуються завдяки спільним зусиллям представників Експертної служби МВС України та Укрбюро Інтерполу.

Висновки до розділу 3

Згідно зі ст. 561 КПК України, на території України з метою виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги може бути проведено будь-які процесуальні дії, передбачені Кодексом або міжнародним договором. Правовою підставою їх проведення є запит про міжнародну правову допомогу.

Проведення судової експертизи на підставі запиту про надання міжнародної правової допомоги дозволяє з'ясувати необхідні обставини кримінального провадження, сприяє процесуальній та фінансовій економії, висновок експерта є джерелом доказів під час досудового розслідування і судового розгляду в іноземній державі.

Акцентовано увагу на тому, що для надання чи отримання міжнародної правової допомоги шляхом проведення судової експертизи має бути дотримано низку вимог: наявність міжнародного договору про надання правової допомоги між Україною та іноземною державою, за його відсутності слід керуватися принципом взаємності; за наявності договору слід звернути увагу на заяви та застереження держав при ратифікації, центральний орган запитуваної держави, вимоги договору щодо змісту запиту та супровідних матеріалів, механізм передачі запиту іноземній державі, терміни виконання запиту та ін.

Новим, однак важливим для практики, є проведення судових експертиз за умови створення і діяльності міжнародних спільних слідчих груп. Розглянуто досвід діяльності першої у вітчизняній практиці міжнародної спільної слідчої групи (ЖТ), створеної з метою розслідування аварії авіалайнера в липні 2014 р. на Сході України, який стосується перевірки об'єктів за криміналістичними обліками, проведення судових експертиз та ін.

Визначено особливості залучення фахівців з іноземних держав для спільного проведення судових експертиз, вирішення інших завдань судово-експертної діяльності та участь у таких заходах вітчизняних судових експертів.

Успішність вирішення завдань боротьби зі злочинністю за сучасних реалій значною мірою залежить від забезпечення належного співробітництва

Експертної служби МВС України та Інтерполу – міжнародної організації, до якої входить 190 країн світу. У нашій державі уповноваженим представником Інтерполу (Національним центральним бюро) є Робочий апарат Укрбюро Інтерполу, що представлений Департаментом Інтерполу та Європолу у структурі апарату Національної поліції України.

Одним із важливих завдань Інтерполу є створення та функціонування міжнародних банків даних криміналістичної та розшукової інформації. Інформація, що міститься в банках даних, вноситься всіма країнами-членами Інтерполу та доступна для відповідних правоохоронних органів.

Вказані банки даних Інтерполу розглядаються як глобальний інструмент з протидії злочинності, попередження та розслідування злочинів, розшуку осіб і предметів. Поширеним є використання таких банків даних: «Особи», «Банк даних викрадених/втрачених документів», «Банк даних викрадених транспортних засобів», «Банк даних викрадених творів мистецтва», «Банк даних ДНК-профілів», «Банк даних відбитків пальців рук», «Банк даних порнографічних зображень, створених із залученням неповнолітніх» та ін. Отримання інформації або перевірка відомостей за банками даних Інтерполу здійснюється: 1) безпосередньо, в режимі online – через телекомунікаційну систему Інтерполу I-24/7 (дані щодо осіб, транспортних засобів, документів, творів мистецтва); 2) шляхом надсилання запиту до Інтерполу (дані ДНК, порнографічних зображень, відбитків пальців). Визначено, що остання форма, яка реалізується із залученням спеціальних знань, здійснюється у взаємодії з Експертною службою МВС України.

Обґрунтовано, що співробітництво Експертної служби МВС України та Укрбюро Інтерполу здійснюється з метою обміну інформацією, перевірки об'єктів за банками даних криміналістичної інформації.

Сформовано алгоритм дій для практичних співробітників органів досудового розслідування з метою перевірок слідів рук, дактилокарт та ДНК-профілів за банками даних Інтерполу із залученням Експертної служби МВС України.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, суть якого полягає в розробленні й обґрунтуванні теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо реалізації міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України і формування на цій основі висновків, пропозицій та рекомендацій, що відповідають вимогам наукової новизни та мають теоретичне і практичне значення.

За результатами проведеного дослідження сформульовано такі висновки:

1. Визначено загальні й окремі завдання судово-експертної діяльності. До загальних належать: організація роботи судово-експертних установ та їх підрозділів; залучення спеціальних знань під час досудового розслідування і судового розгляду; проведення судових експертиз; забезпечення функціонування криміналістичних обліків та інформаційно-пошукових систем; упровадження в експертну практику нових методів досліджень, сучасних експертних методик; здійснення міжнародного співробітництва; підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації співробітників; удосконалення науково-методичної бази в галузі криміналістики і судової експертизи. Окремі завдання, що пов'язані з вирішенням поставлених завдань, формулює судовий експерт під час здійснення конкретного експертного дослідження. На підставі проведених досліджень підкреслено важливе значення такого загального завдання судово-експертної діяльності, як здійснення міжнародного співробітництва (визначили 82,3 % опитаних).

2. Правовою засадою міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України є Конституція України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Закон України «Про судову експертизу», інші закони України та нормативно-правові акти України. Особливе значення у правовому регулюванні застосовуваних заходів міжнародного співробітництва мають міжнародні договори України, згода на

обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Наголошено на доцільності укладення міжнародних міжвідомчих договорів між МВС України та компетентними суб'єктами іноземних держав, які регламентуватимуть засади реалізації судово-експертної діяльності.

3. Міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України реалізується згідно з напрямками, рівнями та формами. Виділено такі напрями: міжнародне співробітництво у кримінальному, цивільному, господарському, адміністративному, виконавчому провадженні, поза провадженням (за науковим, навчально-методичним напрямом) (92,3 %); рівні: двостороннього співробітництва, регіональний, світовий (93 %); форми: визначення й забезпечення міжнародних стандартів судово-експертної діяльності, проведення судової експертизи в порядку міжнародної правової допомоги, залучення фахівців з інших держав для вирішення завдань судово-експертної діяльності та участь у таких заходах вітчизняних судових експертів; забезпечення функціонування та використання даних криміналістичних обліків й інформаційно-пошукових систем; обмін інформацією; проведення занять, стажувань, конференцій, підвищення кваліфікації та ін. (88,5 %). Окреслені положення пропонується закріпити законодавчо.

4. Членство Експертної служби МВС України (ДНДЕКЦ МВС України) у Європейській мережі судово-експертних установ (ENFSI), компетентність лабораторій згідно з вимогами ДСТУ ISO/IEC 17025 має важливе значення для забезпечення повноцінного міжнародного співробітництва в судово-експертній діяльності. Наголошено на необхідності поглиблення такої співпраці (96,5 %). Сьогодні Експертна служба МВС України має досягнення в організаційному, матеріально-технічному, науковому, навчально-методичному, кадровому забезпеченні судово-експертної діяльності. Триває робота з приведення до високих міжнародних стандартів лабораторій регіональних науково-дослідних центрів Експертної служби МВС України. Наголошено на доцільності членства в ENFSI інших вітчизняних суб'єктів судово-експертної діяльності.

5. Вивчення та запровадження кращого досвіду судово-експертної діяльності іноземних країн до Експертної служби МВС України є одним із перспективних напрямів міжнародного співробітництва (95,8 % опитаних). Як свідчать результати вивчення практики в державах Європейського Союзу, перспективними напрямами підвищення ефективності судово-експертної діяльності Експертної служби МВС України є такі: гармонізація законодавства України, практики його реалізації відповідно до міжнародних стандартів та досвіду європейських держав у сфері судово-експертної діяльності (95,4 %); приведення методик експертних досліджень відповідно до міжнародних стандартів, їх уніфікація з методиками європейських держав (96,2 %); застосування новітніх досягнень науки і техніки (100 %); визнання висновків експертів джерелом доказів під час досудового розслідування, судами іноземних держав та міжнародними судовими установами (88,5 %).

6. Органи досудового розслідування України, за необхідності проведення судової експертизи в межах міжнародної правової допомоги, зобов'язані дотримуватися вимог міжнародних договорів України, КПК України, криміналістичних рекомендацій зі збирання та надання необхідних матеріалів, підготовки та призначення експертизи. Координація діяльності з виконання запиту є завданням центральних (уповноважених), компетентних органів запитуваної держави. Даний напрям потребує подальшого розроблення, пов'язаний з реалізацією положень КПК України, збільшенням кількості злочинів, під час розслідування яких необхідні заходи міжнародного співробітництва.

7. Укрбюро Інтерполу при вирішенні поставлених завдань і необхідності проведення криміналістичних або інших досліджень, що потребують спеціальних знань, здійснює співробітництво з Експертною службою МВС України. Такі питання найчастіше виникають у зв'язку з ідентифікацією розшукуваних осіб, викрадених автотранспортних засобів та культурних цінностей, дослідження підроблених документів і грошових знаків. Ця форма співробітництва є перспективною, зважаючи на динаміку сучасної злочинності,

процеси глобалізації, що стосуються як правоохоронної, так і злочинної діяльності.

8. Розроблено пропозиції стосовно доповнення та удосконалення КПК України, Закону України «Про судову експертизу», проекту Закону України «Про судово-експертну діяльність в Україні» у контексті розглянутих у роботі питань. Зокрема, запропоновано:

– внести доповнення до ст. 2 Закону України «Про судову експертизу» та ч. 2. ст. 2 проекту Закону України «Про судово-експертну діяльність в Україні»; законодавчо визначити, що «законодавство України про судову експертизу складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Закону, інших законів України та нормативно-правових актів України»;

– визначити форми міжнародного співробітництва в розділі IV Закону України «Про судову експертизу» та в розділі 6 проекту Закону України «Про судово-експертну діяльність в Україні», а саме: формування й забезпечення міжнародних стандартів судово-експертної діяльності; проведення судової експертизи в порядку міжнародної правової допомоги; залучення фахівців з інших держав для вирішення завдань судово-експертної діяльності та участь у таких заходах вітчизняних судових експертів; забезпечення функціонування та використання даних криміналістичних обліків й інформаційно-пошукових систем; обмін інформацією; проведення занять, стажувань, конференцій, підвищення кваліфікації та ін.

– у зв'язку із значними витратами часу на проведення складних або особливо складних судових експертиз (відповідно до п. 15 Тимчасової інструкції з організації, проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби МВС України 2016 р.), внести доповнення до ч. 2 ст. 558 КПК України, зазначивши, що «запит компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу виконується упродовж одного місяця з дати його надходження до безпосереднього виконавця. За необхідності виконання складних або особливо складних судових експертиз,

складних та великих за обсягами процесуальних дій, у тому числі таких, що потребують погодження прокурора або можуть бути проведені лише на підставі ухвали слідчого судді, строк виконання може бути продовжено центральним органом України або органом, уповноваженим здійснювати зносини з компетентними органами іноземної держави відповідно до частини третьої статті 545 цього Кодексу».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова В. М. Експертні помилки: сутність, генезис, шляхи подолання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». Київ, 2005. 19 с.
2. Аверьянова Т. В. Субъекты экспертной деятельности // Вестник криминалистики. М., 2001. Вып. 2. С. 29–37.
3. Аверьянова Т. В. Этапы развития судебной экспертизы // Ученые-криминалисты и их роль в совершенствовании научных основ уголовного судопроизводства: материалы вузов. науч.-практ. конф., (к 85-летию со дня рождения Р. С. Белкина): в 2 ч. М., 2007. Ч. 1. С. 257–266.
4. Алиев И. А., Аверьянова Т. В. Концептуальные основы общей теории судебной экспертизы. Баку: Гянджлик, 1992. 165 с.
5. Арсеньев В. Д. Проведение экспертизы на предварительном следствии: учеб. пособие. Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1978. 95 с.
6. Арсеньев В. Д. Соотношение понятий предмета и объекта судебной экспертизы // Проблемы теории судебной экспертизы: сб. науч. тр. ВНИИСЭ. М., 1980. № 44. С. 8–10.
7. Бекбулатова Т. М., Бородаев В. Е. О международно-правовом сотрудничестве в сфере судебно-экспертной деятельности в рамках евразийского экономического сообщества // Теория и практика судебной экспертизы. 2013. № 2 (30). С. 132–138.
8. Белкин Р. С. Курс советской криминалистики. Т. 2: Частные криминалистические теории: пособие для преподавателей, адъюнктов, соискателей и слушателей учеб. заведений МВД СССР. Москва: Акад. МВД СССР, 1978. 410 с.
9. Белкин Р. С. Общая теория советской криминалистики. Саратов: Сарат. ун-т, 1986. 397 с.

10. Белкин Р. С., Винберг А. И. Криминалистика. Общетеоретические проблемы. М.: Юрид. лит., 1973. 264 с.
11. Богатырев А. Г. Международное сотрудничество государств по борьбе с преступностью: учеб. пособие. М.: МВШМ МВД СССР, 1989. 62 с.
12. Бондарь М. Е. О понятии «экспертная методика» // Криминалистика и судебная экспертиза: сб. науч. тр. Киев, 1990. Вып. 40. С. 13–19.
13. Бондарь М. Е. Экспертная методика как одна из основных категорий общей теории и практики судебной экспертизы: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика; судебная экспертиза». Киев, 1992. 23 с.
14. Бородин С. В., Ляхов Е. Г. Международное сотрудничество в борьбе с уголовной преступностью. (Проблемы деятельности ООН в области предупреждения преступности и обращения с правонарушителями). М.: Междунар. отношения, 1983. 200 с.
15. Буханченко О. А. Особливості огляду місця кримінального вибуху за участю спеціаліста-вибухотехніка: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». Київ, 2010. 16 с.
16. Буханченко О. А., Мамонов Є. В., Буханченко А. Г. Кримінальні вибухи в Україні // Криминалистика и судебная экспертиза: сб. науч. тр. Киев, 2013. Вып. 58 (1). С. 175–179.
17. Бычкова С. Ф. Становление и тенденции развития науки о судебной экспертизе / КазНИИСЭ; Казахский Гос. юрид. ин-т; М-во юстиции РК. Алматы: КазНИИСЭ, 1994. 250 с.
18. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. Т. В. Бусел. Київ: Ірпінь-Перун, 2002. 1440 с.
19. Винберг А. И. Основные принципы советской криминалистической экспертизы / Всесоюз. ин-т юрид. наук Министерства юстиции СССР. Москва: Госюриздат, 1949. 131 с.

20. Винберг А. И., Малаховская Н. Т. Судебная экспертология (общетеоретические и методологические проблемы судебных экспертиз): учеб. пособие. Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1979. 182 с.

21. Виноградова О. І. Міжнародне співробітництво України у галузі боротьби зі злочинністю (кримінально-процесуальний аспект): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2000. 216 с.

22. Віденська конвенція про право міжнародних договорів : прийнята 23 трав. 1969 р.; ратифікована указом Президії Верховної Ради Української РСР від 14 квіт. 1986 р. із застереженнями і заявою // Україна у міжнародно-правових відносинах: зб. док. Київ, 1996. Кн. 1: Боротьба зі злочинністю та взаємна правова допомога. С. 19–57.

23. Волеводз А. Г. Правовое регулирование новых направлений международного сотрудничества в сфере уголовного процесса. Москва: Юрлитинформ, 2002. 520 с.

24. Волеводз А. Г. Международный розыск, арест и конфискация полученных преступным путем денежных средств и имущества (правовые основы и методика) / науч. ред. проф. А. Б. Соловьев. Москва: Юрлитинформ, 2000. 477 с.

25. Галенская Л. Н. Международная борьба с преступностью. Москва: Междунар. отношения, 1972. 168 с.

26. Головне слідче управління МВС України. Матеріали кримінальної справи № 1108410.

27. Головченко Л. М. Міжнародне співробітництво в галузі судової експертизи – важливий чинник удосконалення судово-експертної діяльності // Теорія та практика судової експертизи та криміналістики: зб. наук.-практ. матеріалів. Харків, 2004. Вип.4. С. 13–18.

28. Грищенко О. В. Сучасний стан і перспективи акредитації підрозділів експертної служби МВС України відповідно до вимог ISO/IEC 17025 // Криміналістичний вісник: наук.-практ. зб. / ДНДЕКЦ МВС України; КНУВС. Київ, 2006. № 2 (6). С. 5–10.

29. Давудов Ф. Э. Процессуальные и организационно-методические формы исследования возможностей науки и техники в целях расследования и профилактики преступлений: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Тбилиси, 1972. 44 с.

30. Дановська І. І. Криміналістичне забезпечення слідчої діяльності в органах внутрішніх справ: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2012. 280 с.

31. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций: принята Резолюцией 2625 (XXV) на 1883-ем пленарном заседании ГА ООН 24 окт. 1970 г. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_569

32. Джавадов Фуад Муса оглы. Концептуальные основы развития судебной экспертизы в современных условиях: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза». Киев, 2000. 32 с.

33. Джужа О. М., Иванов Ю. Ф. Роль міжнародних організацій у боротьбі зі злочинністю // Науковий віник Національної академії внутрішніх справ України: наук.-теорет. журн. Київ, 2003. № 5. С. 59–67.

34. Довідка про основні результати діяльності Експертної служби МВС України за 12 місяців 2016 року / Офіційний сайт Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України. URL: http://dndekс.centrmia.gov.ua/?page_id=383

35. Договір між Україною та Республікою Грузія про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах: підпис. 9 січ. 1995 р.; ратифікований Законом України від 22 листоп. 1995 р. № 451/95-ВР // Правові основи міжнародної діяльності МВС України: зб. міжнар.-правових договорів, док.: в 2 т. / МВС України; Відділ міжнародних зв'язків. Київ, 1997. Т. 1. С. 258–280.

36. Договір між Україною та Республікою Куба про правові відносини та правову допомогу в цивільних та кримінальних справах: підпис. 27 берез.

2003 р.; ратифікований 10 груд. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 15. Ст. 223.

37. Договір про співробітництво між МВС України та МВС Італійської Республіки в боротьбі із незаконною торгівлею наркотичними засобами та психотропними речовинами та з організованою злочинністю: підпис. 28 трав. 1993 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/380_043.

38. Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 р.: підпис. 8 листоп. 2001 р.; ратифіковано із заявами та застереженнями Законом України від 1 черв. 2011 р. № 3449-VI // Офіційний вісник України. 2012. № 85. Ст. 3500.

39. ДСТУ ISO/IEC 17025:2006. Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій. Київ: Держспоживстандарт, 2007. 25 с.

40. Експертно-криміналістичне забезпечення розкриття та розслідування злочинів: практика, досвід, проблеми / за заг. ред. О. А. Федотова. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2016. Вип. 29. 43 с.

41. Експертно-криміналістичне забезпечення розкриття та розслідування злочинів: практика, досвід, проблеми / за заг. ред. О. А. Федотова. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2015. Вип. 28. 47 с.

42. Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 року з Додатковими протоколами 1978 та 2001 року до неї; ратифікована Законом України від 16 січ. 1998 р. // Збірник міжнародних договорів України про правову допомогу у кримінальних справах. Багатосторонні договори. Київ, 2006. С. 112–232.

43. Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод 1950 року, Перший протокол та протоколи № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: ратифікована Законом України від 17 лип. 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. 1997. № 40. Ст. 263.

44. Жеребко О. І. Судово-експертна діяльність: сутність, принципи, організаційні основи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук:

спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Запоріжжя, 2010. 20 с.

45. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена резолюцією 217 (III) ГА ООН від 10 груд. 1948 р. // Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. Амстердам-Київ, 1996. С. 6–9.

46. Заключительный акт Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе (Хельсинки, 1 августа 1975 г.) / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_055

47. Звіт Міжнародної слідчої групи щодо рейсу MH17. URL: http://ukr.lb.ua/news/2016/09/28/346430_zvit_mizhnarodnoi_slidchoi_grupi_shchod_o.html

48. Іванович А. Організаційна підпорядкованість судово-експертних установ у Європі – сучасний стан // Ароцкерівські читання : зб. матеріалів між нар. наук.-практ. конф., присвяченої 90-річчю від дня народження видатного вченого-криміналіста, д-ра юрид. наук, проф. Л. Ю. Ароцкера, (Полтава, 25 трав. 2017 р.) / Міністерство юстиції України; ХНДІСЕ. Харків, 2017. С. 37–40.

49. Інструкція з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС України: затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 10 жовт. 2009 р. № 390. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09>

50. Інструкція про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів: затв. наказом МВС України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Держкомкордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України від 9 січ. 1997 р. № 3/1/2/5/2/2. URL: [http://mvs.gov.ua/mvs/control main/uk/publish/article/547806](http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/547806)

51. Іщенко А. В. Методологічні проблеми криміналістичних наукових досліджень: монографія / за ред. І. П. Красюка. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2003. 359 с.

52. Іщенко А. В. Проблеми розвитку наукових досліджень у галузі судової експертизи: монографія. Київ: Укр. акад. внутр. справ, 1995. 149 с.

53. Іщенко А. В., Красюк І. П., Матвієнко В. В. Проблеми криміналістичного забезпечення розслідування злочинів: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2002. 212 с.

54. Каткова А. Г., Сывуляк П. М. Международное сотрудничество правоохранительных органов в борьбе с преступностью (процессуальный аспект) // Международное сотрудничество в борьбе с преступностью: учеб. пособие. Ирпень, 2005. С. 104–120.

55. Каткова Т. Г., Каткова Т. В. Особливості розслідування злочинів, пов'язаних із посяганням на культурну спадщину: практ. посіб. Харків: Право, 2011. 240 с.

56. Клименко Н. И. Задачи и виды интеграции судебно-экспертной деятельности в международном пространстве // Актуальные проблемы организации судебно-экспертного и технико-криминалистического обеспечения раскрытия и расследования преступлений на современном этапе: сб. материалов междунар. науч.-практ. конф. / сост. О. В. Неня, О. П. Лемешко; под ред. Д. В. Жидкова. Киев, 2014. С. 185–189.

57. Клименко Н. И. Криминалистические знания: природа, структура, оптимизация использования: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика; судебная экспертиза». Киев, 1993. 40 с.

58. Клименко Н. І. Інтеграція європейської мережі судово-експертних установ // Криминалистика и судебная экспертиза: междувед. науч.-метод. сб. Київ, 2015. Вип. 60. С. 35–40.

59. Клименко Н. І. Міжнародне значення судово-експертної діяльності // Судово-експертна діяльність: сучасний стан та перспективи розвитку: зб. матеріалів круглого столу / редкол.: О. Л. Кобилянський, П. Є. Антонюк,

Є. Ю. Свобода; Навчально-науковий ін-т підгот. фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2015. С. 220–222.

60. Клименко Н. І. Судова експертологія: курс лекцій: навч. посіб. для студ. юрид. спеціальн. ВНЗ / МОН України. Кивський нац. лінгвістичий ун-т. Київ: Ін Юре, 2007. 521 с.

61. Клименко Н. І., Комісарова Н. О., Комісаров М. Л. Сучасний стан, проблеми і перспективи розвитку та підвищення ефективності судових експертиз.: навч.-метод. посіб. / за заг.ред. проф. Н. І. Клименко. Донецьк: ДЮОІ МВС України, 2012. 234 с.

62. Ковальова В. В. Шляхи удосконалення організації діяльності експертно-криміналістичної служби МВС України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2001. 202 с.

63. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року з Протоколами: прийнята резолюцією 55/25 ГА ООН від 15 листоп. 2000 р. // Збірник міжнародних договорів України про правову допомогу у кримінальних справах. Багатосторонні договори. Київ, 2006. С. 554–606.

64. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах: прийнята 22 січ. 1993 р.; ратифікована Законом України від 10 листоп. 1994 р. // Збірник міжнародних договорів про правову допомогу у кримінальних справах. Багатосторонні договори. Київ, 2006. С. 463–497.

65. Конвенція проти катувань та інших жорстоких нелюдських чи ображаючих гідність видів поведження і покарання: прийнята 10 груд. 1984 р. // Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. Амстердам-Київ, 1996. С. 37–44.

66. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства: учинено в м. Лансароте 25 жовт. 2007 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_927/page2?text=%E5%EA%F1%EF%E5%F0

67. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 черв. 1996 р. Закон України «Про Державний Гімн України» : станом на 12 берез. 2009 р. Київ: Скіф, 2009. 48 с.

68. Корухов Ю. Г. Криминалистическая диагностика при расследовании преступлений: науч.-практ. пособ. Москва: НОРМА-ИНФРА-М, 1998. 283 с.

69. Корухов Ю. Г. Предмет общей теории судебной экспертизы // Основы судебной экспертизы. Москва, 1997. Ч. 1: Общая теория. С. 24–25.

70. Костицький М. В. Передмова // Черноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів: монографія. Вінниця, 2017. С. 14.

71. Криминалистика: учеб. для вузов / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская. 3-е изд., перераб и доп. Москва: Норма, 2008. 992 с.

72. Криминалистическое обеспечение деятельности криминальной милиции и органов предварительного расследования / под ред. Т. В. Аверьяновой и Р. С. Белкина. Москва: Новый Юрист, 1997. 400 с.

73. Криміналістика: підручник / В. М. Глібко, А. Л. Дудніков, В. А. Журавель, В. О. Коновалова, Г. А. Матусовський, З. І. Митрохіна, В. Ю. Шепітько; під ред. В. Ю. Шепітька. Київ: Ін Юре, 2001. 682 с.

74. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України»: чинне законодавство з 19 лист. 2012 р.: офіц. текст. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2012. 382 с. (Кодекси України).

75. Кузьмічов В. С. Криміналістичний аналіз розслідування злочинів: монографія. Київ: НАВСУ – Правник, 2000. 450 с.

76. Кузьмічов В. С., Черноус Ю. М. Розслідування злочинів: міжнародне і національне законодавство. Теорія і практика: навч. посіб. Київ: КНТ, 2007. 448 с.

77. Кузьмічов В. С., Черноус Ю. М. Слідча діяльність: характеристика та напрями удосконалення: монографія. Київ: Нічлава, 2005. 446 с.

78. Лопата О. А. Експертна служба МВС України та Укрбюро Інтерполу: актуальні завдання співробітництва // Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. № 2. С. 112–116.

79. Лопата О. А. Європейська мережа судово-експертних установ (ENFSI) : перспективний напрям взаємодії // Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності: тези Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 3 берез. 2017 р). Хмельницький, 2017. С. 837–841.

80. Лопата О. А. Зміст, завдання та форми міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності // Visegrad Journal on Human Rights. Aug. 2016. P. 97–103.

81. Лопата О. А. Міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України // Міжнародний юридичний вісник: зб. наук. праць Національного університету Державної податкової служби України. Ірпінь, 2017. Вип. 2 (6). С. 40–46.

82. Лопата О. А. Поняття і зміст судово-експертної діяльності // Міжнародний юридичний вісник: зб. наук. праць Національного університету Державної податкової служби України. Ірпінь, 2016. Вип. 1 (3). С. 45–52.

83. Лопата О. А. Поняття суб'єкта судово-експертної діяльності // Теорія і практика судової експертизи: зб. матеріалів круглого столу (12 трав. 2016 р.) / редкол.: О. Л. Кобилянський, Ю. М. Черноус, Є. Ю. Свобода. Київ, 2016. С. 204–207.

84. Лопата О. А. Права експерта при проведенні експертизи // Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали ІХ Всеукр. студентської наук.-практ. конф. (Ірпінь, 11 берез. 2016 р.). Ірпінь, 2016. С. 21–24.

85. Лопата О. А. Регламентація проведення експертизи за умови міжнародного співробітництва згідно КПК України // Застосування положень КПК України: проблеми та шляхи їх вирішення (до 3-ої річниці КПК України) :

зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. (Ірпінь, 20 листоп. 2015 р.). Ірпінь, 2015. С. 220–224.

86. Лопата О. А. Співробітництво Експертної служби МВС України та Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI) // Актуальні питання експертно-криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності: зб. матеріалів конф., (25 листоп. 2016 р.) / редкол.: О. Л. Кобилянський, Ю. Б. Комаринська, Є. Ю. Свобода]. Київ, 2016. С. 157–160.

87. Лук'янчиков Є. Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2005. 360 с.

88. Малярєнко В. Т. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 512 с.

89. Мартенс Ф. Ф. Современное международное право цивилизованных народов: в 2 т. / Московский гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. Юрид. фак-т; ред. и биогр. очерк В. А. Томсинов. Москва: Зерцало, 2008. XIX, 412 с. (Серия «Русское юридическое наследие»).

90. Матвеевський О. В. Міжнародно-правове забезпечення судових експертиз: постановка питання // Митна справа: наук.-аналіт. журн. Львів, 2013. № 6 (90). С. 51–56.

91. Митричев В. С. Судебная экспертиза и смежные отрасли научного знания // Экспертные задачи и пути их решения в свете НТР: сб. науч. тр. ВНИИСЭ. Москва, 1980. Вып. 42. С. 96–100.

92. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження: наук.-практ. посіб. / Є. М. Блажівський, І. М. Козьяков, О. М. Толочко, С. С. Мірошніченко, О. В. Приходько, О. В. Бедро, В. В. Мухін, О. В. Сапін, А. П. Слободзян, А. О. Штанько; за заг. ред. Л. О. Фролової. Київ: Алерта, 2013. 420 с.

93. Натура А. И., Пихтов А. Х. Международное сотрудничество у сфере уголовного судопроизводства: организационно-правовые основы,

процессуальный порядок и формы взаимодействия: учеб.-практ. пособ. Москва: Юрлитинформ, 2007. С. 4.

94. Новий рівень міжнародного співробітництва: директор КНДІСЕ Олександр Рувін презентував Інститут на зустрічі делегатів ENFSI / Офіційний сайт Київського науково-дослідного інституту судових експертиз. URL: <http://kndise.gov.ua/news/news-view/c-novij-riven-miznarodnogo-spivrobotnictva-direktor-kndise-oleksandr-ruvin-presentuvav-institut-na-zustrici-delegativ-enfsi>

95. Офіційний веб-сайт Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України. URL: <http://dndekc.mvs.gov.ua/>

96. Офіційний веб-сайт Європейській мережі судово-експертних установ (ENFSI). URL: <http://www.enfsi.eu/>

97. Офіційний веб-сайт Укрбюро Інтерполу. URL: http://interpol.np.gov.ua/?page_id=28

98. Офіційний сайт Верховної Ради України. Міжнародні документи. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main>

99. Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL: <http://www.minjust.gov.ua/>

100. Пам'ятка з вибухової безпеки / укл.: В. Г. Жербицький, О. А. Буханченко, Д. С. Суслов, О. І. Ізотов та ін.. Київ: Національна академія прокуратури України, 2016. 52 с. (Серія «Захисник Вітчизни. Бібліотека військового прокурора»).

101. Пиріг І. В. Поняття та класифікація експертних методик і проблеми їх використання в експертній практиці. URL: [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/krise_2013_58\(1\)_13](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/krise_2013_58(1)_13)

102. Пирог І. В. Теоретичні основи експертного забезпечення досудового розслідування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика ; судова експертиза ; оперативно-розшукова діяльність». Харків, 2015. 38 с.

103. Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС України та атестацію судових експертів Експертної служби МВС України: затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 15 груд. 2011 р. № 923. / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0288-12>

104. Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України: наказ МВС України від 3 листоп. 2015 р. № 1343. / Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15>

105. Положення про Міністерство внутрішніх справ України: постан. Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 878. / Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/383/2011>

106. Полтавський А. О., Прокопенко М. А., Кириленко С. С. Актуальні питання вдосконалення методичного забезпечення судово-експертної діяльності // Криміналістика и судебная экспертиза: межведом. науч.-метод. сб. Киев, 2013. Вып. 58 (2). С. 167–169.

107. Порядок атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз: затв. постан. Кабінету Міністрів України від 2 лип. 2008 р. № 595. / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/595-2008-%D0%BF>

108. Постика И. В. Основные проблемы криминалистической науки, раскрытия и расследования преступлений в восточноевропейских странах: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика; судебная экспертиза». Москва, 1991. 42 с.

109. Представники Федеральної поліції Бразилії вивчали досвід житомирських експертів / Офіційний сайт Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України. URL: <http://dndekc.mvs.gov.ua/?p=3891>

110. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3477-IV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3477-15/print1360050276201189>.

111. Про затвердження Настанови про діяльність експертно-криміналістичної служби МВС України : наказ Міністерства внутрішніх справ України № 682 від 30 серп. 1999 р. URL: <http://www.expertologia.blog.net.ua/files/2009/11/pric682.doc>.

112. Про зняття застережень України до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: Закон України від 5 листоп. 1998 р. № 234-XIV // Відомості Верховної Ради України. 1998. № 50–51. Ст. 314. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/234-14>

113. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 черв. 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 50. Ст. 540.

114. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листоп. 2015 р. № 848-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2016. № 3. Ст. 25.

115. Про Національну поліцію: Закон України від 2 лип. 2015 р № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 379 / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19/print1444217787728979>

116. Про ратифікацію Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах: Закон України від 1 черв. 2011 р. № 3449-VI // Відомості Верховної Ради України. 2011. № 50. Ст. 545.

117. Про ратифікацію Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах, 1959 рік, та Додаткового протоколу 1978 року до Конвенції: Закон України від 16 січ. 1998 р. № 44/98-ВР / Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/44/98-%D0%B2%D1%80>.

118. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 лип. 1997 р. № 475/97-ВР / Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80>.

119. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства: Закон України від 20 черв. 2012 р. № 4988-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 19–20. Ст. 180. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_927/paran2#n2

120. Про судову експертизу: Закон України від 25 лют. 1994 р. №4038-XII // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 28. Ст. 232 / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

121. Проект Закону «Про судово-експертну діяльність в Україні»: зареєстр. 30 берез. 2017 р. № 6264 / Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61469

122. Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право: навч. посіб. Київ: КНТ, 2008. 344 с.

123. Протидія економічній злочинності: монографія / П. І. Орлов, А. Ф. Волобуєв, І. М. Осика, Р. Л. Степанюк, І. М. Зарецька, Едвард Картер та ін. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2004. 568 с.

124. Процесуальний довідник судового експерта / укл. В. В. Сєднєв, А. М. Коструб, В. М. Зайцев, П. Є. Антонюк. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2015. 30 с.

125. Реєстр методик проведення судових експертиз / Офіційний сайт Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України. URL: http://dnдекс.centrmia.gov.ua/?page_id=2267

126. Реєстр методик проведення судових експертиз / Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL: <http://rmpse.minjust.gov.ua/>

127. Россинская Е. Р. Концептуальные основы теории неразрушающих методов исследования вещественных доказательств. Москва, 1993. 221 с.

128. Рувін О. Г., Полтавський А. О., Молибога М. П. До питання актуалізації методичного забезпечення експертних досліджень крізь призму вимог міжнародних стандартів систем управління якістю, гармонізованих в Україні (на прикладі трасологічних експертиз) // Криміналістика и судебная экспертиза: междуведомств. науч.-метод. сб. Київ, 2015. Вып. 60. С. 94–105.

129. Садченко А. А. Международное сотрудничество в процессе расследования преступных посягательств на культурные ценности // Актуальные проблемы организации судебно-экспертного и технико-криминалистического обеспечения раскрытия и расследования преступлений на современном этапе : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф. / сост. О. В. Неня, О. П. Лемешко; под ред. Д. В. Жидкова. Київ, 2014. С. 198–202.

130. Салтевський М. В. Інформаційне забезпечення досудового слідства: теоретичний аспект // Вісник Академії правових наук України. Харків, 2003. № 1 (32). С. 134–140.

131. Сегай М. Я. Судебная экспертология: объект, предмет, природа и система науки // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. праць. Харків, 2003. Вип. 3: Збірник науково-практичних матеріалів (до 80-річчя заснування Харківського НДІ судових експертиз). С. 25–32.

132. Семінар у Варшаві зібрав фахівців з різних країн для обговорення проблем функціонування баз даних / Офіційний сайт Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України. URL: <http://dndekc.mvs.gov.ua/?p=4115>

133. Система забезпечення судово-експертної діяльності в державах - членах НАТО: наук.-практ. огляд / С. О. Любченко, Ю. Ю. Нізовцев, О. А. Парфило; за заг. ред. О. А. Парфила; СБУ; Укр. НДІ спец. техніки та суд. експертиз. Київ: АртЕк, 2015. 56 с.

134. Сімакова-Єфремян Е. Б. Комплексні судово-експертні дослідження : теорія та практика : монографія. Харків: Право, 2016. 456 с.

135. Сімакова-Єфремян Е. Б. Проблеми методичного забезпечення комплексних експертних досліджень // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. пр. Київ, 2013. Вип. 13. С. 225–232.

136. Смирнов М. І. Інститут взаємної правової допомоги у кримінальних справах: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / Одеська нац. юрид. акад.; Інститут прокуратури та слідства. Одеса : Фенікс, 2006. 242 с.

137. Соглашение о взаимодействии министерств внутренних дел независимых государств в сфере борьбы с преступностью: подпис. 24 апреля 1992 г. // Правові основи міжнародної діяльності МВС України: зб. міжнар.-правових договірних докум. У 2 т. / МВС України; Відділ міжнар. зв'язків. Київ, 1997. Т. 2. С. 68–73.

138. Стан та шляхи гуманізації кримінального судочинства в Україні: матеріали експертного дослідження / за заг. ред. О. В. Беци. Київ: Геопринт, 2005. 82 с.

139. Статут Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерпол: прийнятий 16 черв. 1959 р. ; із змін. станом на 1 січ. 1986 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_142

140. Статут ООН: прийнятий 26 черв. 1945 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_010

141. Стрілець Г. О. Генезис системи судово-експертних установ в Україні та напрямки їх діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Київ, 2009. 19 с.

142. Телеканал новин «24». URL: <http://24tv.ua/>

143. Терехович В. Н., Ниманде Э. В. Опыт правового регулирования деятельности судебных экспертов в Латвии // Ароцкерівські читання : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 90-річчю від дня народження видатного вченого-криміналіста, доктора юрид. наук, професора Л. Ю. Ароцкера, (Полтава, 25 трав. 2017 р.). Харків, 2017. С. 40–42.

144. Тимчасова інструкція з організації, проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України: затв. наказом Експертної служби МВС України від 11 листоп. 2016 р. № 64н. URL: http://dndekc.centrmia.gov.ua/wp-content/uploads/2017/03/Nakaz_11.11.20161.pdf

145. Тимченко Л. Д. Международное право : учебник для юрид. спец. вузов МВД / реком. ГУРЛС МВД Украины. Харків: Консум, 1999. 528 с.

146. Тіщенко В. В. Криміналістичні технології в теорії та практиці розслідування // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць. Одеса, 2008. С. 20–28.

147. Тіщенко В. В. Особливості пізнавальної діяльності в розслідуванні злочинів // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць. Одеса, 2003. Вип. 21. С. 211–216.

148. Тіщенко В. В. Технологічний підхід як новаційний напрямок у розвитку криміналістичної науки // Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія : Юридична. Львів, 2015. Вип. 2. С. 316–325.

149. Тіщенко В.В. Щодо сутності спеціальних знань і форм їх використання у кримінальному провадженні // Актуальні питання судової експертизи та криміналістики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 90-річчю створення Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса (Харків, 7-8 листоп. 2013 року). Харків: Право, 2013. С. 44–46.

150. Тіщенко В. В., Барцицька А. А. Сучасні тенденції розвитку понятійно-категоріального апарату криміналістики // Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». Одеса, 2012. Т. 11. С. 404–412.

151. Тіщенко В. В., Барцицька А. А. Теоретичні засади формування технологічного підходу в криміналістиці: монографія / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса: Фенікс, 2012. 196 с.

152. Ткаченко Н. М. Актуальні питання науково-методичного забезпечення судово-експертної діяльності в Україні // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. праць. Київ, 2012. Вип. 12. С. 120–126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trsek_2012_12_20 с.

153. Ткаченко Н. М. Суб'єкти судово-експертної діяльності в сучасній системі експертного забезпечення кримінального провадження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Харків, 2017. 20 с.

154. У Німеччині працівники Державного центру опановували секвенатор для ДНК-аналізу / Офіційний сайт Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України. URL: <http://dndeks.mvs.gov.ua/?p=4115>

155. Угода між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Білорусь про співробітництво органів внутрішніх справ прикордонних регіонів: підпис. 12 трав. 1997 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/112_148

156. Угода між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Російської Федерації про співробітництво органів внутрішніх справ прикордонних регіонів: підпис. 15 трав. 1998 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/643_424

157. Угода між Міністерством внутрішніх справ України і Федеральною службою Російської Федерації з контролю за обігом наркотиків про співробітництво в боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та їх прекурсорів: підпис. 28 січ. 2011 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/643_375

158. Угода між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Грузії про співробітництво в сфері боротьби зі злочинністю: підпис. 20 жовт. 2011 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/268_109

159. Угода між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Латвійської Республіки про порядок передачі й транзитного перевезення осіб, які взяті під варту: підпис. 21 листоп. 1995 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/428_036

160. Угода про взаємовідносини міністерств внутрішніх справ у сфері обміну інформацією: підпис. 3 серп. 1992 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/997_247

161. Угода про взаємодію міністерств внутрішніх справ незалежних держав у сфері боротьби із злочинністю: підпис. 24 квіт. 1992 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997_245

162. Угода про співробітництво в галузі супроводження та охорони органами внутрішніх справ (поліції) цінних та спеціальних вантажів, що перевозяться територією інших держав: підпис. 17 лют. 1994 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_250

163. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Російської Федерації: підпис. 28 лют. 1992 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/643_701

164. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України і Міжнародною організацією з міграції: підпис. від 14 верес. 2005 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/989_004

165. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Казахстан: підпис. 24 листоп. 2011 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/398_077

166. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Молдова: підпис. 3 листоп. 1992 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/498_075

167. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Таджикистан у боротьбі із злочинністю: підпис. 21 жовт. 1992 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/762_019

168. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Латвійської Республіки у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин: підпис. 21 жовт. 1992 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/762_019

169. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Грузія у боротьбі із

злочинністю: підпис. 21 жовт. 1992 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/268_057

170. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Вірменія у боротьбі із злочинністю: підпис. 21 жовт. 1992 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/051_024

171. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Киргизстан у боротьбі із злочинністю: підпис. 3 серп. 1992 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/417_030

172. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Латвійської Республіки: підпис. 30 трав. 1992 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/428_019

173. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Казахстан: підпис. 24 листоп. 2011 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/398_077

174. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством громадської безпеки Китайської Народної Республіки: підпис. 6 верес. 1994 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/156_002

175. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Російської Федерації: підпис. 4 черв. 2009 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/643_351

176. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Соціалістичної Республіки В'єтнам: підпис. 15 берез. 1995 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/704_026

177. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Болгарія: підпис. 18 квіт. 1994 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/100_066

178. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Словацької Республіки: підпис. 14 жовт. 1993 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/703_039

179. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Чехії: підпис. 6 верес. 1993 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/203_001

180. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Узбекистан: підпис. 21 жовт. 1992 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/203_001

181. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Азербайджанської Республіки: підпис. 21 жовт. 1992 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/031_039

182. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Литовської Республіки: підпис. 30 трав. 1992 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/440_023

183. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Естонської Республіки: підпис. 30 трав. 1992 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/233_018

184. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Румунії: підпис. 18 трав. 1992 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/642_151

185. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Польща в боротьбі зі злочинністю: підпис. 12 берез. 1992 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/616_044

186. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Білорусь: підпис. 6 берез. 1992 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/112_013

187. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Угорської Республіки: підпис. 12 лют. 1992 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/348_255

188. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Федеральним міністром внутрішніх справ Австрійської Республіки в боротьбі з незаконним обігом наркотиків та організованою злочинністю: підпис. 8 верес. 1992 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/040_004

189. Угода про співробітництво між міністерствами внутрішніх справ у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин: підпис. 21 жовт. 1992 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_246

190. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Латвійської Республіки: підпис. 30 трав. 1992 р. / Верховна Рада України. URL: http://www.mvs.gov.ua/ua/pages/page-2/88_Mizhnarodni-dogovori.htm

191. Угода про співробітництво міністерств внутрішніх справ в галузі забезпечення пожежної безпеки: підпис. 16 черв. 1995 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_239

192. Угода про співробітництво міністерств внутрішніх справ з питань повернення неповнолітніх до держав їх проживання: підпис. 24 верес. 1993 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997_248

193. Угода про співробітництво міністерств внутрішніх справ у боротьбі зі злочинністю на транспорті: підпис. 25 жовт. 1995 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/997_253

194. Угода про співробітництво міністерств внутрішніх справ у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху: підпис. 24 верес. 1993 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_249

195. Угоди про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Узбекистан: підпис. 21 жовт. 1992 р. / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/860_035

196. Уголовно-процесуальний кодекс України : науч.-практ. комент. / под общ. ред. В. Т. Малярєнко, Ю. П. Алєнина. Харьков: Одиссей, 2005. 968 с.

197. Учасники щорічної зустрічі Європейської мережі судово-експертних установ у Берліні вітали нових членів / Офіційний сайт Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України. URL: <http://dndekc.centrmia.gov.ua/?p=5576>

198. Филиппов А. Г. Еще раз к вопросу о системе криминалистики // Вестник криминалистики / отв. ред. А. Г. Филиппов. Москва, 2001. Вып. 2. С. 42–52.

199. Форис Ю. Б. О формировании судебно-экспертного права: постановка проблемы // Теорія і практика судової експертизи та криміналістики: зб. наук. праць. Харків, 2003. Випуск 3: Збірник науково-практичних матеріалів (до 80-річчя заснування Харківського НДІ судових експертиз). С. 45–48.

200. Хазиєв Ш. Н. Міжнародні судово-експертні організації (частина 1) // Теорія і практика судової експертизи: наук.-практ. журн. 2009. № 1 (13). С. 156–177.

201. Хазиєв Ш. Н. Міжнародні судово-експертні організації (частина 2) // Теорія і практика судової експертизи: наук.-практ. журн. 2009. № 4 (16). С. 210–235.

202. Хазиєв Ш. Н. Нові міжнародні судово-експертні організації // Теорія і практика судової експертизи. 2013. № 2 (30). С. 170–172.

203. Хоша В. В., Мануленко О. В. Перспективи розвитку судово-експертних установ Міністерства юстиції України в аспекті вступу до Європейської системи ENFSI // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. праць. Харків, 2009. Вип. 9. С. 244–249.

204. Цепелев В. Ф. Міжнародне співробітництво в боротьбі з преступністю: уголовно-правові, кримінологічні та організаційно-правові аспекти: монографія. Москва: Акад. управл. МВД Росії, 2001. 137 с.

205. Черноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів: монографія. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2017. 492 с.

206. Черноус Ю. М. Міжнародна злочинність: актуальні завдання для криміналістичної методики: Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». Том ХІХ. Одеса: Юридична література, 2017. С. 421–429.

207. Черноус Ю. М. Особливості проведення експертиз на підставі запиту про надання міжнародної правової допомоги // Криміналістика і судово-експертна : міжведом. наук.-метод. сб. / отв. ред. И. И. Емельянова. Киев, 2014. Вып. 59. С. 99–106.

208. Черноус Ю. М. Спільні слідчі групи: актуальні питання міжнародного співробітництва // Актуальні питання експертно-криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (25 листоп. 2016 р.). Київ, 2016. С. 313–316.

209. Черноус Ю. М. Теорія і практика криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру: монографія. Київ: Скіф, 2012. 448 с.

210. Черноус Ю. М., Лопата О. А. Поняття та завдання судово-експертної діяльності у сучасних реаліях // Криміналістика і судова експертиза : міжвідом. наук.-метод. зб. Київ, 2016. Вип. 61. С. 3–15.

211. Черноус Ю. М., Лопата О. А. Правові засади міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності // Криміналістичний вісник : наук.-практ. зб. Київ, 2016. № 1 (25). С. 6–12.

212. Шляхов А. Р. Предмет и система криминалистической экспертизы // Труды ВНИИЭСЭ. Москва, 1971. Вып. 3. С. 10–18.

213. Шляхов А. Р. Проблемы классификации в криминалистической экспертизе и ее практическое значение // Правовые и методологические проблемы судебной экспертизы: сб. науч. тр. / ВНИИЭСЭ. Москва, 1974. №10. – С. 3–27.

214. Щербаковский М. Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование: учеб.-практ. пособ. Харьков: Эспада, 2005. 544 с.

215. Эйсман А. А. Заключение эксперта. (Структура и научное обоснование). Москва: Юрид. лит., 1967. 152 с.

216. Эйсман А. А. Экспертология в системе научного знания // Экспертные задачи и пути их решения в свете НТР: сб. науч. тр. / ВНИИЭСЭ. Москва, 1980. Вып. 42. С. 65–72.

217. Юодкайте-Гранскіене Г. Коротка презентація судово-експертної наукової системи Литви // Ароцкерівські читання: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 90-річчю від дня народження видатного вченого-криміналіста, доктора юрид. наук, професора Л. Ю. Ароцкера, (Полтава, 25 трав. 2017 р.). Харків, 2017. С. 31–34.

218. Юрчишин В. Д. Висновок експерта як джерело доказів у кримінальному процесі України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук:

спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза».
Київ, 2006. 20 с.

219. ISO/IEC 17025/2005. General requirements for the competence of testing and calibration laboratories. URL: [http:// www.iso.org/iso/catalogue_detail.htm?csnumber=39883](http://www.iso.org/iso/catalogue_detail.htm?csnumber=39883).

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТА

**узагальнених підсумків проведеного анкетування 260 експертів
Експертної служби МВС України щодо дослідження міжнародного
співробітництва у сфері судово-експертної діяльності**

Анкетування проведено серед судових експертів Експертної служби МВС України, що представляють Вінницьку, Івано-Франківську, Київську, Львівську, Харківську, Херсонську області та м. Київ.

№	запитання анкети	відповіді експертів (260 осіб), %	
1.	Ваш стаж роботи у експертних підрозділах:		
	менше 1 року	3,8	10
	1-3 роки	33,1	86
	4-10 років	40,4	105
	більше 10 років	22,7	59
2.	Чи маєте Ви досвід вирішення питань, пов'язаних із реалізацією міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності?		
	так	8,1	21
	ні	67,3	175
	окремі випадки, обізнаний з досвіду колег, підрозділів	24,6	64
3.	Чи вбачаєте Ви необхідність розробки теоретичних питань й практичних рекомендацій щодо реалізації міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності згідно з євроінтеграційним напрямом розвитку, необхідністю протидії міжнародній злочинності?		
	так	91,9	239
	ні	1,2	3

	в окремих випадках	6,9	18
4.	Якщо «так», чи існує потреба навчально-методичного забезпечення окресленої проблематики згідно вказаних форм?		
	підготовка відомчих нормативно-правових актів	76,5	199
	підготовка наукових праць, монографій	61,9	161
	розробка криміналістичних рекомендацій	81,2	211
	проведення додаткових занять у системі службової підготовки	35,4	92
	інші варіанти	19,2	50
5.	З метою узгодження законодавства про судову експертизу з положеннями Конституції України, КПК України, Закону України «Про міжнародні договори», чи вважаєте Ви за доцільне внести доповнення до ст. 2 Закону України «Про судову експертизу» та ч. 2 ст. 2. проекту Закону України «Про судово-експертну діяльність в Україні», а саме: «законодавство України про судову експертизу складається із відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Закону, інших Законів України та нормативно-правових актів України».		
	так	82,3	214
	ні	4,2	11
	інший варіант відповіді	13,5	35
6.	Визначте завдання судово-експертної діяльності Експертної служби МВС України на сучасному етапі:		
	організація роботи судово-експертних установ та їх підрозділів	85,4	222
	залучення спеціальних знань під час досудового розслідування і судового розгляду	80	208
	проведення судових експертиз	100	260
	забезпечення функціонування криміналістичних обліків та інформаційно-пошукових систем	81,9	213
	впровадження в експертну практику нових	99,2	258

	методів досліджень, сучасних експертних методик		
	здійснення міжнародного співробітництва	82,3	214
	підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації співробітників	96,2	250
	інший варіант	15,4	40
7.	Чи вважаєте Ви пріоритетним напрям, пов'язаний із розвитком міжнародного співробітництва, у діяльності Експертної служби МВС України?		
	так	85,4	222
	ні	3,1	8
	інший варіант	11,5	30
8.	Чи відносите Ви за до пріоритетного напрямку розвитку міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України розробку та удосконалення науково-методичного забезпечення?		
	так	88,5	230
	ні	3,8	10
	інший варіант	7,7	20
9.	Чи вважаєте необхідність удосконалення теоретичного тлумачення й практичних рекомендацій щодо обміну інформацією при вирішенні завдань міжнародного співробітництва у судово-експертній діяльності?		
	так	89,2	232
	ні	3,1	8
	інший варіант	7,7	20
10.	Чи вважаєте Ви, що до одного із важливих завдань Експертної служби МВС України відноситься членство у міжнародних організаціях глобального рівня. Наприклад, Міжнародна асоціація по ідентифікації, Міжнародна асоціація судово-експертної		

	науки, Міжнародна асоціація техніків і дослідників вибухових пристроїв, Асоціація експертів з вогнепальної зброї та слідів інструментів, Міжнародне товариство судової генетики, Міжнародне товариство судових експертів у сфері комп'ютерної техніки та ін.		
	так	89,6	233
	ні	6,5	17
	інший варіант	3,9	10
11.	До основних форм міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України відносяться:		
	формування й забезпечення міжнародних стандартів судово-експертної діяльності	84,2	219
	проведення судової експертизи у порядку міжнародної правової допомоги	63,5	165
	залучення фахівців з інших держав для вирішення завдань судово-експертної діяльності та участь у таких заходах вітчизняних судових експертів	76,5	199
	забезпечення функціонування та використання даних криміналістичних обліків та інформаційно-пошукових систем	81,9	213
	обмін інформацією	91,9	239
	проведення занять, стажувань, конференцій, підвищення кваліфікації	88,5	230
	інший варіант.	3,9	10
12.	Враховуючи неповноту законодавчої регламентації напрямів, рівнів та форм міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності, чи підтримуєте Ви пропозицію закріпити відповідні положення у розділі IV Закону України «Про судову експертизу» та у розділі VI проекту Закону України «Про судово-експертну діяльність в Україні».		
	напрями: міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні, цивільному провадженні, господарському провадженні, адміністративному провадженні, виконавчому провадженні, поза провадженням за науковим та навчально-методичним напрямом;		

	так	92,3	240
	ні	1,9	5
	інший варіант	5,8	15
	рівні: двостороннього співробітництва, регіональний рівень, світовий рівень;		
	так	93	242
	ні	0,8	2
	інший варіант	6,2	16
	форми: визначення й забезпечення міжнародних стандартів судово-експертної діяльності; проведення судової експертизи у порядку міжнародної правової допомоги; залучення фахівців з інших держав для вирішення завдань судово-експертної діяльності, участь у таких заходах вітчизняних судових експертів; забезпечення функціонування та використання даних криміналістичних обліків та інформаційно-пошукових систем; обмін інформацією; проведення занять, стажувань, конференцій; підвищення кваліфікації;		
	так	88,5	230
	ні	0,4	1
	інший варіант	7,3	19
13.	Чи вважаєте Ви позитивною взаємодію Експертної служби МВС України та ENFSI, необхідним подальше поглиблення співпраці?		
	так	96,5	251
	ні	–	–
	інший варіант	3,5	9
14.	Чи вважаєте Ви необхідним вивчення та запровадження кращого іноземного досвіду до діяльності Експертної служби МВС України?		
	так	95,8	249
	ні	0,4	1
	інший варіант	3,8	10

16.	Які напрями удосконалення судово-експертної діяльності Експертної служби МВС України відповідно до результатів вивчення судово-експертної діяльності держав Європейського союзу Ви підтримуєте:		
	гармонізація законодавства України, практики його реалізації відповідно до міжнародних стандартів та досвіду європейських держав у сфері судово-експертної діяльності	95,4	248
	приведення методик експертних досліджень відповідно до міжнародних стандартів, їх уніфікація із методиками європейських держав	96,2	250
	застосування новітніх досягнень науки і техніки	100	260
	визнання висновків експертів джерелом доказів під час досудового розслідування, судами іноземних держав та міжнародними судовими установами	88,5	230
	інший варіант	4,6	12
17.	Чи зустрічалися Вам випадки проведення судової експертизи у межах міжнародної правової допомоги (у порядку міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні)?		
	не зустрічалися	80,8	210
	мав відношення до таких випадків особисто	4,6	12
	відомі такі випадки у результаті професійної діяльності	14,6	28
	безпосередньо проводив судову експертизу у межах міжнародної правової допомоги	–	–
	інший варіант	3,8	10
18.	Чи вважаєте Ви необхідною розробку теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо проведення судової експертизи під час міжнародної правової допомоги?		
	так	85,4	222
	ні	1,2	3
	інший варіант	35	13,5

Додаток Б

АКТИ ВПРОВАДЖЕНЬ

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВСТВА

04053, Київ, пров. Несторівський, 4, тел. 235 96 01, факс. 235 96 05, e-mail: zak_norm@rada.gov.ua

№ 22/688/2-1-15

„23” 12 2016 р.

Довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження Лопати Ольги Андріївни у законотворчу діяльність

Інформуємо, що наукові положення дисертаційного дослідження ад'юнкта кафедри криміналістичних експертиз Національної академії внутрішніх справ Лопати Ольги Андріївни на тему: «Міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України» були подані у вигляді обґрунтованих пропозицій до Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про судову експертизу», проекту закону «Про судово-експертну діяльність в Україні».

Вважаємо, що положення дисертаційного дослідження Лопати Ольги Андріївни на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук є актуальними, мають необхідний теоретичний рівень, практичне значення та характеризуються науковою новизною і можуть бути враховані Інститутом законодавства Верховної Ради України у процес вдосконалення законодавства України.

Директор Інституту,
член-кореспондент
НАН України

Копиленко О.Л.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор ДНДЕКЦ МВС
України
О.А. Федотов
2017 р.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ
результатів дисертаційного дослідження ад'юнкта кафедри
криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2
Національної академії внутрішніх справ
Лопати Ольги Андріївни на тему «Міжнародне співробітництво
Експертної служби МВС України», підготовленого на здобуття
наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09
– кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність,
до практичної діяльності Державного науково-дослідного експертно-
криміналістичного центру МВС України

Комісія у складі: завідувача відділу навчальної та науково-дослідної роботи, кандидата юридичних наук, доцента Шарай Л.Г., заступника завідувача лабораторії організації науково-методичної роботи Яковенко О.П., завідувача сектору міжнародного співробітництва лабораторії організації науково-методичної роботи Прокоповича Р.О. склала цей акт про те, що наукові роботи, підготовлені Лопатою О.А., використовуються у практичній діяльності Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України.

Отримані в результаті дослідження положення, висновки, пропозиції відображені в опублікованих автором працях:

1. Черноус Ю.М., Лопата О.А. Правові засади міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності. *Криміналістичний вісник : наук.-практ. зб.* 2016. № 1(25). С. 6–12.
2. Лопата О.А. Поняття і зміст судово-експертної діяльності. *Міжнародний юридичний вісник : збірник наукових праць Національного університету Державної податкової служби України.* Вип. 1 (3). 2016. С.45–52.
3. Лопата О.А. Зміст, завдання та форми міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності. *Visegrad Journal on Human Rights – Aug.* 2016. P. 97–103.
4. Черноус Ю.М., Лопата О.А. Поняття та завдання судово-експертної діяльності у сучасних реаліях. *Криміналістика і судова експертиза : міжвідомчий науково-методичний збірник.* 2016. Вип. 61. С. 3–15.
5. Лопата О.А. Експертна служба МВС України та Укрбюро Інтерполу: актуальні завдання співробітництва. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2017. №2. С. 112–116.
6. Лопата О.А. Міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України. *Міжнародний юридичний вісник : збірник наукових праць*

Національного університету Державної податкової служби України. Вип. 2 (6) 2017. С.40–46.

7. Лопата О.А. Регламентация проведення експертизи за умови міжнародного співробітництва згідно КПК України. *Застосування положень КПК України : проблеми та шляхи їх вирішення» (до 3-ої річниці КПК України)* : зб. тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (Ірпінь, 20 листопада 2015 р.), 2015. С. 220–224.

8. Лопата О.А. Права експерта при проведенні експертизи. *Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали ІХ Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Ірпінь, 11 березня 2016 р.). Ірпінь: Університет ДФС України, 2016. С. 21–24.

9. Лопата О.А. Поняття суб'єкта судово-експертної діяльності. *Теорія і практика судової експертизи*: збірник матеріалів круглого столу (12 травня, 2016 р.) [редкол.: Кобилянський О.Л., Черноус Ю.М., Свобода Є.Ю.]. Київ: ННІ № 2 НАВС. 2016. С. 204–207.

10. Лопата О.А. Співробітництво Експертної служби МВС України та Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI). *Актуальні питання експертно-криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності* : збірник матеріалів конференції (25 листопада 2016 року) [редкол.: Кобилянський О.Л., Комаринська Ю.Б., Свобода Є.Ю.]. Київ, ННІ №2 НАВС. 2016. С. 157–160.

11. Лопата О.А. Європейська мережа судово-експертних установ (ENFSI) : перспективний напрям взаємодії. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності* : тези Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 3 березня 2017 року). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2017. С. 837-841.

Члени комісії дійшли спільного висновку, що представлені матеріали мають належний науковий та практичний рівень розробки проблематики, будуть використані з метою підвищення ефективності судово-експертної діяльності та здійснення міжнародного співробітництва Державним науково-дослідним експертно-криміналістичним центром МВС України.

Завідувач відділу навчальної на науково-дослідної роботи, кандидат юридичних наук, доцент

Шарай Л.Г.

Заступник завідувача лабораторії організації науково-методичної роботи

Яковенко О.П.

Завідувач сектору міжнародного співробітництва лабораторії організації науково-методичної роботи

Прокопович Р.О.

21 червня 2017 р.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

результатів дисертаційного дослідження здобувача кафедри криміналістичних експертиз Національної академії внутрішніх справ Лопати Ольги Андріївни на тему «Міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України», підготовленого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність, до практичної діяльності Київського НДЕКЦ МВС України

Комісія у складі: першого заступника Київського НДЕКЦ МВС України Козіянчука В.В., заступника директора центру - завідувача лабораторії криміналістичних видів досліджень Федченка В.В., завідувача відділу трасологічних видів досліджень лабораторії криміналістичних видів досліджень Київського НДЕКЦ МВС України Іваника С.І.

склала цей акт про те, що наукові роботи, підготовлені Лопатою О.А., використовуються у практичній діяльності Київського НДЕКЦ МВС України

Отримані в результаті дослідження положення, висновки, пропозиції відображені в опублікованих автором працях:

1. Лопата О.А. Регламентация проведения экспертизы за умови міжнародного співробітництва згідно КПК України // Застосування положень КПК України : проблеми та шляхи їх вирішення» (до 3-ої річниці КПК України) : зб. тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (Ірпінь, 20 листопада 2015 р.). – К., 2015. – С. 220-224.

2. Лопата О.А. Права експерта при проведенні експертизи // Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали ІХ Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції. – Ірпінь: Університет ДФС України, 2016. – С. 21-24.

3. Черноус Ю.М., Лопата О.А. Правові засади міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності // Криміналістичний вісник : наук.-практ. зб. – К., 2016. – № 1 (25). – С. 6–12.

4. Лопата О.А. Поняття суб'єкта судово-експертної діяльності // Теорія і практика судової експертизи: збірник матеріалів круглого столу. / редкол.: Кобилянський О.Л., Черноус Ю.М., Свобода Є.Ю. – Київ. ННІ №2 НАВС. – К.: ННІ №2 НАВС, 2016. – С. 204-207.

5. Лопата О.А. Поняття і зміст судово-експертної діяльності // Міжнародний юридичний вісник : збірник наукових праць Національного університету Державної податкової служби України. – Вип. 1 (3) 2016. – С.45-52.

6. Лопата О.А. Зміст, завдання та форми міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності // Visegrad Journal on Human Rights – Aug, 2016. – р. 97–103.

7. Лопата О.А. Співробітництво Експертної служби МВС України та Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI) // Актуальні питання експертно-криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності : збірник матеріалів конференції (25 листопада 2016 року) // Кобилянський О.Л., Комаринська Ю.Б., Свобода Є.Ю. – Київ. ННІ №2 НАВС. – К.: ННІ №2 НАВС, 2016. – С. 157-160.

8. Лопата О.А. Європейська мережа судово-експертних установ (ENFSI) : перспективний напрям взаємодії // Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності : тези Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 3 березня 2017 року). – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2017. – С. 837-841.

Члени комісії дійшли спільного висновку, що представлені матеріали мають належний науковий та практичний рівень розробки проблематики, будуть використані з метою підвищення ефективності судово-експертної діяльності та здійснення міжнародного співробітництва у Київському НДЕКЦ МВС України.

Перший заступник директора
Київського НДЕКЦ МВС України
05.06. 2017 року

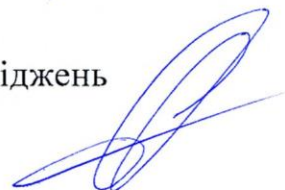
В.В. Козіянчук

Заступник директора центру -
завідувач лабораторії криміналістичних
видів досліджень
05.06. 2017 року

В.В. Федченко

Завідувач відділу
трасологічних видів досліджень
лабораторії криміналістичних видів досліджень
Київського НДЕКЦ МВС України
05.06. 2017 року

С.І. Іваник

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

Національної академії

внутрішніх справ

поліції

С.Д. Гусарєв

2017 р.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

результатів дисертаційного дослідження ад'юнкта кафедри криміналістичних експертиз Лопати Ольги Андріївни на тему «Міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України», підготовленого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність, до освітнього процесу Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі: директора Інституту післядипломної освіти доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, полковника поліції Удалової Л.Д., начальника відділу організації та координації освітнього процесу кандидата юридичних наук, доцента, підполковника поліції Корж-Ікаєвої Т.Г., завідувача кафедри криміналістики та судової медицини кандидата юридичних наук, доцента, підполковника поліції Самодіна А.В., т.в.о. завідувача кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту №2, кандидата юридичних наук, майора поліції Атаманчука В.М., склала цей акт про те, що наукові роботи, підготовлені Лопатою О.А., використовуються у освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ.

Отримані в результаті дослідження положення висновки, пропозиції відображені в опублікованих автором працях:

1. Лопата О.А. Регламентация проведення експертизи за умови міжнародного співробітництва згідно КПК України / О.А. Лопата / Застосування положень КПК України : проблеми та шляхи їх вирішення» (до 3-ої річниці КПК України) : зб. тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (Ірпінь, 20 листопада 2015 р.). – К., 2015. – С. 220–224.

2. Лопата О.А. Права експерта при проведенні експертизи / О.А. Лопата / Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку :

матеріали ІХ Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Ірпінь, 11 березня 2016 р.). – Ірпінь: Університет ДФС України, 2016. – С. 21–24.

3. Чорноус Ю.М., Лопата О.А. Правові засади міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності / Ю.М. Чорноус, О.А. Лопата / Криміналістичний вісник : наук.-практ. зб. – К., 2016. – № 1 (25). – С. 6–12.

4. Лопата О.А. Поняття і зміст судово-експертної діяльності / О.А. Лопата / Міжнародний юридичний вісник : збірник наукових праць Національного університету Державної податкової служби України. – Вип. 1 (3) 2016. – С.45–52.

5. Лопата О.А. Поняття суб'єкта судово-експертної діяльності / О.А. Лопата / Теорія і практика судової експертизи: збірник матеріалів круглого столу (12 травня, 2016 р.) / [редкол.: Кобилянський О.Л., Чорноус Ю.М., Свобода Є.Ю.] – Київ: ННІ№2 НАВС. – К.: ННІ №2 НАВС, 2016. – С. 204–207.

6. Лопата О.А. Зміст, завдання та форми міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності / О.А. Лопата / *Visegrad Journal on Human Rights* – Aug, 2016. – P.97–103.

7. Лопата О.А. Співробітництво Експертної служби МВС України та Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI) / О.А. Лопата / Актуальні питання експертно-криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності : збірник матеріалів конференції (25 листопада 2016 року) [редкол.: Кобилянський О.Л., Комаринська Ю.Б., Свобода Є.Ю.] – Київ, ННІ №2 НАВС. – К.: ННІ №2 НАВС, 2016. – С. 157–160.

8. Чорноус Ю.М., Лопата О.А. Поняття та завдання судово-експертної діяльності у сучасних реаліях / Ю.М. Чорноус, О.А. Лопата / Криміналістика і судова експертиза : міжвідомчий науково-методичний збірник. – К., 2016. – Вип. 61. – С. 3–15.

9. Лопата О.А. Європейська мережа судово-експертних установ (ENFSI) : перспективний напрям взаємодії / О.А. Лопата / // Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності : тези Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 3 березня 2017 року). – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2017. – С. 837–841.

10. Лопата О.А. Міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України // Міжнародний юридичний вісник : збірник наукових праць Національного університету Державної податкової служби України. – Вип. 2 (6) 2017. – С.40–46.

11. Лопата О.А. Експертна служба МВС України та Укрбюро Інтерполу: актуальні завдання співробітництва // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2017. – №2. – С. 112-116.

Члени комісії дійшли спільного висновку, що представлені матеріали виявили належний науковий та практичний рівень розробки проблематики

теми дисертаційного дослідження, ґрунтуються на достатній кількості опрацьованих О.А. Лопатою законодавчих, наукових та емпіричних джерел, відображені у науково-методичних матеріалах навчальних дисциплін з криміналістики для здобувачів вищої освіти бакалавра і магістра, а також використовуються при підготовці науково-практичних методичних рекомендацій та у системі підвищення кваліфікації експертів, слідчих та інших категорій практичних співробітників Національної поліції та Міністерства внутрішніх справ України.

Директор Інституту післядипломної освіти НАВС
доктор юридичних наук, професор,
залужений діяч науки і техніки України,
полковник поліції
15 . 06 . 2017 р.

Л.Д. Удалова

Начальник відділу організації та координації
освітнього процесу НАВС
кандидат юридичних наук, доцент
підполковник поліції
15 . 06 . 2017 р.

Т.Г. Корж-Ікаєва

Завідувач кафедри криміналістики
та судової медицини НАВС
кандидат юридичних наук, доцент
підполковник поліції
15 . 06 . 2017 р.

А.В. Самодін

Т.в.о. завідувача кафедри криміналістичних
експертиз ННІ №2 НАВС
кандидат юридичних наук
майор поліції
15 . 06 . 2017 р.

В.М. Атаманчук

ДОДАТОК В

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Черноус Ю. М., Лопата О. А. Правові засади міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності. *Криміналістичний вісник: наук.-практ. зб.* 2016. № 1 (25). С. 6–12.

2. Лопата О. А. Поняття і зміст судово-експертної діяльності. *Міжнародний юридичний вісник: зб. наук. пр. Нац. ун-ту Держ. податкової служби України.* 2016. Вип. 1 (3). С. 45–52.

3. Лопата О. А. Зміст, завдання та форми міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності. *Visegrad Journal on Human Rights.* 2016. Aug. P. 97–103.

4. Черноус Ю. М., Лопата О. А. Поняття та завдання судово-експертної діяльності у сучасних реаліях. *Криміналістика і судова експертиза: міжвідомчий наук.-метод. зб.* 2016. Вип. 61. С. 3–12.

5. Лопата О. А. Експертна служба МВС України та Укрбюро Інтерполу: актуальні завдання співробітництва. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2017. № 2. С. 147–150.

6. Лопата О. А. Міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України. *Міжнародний юридичний вісник: зб. наук. пр. Нац. ун-ту Держ. податкової служби України.* 2017. Вип. 2-3 (6-7). С. 259–264.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Лопата О. А. Регламентация проведення експертизи за умови міжнародного співробітництва згідно КПК України. *Застосування положень КПК України: проблеми та шляхи їх вирішення» (до 3-ї річниці КПК України): зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. (Ірпінь, 20 листоп. 2015 р.).* Ірпінь: УН-т ДФС України, 2015. С. 220–224.

8. Лопата О. А. Права експерта при проведенні експертизи. *Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали ІХ Всеукр. студент. наук.-практ. конф. (Ірпінь, 11 берез. 2016 р.). Ірпінь: Ун-т ДФС України, 2016. С. 21–24.

9. Лопата О. А. Поняття суб'єкта судово-експертної діяльності. *Теорія і практика судової експертизи*: зб. матеріалів круглого столу (Київ, 12 трав. 2016 р.) / редкол.: Кобилянський О. Л., Черноус Ю. М., Свобода Є. Ю. Київ: ННІ № 2 НАВС, 2016. С. 204–207.

10. Лопата О. А. Співробітництво Експертної служби МВС України та Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI). *Актуальні питання експертно-криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності*: зб. матеріалів конф. (Київ, 25 листоп. 2016 р.) / редкол.: Кобилянський О. Л., Комаринська Ю. Б., Свобода Є. Ю. Київ: ННІ № 2 НАВС, 2016. С. 157–160.

11. Лопата О. А. Європейська мережа судово-експертних установ (ENFSI): перспективний напрям взаємодії. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності*: тези Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 3 берез. 2017 р.). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2017. С. 837–841.